

Karel Híkl

* 3. 11. 1886 *Videň* (Rakousko)† 30. 5. 1968 *Brno*

Literární historik zabývající se převážně obrozením, kritik a editor.

Po maturitě na gymnáziu v Brně studoval na filoz. fakultě v Praze a v Berlíně češtinu a němčinu (doktorát 1911 prací *Jungmannova Slovesnost a její předlohy*). Učil na gymnáziu v Příbrami (1911/12), poté na reálce v Praze-Holešovicích a na Vyšší dívčí škole a reál. gymnáziu v Praze II, kde byl 1940 jmenován ředitelem. Přednášel dějiny české literatury na Husově škole pro vyšší vzdělání a národní výchovu (1918–22), v Osvětovém svazu aj.

Jako filologicky vyškolený žák J. Vlčka a J. Jakubce a stoupenec českého politického realismu zaměřil H. svůj badatelský zájem na české obrození, zejména na J. Jungmanna a jeho školu. S J. Vlčkem sepsal také kapitolu o J. Jungmannovi pro 2. vyd. 2. dílu *Literatury české 19. století*. Hlavně však tíhl k práci popularizační a ediční. Osvětové cíle sledoval ve spisku *České obrození*, pro školní nebo lidovýchovné potřeby uspořádal většinu svých výborů a edic z obrozenské i novější literatury, jež zpravidla doprovázel obsáhlejšími popularizačními studiemi. Nejvýznamnějšími z nich je vydání obrozenské korespondence *Listy českého probuzení*, jež obsahuje dopisy J. Dobrovského, J. Jungmanna, A. Marka, J. Kollára, P. J. Šafaříka, F. Palackého, F. L. Čelakovského, K. Havlíčka, B. Němcové, A. V. Šembery aj. a edice Jungmannových prací. Připravil k vydání spisy B. Němcové a V. Hálka. Do 1930 vystupoval i jako kritik české a slovenské literatury a soudobé literárněvědné produkce, zprvu nejsoustavněji v *Přehledu*, pak v *Naší době* a v *Moravskoslezské revui*.

ŠIFRA: K. H. (Naše doba). ■ **PŘÍSPĚVKY** in: *Cesta* (1922–23); *Čes. kultura* (1912–13); *Lid. noviny* (1917–20, 1938); *Listy filologické* (1911); *Lit. rozhledy* (1924–25); *Lumír* (1912); *Mor. slez. revue* (1913–30); *Národ* (1917–18); *Nár. listy*; *Naše doba* (1911–29; 1922 studie J. Jakubec, 1923 Holečkovi Naši); *Novina* (1911–12); *Prager Presse*; *Přehled* (1910–14); *Rozpravy Aventina* (1926–27); *Scéna* (1913); *Výr. zpráva reálky v Praze VII* (1913, F. Doucha jungmannovec); *Výr. zpráva vyšší dívčí školy v Praze II* (1928, *Národní a lidský význam Masarykův*); *Zlatá Praha* (1921); *Zrání* (1919); *Zvon*

(1917–20). ■ **KNIŽNĚ**. *Práce o literatuře*: *České obrození* (1920). ■ **REDIGOVAL**: *Jiráskovo číslo České osvěty* (1921, s M. Novotným, Ant. Rambouskem). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: K. H. Mácha: *Máj* (1913); B. M. Kulda: *Moravské národní pohádky* (1913); Josefa Jungmanna vybrané spisy původní i přeložené (1918); *Listy českého probuzení* (1920); F. J. Rubeš: *Pan amanuensis na venku* (1924); *Spisy V. Hálka* (1924–25, 10 sv.); *Bezruč – Sova – Březina* (výbor, 1926); *Výbor z díla J. Wolkra* (1926); *Spisy B. Němcové* (1927–38, 8 sv.); B. Němcová: *Pohádka o chudých sirotcích a o anděli* (1940). ■

LITERATURA: ● ref. ed. K. H. Mácha: *Máj*: A. N. (Novák), *Přehled* 11, 1912/13, s. 271; -pa- (F. S. Procházka), *Zvon* 13, 1912/13, s. 345 ●; F. D. (Dohnal): ref. ed. B. M. Kulda: *Moravské národní pohádky*, *Nový obzor* 1913, s. 138; ● polemika: E. Chalupný: *Nejnovější oslavovatelé Jungmannovi*, *Národ* 1917, s. 648; K. H.: *Má odpověď E. Chalupnému*, *Národ* 1917, s. 648 ●; ● ref. ed. J. Jungmanna *vybrané spisy...*: jc (J. Jakubec), *Naše doba* 26, 1918/19, s. 703; V. Brtník, *Lípa* 2, 1918/19, s. 592 ●; ● ref. ed. *Listy českého probuzení*: A. Novák, *Venkov* 27. 7. 1920; M. Hýsek, *Naše věda* 4, 1921/22, s. 140; J. Sajíc, *Naše doba* 28, 1920/21, s. 65 ●; J. V. Sedlák: ref. *České obrození*, *Tribuna* 17. 4. 1921; A. N. (Novák): ref. ed. *Spisy V. Hálka*, *LidN* 6. 12. 1924 a 6. 1. 1926; ● ref. *Výbor z díla J. Wolkra*: Hch. (J. Hendrich), *Střední škola* 7, 1926/27, s. 158; P. F. (Fraenkl), *RA* 2, 1926/27, s. 48 (k tomu K. H.: *Vážený pane redaktore...*, *RA* 2, 1926/27, s. 72).

šv

Karel Hugo Hilar

* 5. 11. 1885 *Sudoměřice* u Bechyně† 6. 3. 1935 *Praha*

Dramatik, básník, prozaik, esejista a překladatel, divadelní i literární kritik a publicista, prosazující jak v teorii, tak v tvůrčí praxi rozhodující postavení režiséra v divadelní struktuře.

Vl. jm. Karel Hugo Bakule; 1910 získal občanskou platnost pseudonymu Hilar, kterého užíval už od 1902. Otec František Karel B. byl majitelem hostince, matka byla spřízněna s rodinou kapelníků a skladatelů Komzáků. Když byly H. dva roky, přesídlili rodiče do Bechyně, 1889 natrvalo do Prahy, kde se H. otec (později autor moralistních a sociologických úvah) stal úředníkem Zemské banky. Po maturitě (1904) na gymnáziu v Praze, Žitné ul. (spolužákem byl pozdější divadelní režisér a dramatik Jan Střeček-Bor) vystudoval H. na pražské filoz. fakultě

klasickou filologii a filozofii (doktorát 1911 práci *O egotismu Barrèsově*). Už během vysokýchškolských studií vyvíjel intenzivní činnost literární, kritickou, redakční a ediční, 1903 se stal zakládajícím členem volného literárního sdružení Syrius; 1908 se v Berlíně seznámil s režisérem M. Reinhardtem, který ovlivnil H. jevištní tvorbu. 1910 nastoupil, za ředitelování V. Štecha, do funkce lektora a později uměleckého tajemníka Městského divadla na Král. Vinohradech, 1911 se uvedl i jako režisér (nastudováním veselohry H. Bahra Pavouk). Svou představu divadla musel však uskutečňovat v tvrdém a vyčerpávajícím zákulisním boji s V. Štechem, jenž pro H. umělecké výboje neměl pochopení. Když Štech 1913 odstoupil (srov. jeho knihu Vinohradský případ, 1922) a ředitelem se stal F. Fuksa, byl H. jmenován dramaturgem a 1914 šéfem činohry. 1913 se oženil s herečkou Z. Baldovou (1885–1958), tehdy členkou vinohradské činohry. H. inscenace z let předválečných i válečných vzbudily pozornost tehdejší české divadelní veřejnosti, uvnitř divadla (které mělo činohru, operu i operetu) se však začala formovat protihilarovská opozice. Konflikt vyvrcholil 1919, kdy začala stávkovat zpěvohra, proti ní se však za Hilara postavili činoherní soubor, ředitel divadla, většina českých spisovatelů (A. Jirásek aj.) a přípravný výbor Dramatického svazu (v čele s E. Vojanem, O. Fischerelem a J. Vodákem). Zpěvohra pak z Vinohrad odešla, a v Praze tím vzniklo první samostatné činoherní divadlo. V říjnu 1920 zveřejnil Dramatický svaz memorandum žádající, aby H. byla svěřena správa činohry Nár. divadla s úkolem vyvést ji z vleklé umělecké krize po smrti E. Vojana a odchodu J. Kvapila; H. nastoupil do této funkce 1. 1. 1921 a setrval v ní až do své smrti, jejíž předzvěstí byl první záchvat mrtvice v květnu 1924, přivolaný jak H. vlastním pracovním vypětím, tak ustavičnými útoky na jeho postavení. Vyřazen na sedmáct měsíců z práce, vrátil se k ní už s podlomeným zdravím. Zemřel po druhém záchvatu mrtvice, který ho zastihl 3. 3. 1935 na Jilovišti. Urna s jeho popelem byla uložena na vinohradském hřbitově v Praze.

Třebaže těžiště H. umělecké aktivity bylo v oblasti divadelně dramatické, svým uměleckým východiskem byl literát: básník, prozaik, dramatik, překladatel a esejista. H. literární činnost spadala svými počátky už do let gymnaziálních studií, tehdy se také rozvíjela několika směry. H. se pokoušel o drama (jak o tom

svědčí čtyřřádková truchlohra ze života komeďantů *Princ Helion* a pozdější jednoaktovky *Konec a Z našich sfér*), o poezii v duchu estetických postulátů Moderní revue i o román (*Osmělí, Rozváté sny, Její bůh, Zákony*). Významnější a také vlivnější byla však jeho činnost redakční a překladatelská. Hned po maturitě začal vydávat Moderní bibliotéku, objevně k nám uvádějící představitele i předchůdce moderních směrů západoevropské literatury (P. Altenberg, J. Barbey d'Aureville, Ch. Baudelaire, R. de Gourmont, A. Jarry, J. Laforgue, G. de Nerval, M. Schwob, O. Wilde aj., z českých autorů A. Breiský, F. Gellner, J. Mahen, A. Ráž, F. Šrámek aj.); řadu svazků doprovodil vlastními předmluvami. Realizace obdobného projektu pro oblast moderního dramatu knižnicí Hyperion zůstala při dvou svazcích. H. činnost překladatelská (zejména z němčiny a francouzštiny) souvisela zpočátku s vlastní vydavatelskou činností (prózy), později s jeho praxí ve Vinohradském divadle (divadelní hry, operetní libreto). I divadelní recenze, referáty a obecnější úvahy o cestách a cílech moderního scénického umění a překlady prací s divadelní problematikou začal H. publikovat velmi záhy. Později se uchyloval k praxi občasných souhrnů či průřezů vlastní časopiseckou nebo komentátorskou činností. Tak vznikly čtyři knihy esejů, úvah a statí, zaměřené – s výjimkou svazku *Odložené masky*, jenž sdružil jeho úvody k vydávaným a překládaným autorům – na divadlo, a to jak na osvětlení jeho současných vývojových tendencí, tak na objasnění vlastního H. pojetí dramatu i divadla a vlastních přístupů k inscenovaným hrám. V souboru *Divadelní promenády* převládá ještě nad zaujetím režisérovým zřetel dramaturgický a literární. H. zde rozebral dramatický sloh Aischylův, nově objasnil stěžejní postavy světové dramatiky (Orestes, Hamlet, Salomé aj.), vyzvedl příklady velkých současníků (Vojan, Reinhardt); zásadnější ráz měla úvaha *Hercův morální paradox*, vyzvedávající umělcovu subjektivitu. Obě další knihy – *Boje proti věrejšku* a *Pražská dramaturgie* – dospěly už k zobecnění na základě H. zkušenosti činoherního režiséra uvažujícího o symfoničnosti dramatu nebo o režii jakožto výrazu světového názoru. Nejtypičtější rys nově režie spatřoval H. v jednotě světového názoru jeviště a hlediště, dramatického básníka a diváka a nalézal pro to zdůvodnění v divadelně dramatické kultuře starého Řecka. Několik zásadních statí (*Dvanácte-*

ro nového dramatika, *Slovo k mladým dramatikům, O pramenech hereckého tvoření*) publikoval H. ještě po vydání svých knih. H. divadelní esejistika a publicistika, rozšiřující průkopnický pojem divadelníka a zvláště režiséra, je tak ve svém úhrnu nejen důkazem vnitřní jednoty H. teorie a tvůrčí praxe, nýbrž i svědectvím čtvrt století bojů o český divadelní sloh, na nichž se H., jako divadelník proslulý svou náročností a odpovědností především k sobě samému, významně podílel. H. režijní rukopis se formoval v opozici vůči impresionistické režijní metodě J. Kvapila, která H. připadala spíš jako souhrn šťastných náhod a konstelací než jako „dílo mocně vrženého jednotícího programu uměleckého“; tento H. názor na meze Kvapilovy metody byl zároveň definicí vlastního uměleckého poslání. Období H. expresionismu zahrnovalo jak jeho vinohradskou éru, pokládanou někdy vůbec za vrcholné období H. tvořivosti, tak první etapu jeho působení v Národním divadle a vyvrcholilo 1924 inscenací Shakespearova Romea a Julie. Už tehdy se v názorové opozici vůči H. teorii i praxi začala formovat česká levicová divadelní avantgarda, reprezentovaná J. Honzlem, E. F. Burianem a J. Frejkou. Vztah mezi nimi a H. měl charakter plodné názorové polemiky, která rozhodujícím způsobem ovlivnila vývoj celého českého divadelnictví za předmnichovské republiky. Od poloviny 20. let došlo u H. k zřetelné proměně: jestliže předtím vnášel do českého prostředí náměty velkých sociálních konfliktů, nahradiv vlastenecky výchovné divadlo vzrušujícím děním zásadních společenských proměn a snah, začal od podzimu 1925 uskutečňovat program divadla jako školy občanské kázně a místo vyhrčené exprese dával přednost civilně střídmějšimu slohu (Pražská dramaturgie). V závěru svého života, kdy se znovu vrátil k odkazu antiky (Sofoklův Král Oidipus, 1932) a k pokusům o její inovaci (O’Neillova trilogie Smutek sluší Elekře, 1934), dospěl k syntéze svého celoživotního usilování a s uměleckou silou realizoval své pojetí jevištního díla jako dovršeného, detailně prokomponovaného celku, jehož všechny složky uvádí ve vzájemné vztahy režisérova osobnost.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Hanuš Vogeler, Oskar Frank; H., hl. KHH, -lar. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. mysl (1906); Čes. divadlo (1928); Čes. svět (1906–07); Divadelní list Máje (1905–08); Divadlo (1906–12); Hlas národa (1905–06); Jevišťe (1920–22); Jitřenka (Polička, 1903); Kmen (1926–27); Komedia

(1925–26); Květy (1908–09); Lid. noviny (od 1927); Lit. noviny (1930); Lumír (1909–18); Máj (od 1905); Moderní revue (1910–25); Moderní život (1902–03; 1902 R Osamělí); Národní a Stavovské divadlo (též s tit. Nár. divadlo, 1923–35; 1931–32 Dvanáctero nového dramatika); Nár. listy (1913–22); Nár. obzor (1908); Nár. osvobození (1933); Nová svoboda (1925–27); Nové čes. divadlo 1918–1926 (1926), 1927 (1927), 1928–1929 (1929), 1930–1932 (1932, O pramenech hereckého tvoření); Osvěta (1909); Panoráma (od 1929); Pokroková revue (1908–10); Prager Presse (od 1923); Právo lidu (1919–25); Přítomnost (od 1927; 1931 Slovo k mladým dramatikům); Rozpravy Aventina (1925–28); Rudá záře (1934); Samostatnost (1909–13); Scéna (1913–14); Sever a východ (1930); Světozor; Tribuna (od 1920); Venkov (od 1918); Vinohradské listy (1903); Zlatá Praha (1905–07); Žijeme 1931 (1931–32). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a divadle*: Komediantské motivy (BB 1902); Rozváté sny (R 1903); Písňe mládí (BB 1903); Její bůh (R 1904); Zákony (P 1906); Viktor Dyk. Esej o jeho ironii (1910); Divadelní promenády (EE 1915, z 1906–14); Odložené masky (EE 1925, z 1907–20); Boje proti včerejšku (EE 1925, z 1915–25); Pražská dramaturgie (EE 1930); Krize (BB 1930, 1910–20); – posmrtně: Adamův sen (D 1936, prem. 1939, psáno 1908–12); Žena a Kristus (D 1937, psáno 1900). – *Překlady*: L. Andrian: Zahradá poznání (1907, pseud. H. Vogeler); T. Gautier: Noc Kleopatřina (1907, pseud. O. Frank); Ch. van Lerberghe: Pan (1909); H. Bahr: Pavouk (1911); L. Fall: Krásná Riseta (libreto A. M. Willner, R. Bodansky, 1911, pseud. O. Frank); E. Rhodis: Papežka Jana (1911, s F. Pelikánem). ■ SCÉNICKY. *Hry*: Mračna (1905); Konec (1905). – *Libreto*: R. Karel: Ilseino srdce (1924, psáno 1909, s P. Kropáčkem). – *Překlady*: F. Molnár: Gardovy poručík (1911); P. Veber, H. de Gorsse: Uličnice (1911, pseud. O. Frank); P. Louys, P. Frondaie: Žena a tatran (1912); T. Bernard: Kavárnička (1912); L. Fall: Náš Gustýnek (libreto R. Bernauer, E. Welisch, 1912, pseud. O. Frank); F. Lehár: Eva (libreto A. M. Willner, R. Bodansky, 1912, pseud. O. Frank); O. Straus: Přítelinka (libreto L. W. Stein, A. M. Willner, pseud. O. Frank) + Neznámá kráska (libreto L. Jacobson, L. W. Stein, 1915, pseud. O. Frank). ■ KORESPONDENCE: Adresát Jiří Mahen (z 1914–33; 1964, ed. J. Hek, Š. Vlašín); F. Všeťka: Z dopisů J. Š. Kubínovi (z 1932), SPPF Olomouc, Jazyk a literatura, 1967. ■ REDIGOVAL *časopis*: Moderní život (1902, próza); *knižnice*: Moderní bibliotéka (1903–14), Hyperion (1909–10). ■

LITERATURA: Za šéfem činohry Národního divadla v Praze dr. K. H. H. (projevy při smutečním rozloučení v Nár. divadle, 1935); J. Maria: H. (1935); M. Rutte: K. H. H. (1936); B. Slavík: K. H. H. literát (1936) + K. H. H. intimní (1938); sb. K. H. H. Čtvrt století české činohry (1936); A. Pražák: K. H. H., básník jeviště i slova (1945); sb. Hilarovská vigílie (1946); sb. K. H. H. (1966, 1968). ■ ● ref. Kome-

diantské motivy: Q. M. Vyskočil, *Moderní život* 1902, s. 164; J. Rowalski (A. Bačkovský), *Lumír* 31, 1902/03, s. 110; apržk. (A. Pražák), *Máj* 1, 1902/03, s. 342; V. Dyk, *MR* 1902/03, sv. 14, s. 74; R. Hašek, *Moderní život* 1903, s. 25 ●; ● ref. *Písňe mládí*: J. Rowalski (A. Bačkovský), *Lumír* 32, 1903/04, s. 215; E. Sokol (K. Elgart Sokol), *Rozhledy* 14, 1903/04, s. 780 ●; ● ref. *Její bůh*: O. T. (Theer), *Lumír* 33, 1904/05, s. 244; A. Novák, *Přehled* 3, 1904/05, s. 500 ●; ● ref. *Zákony*: A. N. (Novák), *Přehled* 4, 1905/06, s. 827; SK. (F. Skácelík), *Zlatá Praha* 23, 1905/06, s. 478 ●; ● ref. *Divadelní promenády*: O. Fischer, *NL* 7. 5. 1916; jv (J. Vodák), *LidN* 17. 6. 1916; L. Patočka, *MR* 1916, sv. 30, s. 228 ●; ● ref. *Odložené masky*: J. Kodíček, *Tribuna* 17. 1. 1926 (též *Boje proti včerejšku*); AMP. (A. M. Piša), *PL* 25. 4. 1926; E. Konrád, *RA* 1, 1925/26, s. 71 ●; ● ref. *Boje proti včerejšku*: O. Fischer, *PL* 1. 1. 1926; J. Hilbert, *Venkov* 10. 1. 1926; E. Konrád, *Cesta* 8, 1925/26, s. 678; L. Blatný, *Host* 5, 1925/26, s. 177; J. Honzl, *Tvorba* 1, 1925/26, s. 240; F. X. Šalda, *Nová svoboda* 1926, s. 52 → KP 13 (1963; též *Odložené masky*) ●; M. Rutte in *Tvář pod maskou* (1926); E. Vachek: *Dvacet let Vinohradského divadla*, *Nová svoboda* 1927, s. 758; J. Fučík: *Divadelní liberalismus*, *Tvorba* 2, 1927/28, s. 33 → *Divadelní kritiky* (1956 a 1984); ● ref. *Pražská dramaturgie*: p. (J. J. Paulík), *RA* 5, 1929/30, s. 503; O. Fischer, *LidN* 1. 6. 1930; kd (E. Konrád), *NO* 3. 6. 1930; AMP. (A. M. Piša), *PL* 8. 6. 1930; bv. (B. Václavek), *Tvorba* 1930, s. 511; J. Popelová, *Nové Čechy*, 13, 1930/31, s. 163; F. X. Šalda: *Hamburská a Pražská dramaturgie neboli Nebe a dudy*, *ŠZáp* 3, 1930/31 → *O umění* (1955) ●; F. Kuenzelmann: *Mladý K. H. H.*, *Cesta* 12, 1929/30, s. 650, 673; J. Honzl: *Uvedení do moderního divadla*, *RA* 9, 1933/34, s. 119; F. Götz in *Boj o český divadelní sloh* (1934); ● nekrology: D. S., *LidN* 7. 3. 1935 (životopis); Ot. F. (Fischer), *LidN* 7. 3. 1935; kd (E. Konrád), *NO* 7. 3. 1935; AMP. (A. M. Piša), *PL* 7. 3. 1935; A. Novák: *K. H. H. literát*, *LidN* 10. 3. 1935; F. Němec, *Rudá záře* 13. 3. 1935; Č. (V. Červinka), *Zvon* 35, 1934/35, s. 379; H. Jelínek, *Lumír* 61, 1934/35, s. 282; M. Rutte, *LidN* 7, 1934/35, č. 9; E. F. Burian, *Tvorba* 1935, s. 175; L. Páleníček, *Index* 1935, s. 4; J. Träger, *LUK* 1935, s. 97; V. Šrámek, *Magazín DP* 3, 1935/36, s. 2 ●; A. M. Piša: *Poznámky k divadelní situaci*, *Děln. osvěta* 1936, s. 118; J. Träger in *K. H. H.: Adamův sen* (1936); kd (E. Konrád): ref. *Žena a Kristus*, *LidN* 16. 11. 1937; F. X. Šalda in *O naší moderní kultuře divadelně dramatické* (1937) → *Studie z české literatury* (1961) a *Z období Zápisníku* 2 (1988); M. Rutte in *Mohyla s vavřínem* (1939); J. Frejka: *H., muž a práce*, *LidN* 6. 3. 1939; V. Vydra in *Prosím o slovo* (1940); jk. (J. Kopecký): *Souboj Vydra–Hilar z ptáčí perspektivy*, *KM* 1941, s. 138; S. Lom in *Svět na divadle a kolem něho* (1942); J. Frejka: *Nedobojovaný boj o českou režii + Režie jako projev průbojného ducha*, in *Železná doba divadla* (1945); B. Karen in *Epizody* (1946); F. Tetauer in *Sedmero zástav* (1947); Z. Štěpánek in *Herec*

(1961); F. Götz in *Kulturní kalendář 1965* (1964) + *Vzpomínky na K. H. H.*, *Divad. noviny* 11, 1967/68, č. 13–26; J. Träger: *Z ducha antiky*, *Meandr* 1, 1968/69, č. 8; V. Jindra: *Přirozený stav* (o H. expresionismu), *Divadlo* 1969, říjen; P. Hořec in *Bez nápodoby* (1974); E. Kohout in *Divadlo aneb Snář* (1975); L. Pešek in *Tvář bez masky* (1977); J. Kazda: *Zavřelův a Hilarův přínos*, *Amatérská scéna* 1978, č. 4; A. Závodský: *H. filozofie režie*, *SPFF Brno*, řada literárněvědná (1979); L. Boháč in *Tisíc a jeden život* (1980); H. Konečná a kol. in *Čtení o Národním divadle* (1983, kap. *Vůle v podstatě své zápasná*); A. Dvořák: *H., Scéna* 1985, č. 25–26; J. Pivec, B. Bezouška, J. Švehla in *Thespidova kára J. Pivce* (1985); V. Kudělka: *Odkaz režiséra K. H. H., Věda a život* 1985, č. 11 + *Divadelníkův odkaz*, *LD* 5. 11. 1985; *Ozvěny z hilarovské konference*, *Scéna* 1986, č. 6.

vk

Hilarius Litoměřický

* před 1430 asi *Litoměřice*
† 31. 12. 1468 *České Budějovice*

Administrátor pražského arcibiskupství, autor polemik proti utrakvismu.

Psán též H. z Litoměřic, lat. Hilarius Litomericensis. – Byl vychován v utrakvismu, základního vzdělání nabyl v Litoměřicích, 1445 přišel na pražskou univerzitu (1447 bakalář, 1451 mistr svobodných umění), 1451 zde začal přednášet, ale ještě t. r. odešel do Itálie, aby přijal kněžské svěcení a zároveň pokračoval ve studiu, snad s Rokycanovou podporou. Nedotčen humanismem zůstal v Itálii do října 1453 (pravděpodobně v Padově doktorát cirk. práva). Příklon ke katolictví mu po návratu nebyl na překážku v učitelském působení na pražské univerzitě (aspoň do 1455) a umožnil mu rychlý postup v cirk. hodnostech: 1453 se stal kanovníkem svatovítské kapituly, 1460 jejím děkanem, téhož roku také děkanem kapituly u Věch svatých, 1462 byl papežem ustanoven za administrátora pražského arcibiskupství a generálním komisařem ve věcech víry v českém království. V této funkci usiloval o zvýšení polit. váhy katol. strany v zemi a snažil se vykonávat tlak ve směru smíření s Římem na krále Jiřího, jemuž však zůstával dlouho loajální. Ve velké disputaci o kalich na sjezdu kněžstva obou stran v únoru 1465 byl H. vedle V. Křižanovského (rovněž pův. utrakvisty) hlavním mluvčím katol. strany, ale nepodařilo se mu protivníky v čele s Rokyc-

canou přesvědčit. Neúspěch jej přivedl do tábo-
ra králových domácích odpůrců, sdružených
v Zelenohorské jednotě, ale teprve na jaře 1467,
když vešel ve známost rozsudek papeže Pavla
II., jímž byl Jiří zbaven královského důstojen-
ství, dal se H. na cestu otevřeného odboje. Po-
zván před krále, aby vyslechl jeho odvolání pro-
ti rozsudku, odpověděl tím, že odešel s kapitu-
lou do Plzně, která se jeho příchodem stala
ústředím odboje a H. jeho duchovní hlavou.
Soustředil se na agitaci ve prospěch papežova
práva zbavit panovníka moci pro neposlušnost
a kacířství a na hlásání povinnosti poddaných
bojovat proti takto sesazenému kacířskému
králi. V létě 1467 byl s několika odbojnými pány
vypraven na říšský sněm v Norimberku, aby
i zde obhajoval tato stanoviska, koncem téhož
roku byl vyslán v čele poselstva do Říma, na
zpáteční cestě se v červnu 1468 sešel s králem
Matyášem Korvínem. Když po návratu do Plz-
ně jeho autorita dostoupila vrcholu, zemřel
náhle za návštěvy Čes. Budějovic.

H. literární činnost je spjata s jeho veřejným
působením a je soustředěna do let po 1465.
Z dřívější doby pochází *Sermo coram rege Geo-
rgio de Podiebrad* (Řeč před králem Jiřím z Po-
děbrad) z 1462, známý též ze soudobého české-
ho překladu jako *List králi Jiřímu*, výzva k pa-
novníkovi, aby vlastním příkladem přispěl
k sjednocení svých poddaných s římskou církví.
Na rozdíl od tohoto projevu, který ještě nepře-
kračuje meze loajality vůči králi, jsou H. poz-
dější projevy již ve znamení militantního katoli-
cismu. Proti odpůrcům ze sjezdu 1465 je namí-
řen latinský *Tractatus catholicus triumphalis*
(Katolický triumfální traktát), H. hlavní dílo,
posmrtně též vydané tiskem pod titulem *Tracta-
tus contra perfidiam aliquorum Bohemorum*
(Traktát proti věrolomnosti některých Čechů).
Jeho českou obdobou je *Traktát o nejsvětějším
přijímání lidu obecného pod jednou způsobou*,
určený širšímu vzdělanému publiku doma, te-
maticky zúžený na odsouzení laického kalicha.
Po rozchodu s králem H. rozesílal z Plzně před-
stavitelům šlechty a městům četné listy, agitující
do odboje proti Jiřímu, ale jen s částečným
úspěchem, jak je patrné též ze soudobého *Trak-
tátu k panu Janovi z Rožmberka*. H. otevřeně
volání po domácí válce vzbuzovalo nechuť též
u humanistických současníků, jako byl
J. z Rabštejna, který – ač katolík – ve svém
Dialogu dal najevo vlastenecky motivovaný ne-
souhlas s H. agitací a jeho samého označil jako

„nevzdělaného pražského děkana“. Opravňo-
vala jej k tomu H. středověká latina a scholas-
tická metoda argumentace v jeho traktátech.

KNIŽNĚ (posmrtně): *Tractatus contra perfidiam ali-
quorum Bohemorum* (Štrasburk 1485). ■ EDICE: in
Archív český 6 (1872, listy a výzvy z 1467, ed. F. Pa-
lacký); Hilaria L. Traktát k panu Janovi z Rozenber-
ka (1898, ed. Z. Tobolka); Hilaria L. Traktát o nejsvě-
tějším přijímání lidu obecného pod jednou způsobou
(1905, ed. A. Podlaha); Hilaria L. List králi Jiřímu
z Poděbrad (1931, ed. A. Podlaha); – *ukázky*: in K. J.
Erben: Výbor z literatury české 2 (1868, H. L. Janovi
z Rozenberka); in Výbor z české literatury doby husit-
ské 2 (1964, Traktát k panu Janovi z Rožmberka, List
králi Jiřímu). ■

LITERATURA: J. Truhlář in Počátky humanismu
v Čechách (1892); Z. Tobolka in H. L. Traktát k panu
Janovi z Rozenberka (1898); T. Kalina: H. L., ČČH
1899; J. Volf: Knihovna H. z L., ČČM 1907, s. 131
+ Rokycanův traktát proti Hilariovu Lučišti pekel-
nému, ČČM 1909 + H. z L. traktát Arcus gehennalis,
ČČM 1911 + Jafetův „druhý traktát“ Hilaria z L.,
ČČM 1911; R. Urbánek in Věk poděbradský 1–4
(1915–1962); J. Nováková: K polemice Hilaria
L. s Rokycanou, zvláště k Traktátu katolickému, LF
1939; V. Pletzer: Kdy a kde zemřel H. L.?, Jihočeský
sb. historický 1951; J. Tříška in Některé druhy a o-
kruhy staročeské literatury, Sb. Národního muzea
C 28, 1983; J. Hejnic: H. L. Hystoria civitatis ..., LF
1984.

ep

Jaroslav Hilbert

* 19. 1. 1871 Louny

† 10. 5. 1936 Praha

Dramatik, prozaik a divadelní kritik; na přelomu 19.
a 20. století výrazný představitel úsilí o moderní dra-
matický výraz, opírající se o příklad Ibsenův a o pod-
něty symbolistického dramatu, později autor spole-
čenských činohr a konverzačních komedií konzerva-
tivního ideového zaměření.

V mládí se podepisoval Jaro Hilbert. – Pocházel
z kulturní patricijské rodiny, otec byl advokát,
dlouholetý starosta a významný veřejný činitel
Loun, bratr Kamil H. (1869–1933) se stal zná-
mým architektem (vedoucí stavitel Svatovítské
katedrály). Do 1885 navštěvoval J. H. v rodišti
měšťan. školu, 1885–86 nižší reálku v Praze

a od 1886 vyšší německou průmyslovou školu v Plzni. Po maturitě (1889) vystudoval obor strojního inženýrství na technice v Praze (abs. 1892), 1893–95 pracoval jako technický asistent v Českomoravské továrně na stroje v Praze-Libni, zaměstnání však opustil, aby se mohl plně věnovat literatuře, existenčně zajištěn rodinným jměním a sňatkem (1899) s dcerou ze zámožné pražské rodiny. 1906 se stal činoherním kritikem agrárního deníku *Venkov*, interním členem redakce byl až do 1919, 1935 odešel do důchodu. H. podnikl několik delších cest do ciziny, z nichž některé se odrazily v jeho díle: 1897 Francie, 1899 Anglie a Skandinávie (motivem byl obdiv k Ibsenovi), 1909 Itálie; 1919–20 byl devět měsíců s tzv. poselstvem národa k čs. legiím na Sibiři, odkud se vracel přes Japonsko a USA. 1902 byl jedním z iniciátorů založení literárního spolku Kruh českých spisovatelů (místostarosta), 1919 se s K. H. Hilarem podílel na vzniku Dramatického svazu, jehož byl až do smrti předsedou. Pohřben byl na vyšehradském Slavíně.

Ve svém díle se H. téměř výlučně orientoval na drama a dramatem se zabýval i ve svých kritických a teoretických statích. Epizodou v H. literárním vývoji byla erotická a reflexivní lyrika, odrážející některé rysy příznačné pro poezii přelomu století (negativistický postoj k dobové realitě, ironie a lehká sebeironie); zároveň však obsahovala i pro H. typické, pateticky nadnesené gesto prométeovské mužnosti. V podstatě příležitostnými zůstaly i H. pokusy o prózu: rané náladové příběhy lásek z bohémského prostředí *Lili a jiné povídky*, pozdější cestopisné črty *Léto v Itálii* i memoáry *Dům na náměstí*, představující hlavně komentář k východiskům H. tvorby. Nejvýznamnější H. próza *Rytíř Kura*, orientovaná na dramaticky nosný i citěný osud silného jedince tragicky předurčený ničivou silou peněz, dostala tvar románu v době, kdy H. dočasným rozchodem s Národním divadlem (1906) ztratil možnost okamžité scénické realizace svých děl. H. napsal celkem 22 činoher, tragédií, komedií a aktovek velmi rozdílného zaměření i umělecké hodnoty. Svou první celovečerní hrou *Vina* stanul v čele dobového úsilí o moderní dramatický výraz oproštěný od vnějškového aparátu výstavby děje a soustředěný k niternému pojetí konfliktu. Klasicky prostou formou moderní tragédie, odehrávající se mezi pěti osobami v jediném dni a v jednom měšťanském pokoji, v ní podal intimní citový

příběh svedené dívky; v jeho psychologickém prohloubení i v pojetí mravního komplexu viny se prosadil Ibsenův vliv. (Drama se stalo základem libreta stejnojmenné opery O. Zicha, prem. 1922.) Od v podstatě psychologicky pojatého konfliktu směřoval H. k typu tzv. problémové hry, usilující dramatickým dějem vyjádřit srážky obecných mravních i metafyzických principů. Už následující drama z 90. let *O Boha* (k provozování došlo pro zákaz cenzury později) se pokouší převést osobní tragický příběh matky, již umírají děti, do roviny souboje člověka s nadosobní metafyzickou silou. Na filozofickém zobecnění konfliktu je založena i hra o rozvrácených intelektuálech z konce století *Psanci*, tvarem se blížící dobovému typu symbolistického dramatu. Na počátku století realizoval H. své hledání dramatické formy schopné překonat popisnost a adekvátně vyjádřit střetnutí velkých idejí v tragédii *Falkenštejn*. Vyšel v ní z historických motivů, které jsou kulisou srážky vynikajícího jedince s nízkým a nechápajícím okolím. H. typickým hrdinou se stala silná dobytelská osobnost posedlá ideálním snem: ve Falkenštejnu vidinou nezávislých a mocných Čech, v pozdější dramatické básni *Kolumbus* mužnou touhou po činu a vášní objevovat, což vše se projevuje navzdory domácí malosti. K těmto H. ideovým dramatům s historickými látkami v podstatě náleží i aktovka *Česká komedie*, představující tragickou epizodu z války 1866 jako zkratku českého národního osudu. Po vzniku republiky se H. vyhrcoené individualistické stanovisko, objevující názorové jistoty v nenarušeném mravním a citovém světě kulturně vyspělého měšťanstva, rychle proměňovalo v nezakrytě formulovaný konzervativismus, odmítající projevy levicové společenské orientace jako podléhání vlivu intelektuálně i morálně méněcenného davu. V publicistice i literární tvorbě se H. stával obhájcem buržoazní společnosti a její ideologie před nebezpečím „materialismu a relativismu“: jeho nejvýznamnější dramata z 20. let (*Druhý břeh*, *Prapor lidstva*), která byla pamfletickou polemikou se socialismem, se tvarem přibližovala napínavé kolportážní hře se složitě konstruovanými zápletkami, senzačními detaily a politickými reminiscencemi. Linie ideových dramat byla v H. díle po 1910 provázena řadou her a komedií z měšťanského rodinného prostředí, které sestupovaly ke konvenční technice společenské činohry; předností některých

z nich byl konverzačně pojatý dialog, vytvářející českou obdobu francouzské komedie tohoto typu.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Duhan, Jaro, Jaro-Jaro, Karel Vyšín; Ht., J. H. ■ PŘÍSPĚVKY in: Akademie (1899–1900); Čas (1901–10); Čes. revue (1902–03); sb. Čeští spisovatelé vdovám a sirotkům našich vojinů (1916); Čteme (1941); Hlas národa (1904); Kritika (1925); Lid. noviny (1936); Lit. svět (1928); Lumír (1907, R Blíženec štěstí); Máj (1903); Moderní revue (1901–06); Národní a Stavovské divadlo (1924–33); Nár. obzor (1906); Niva (1893–95, verše); Nová čes. revue (1904–05); Nová svoboda (1924); Pokroková revue (1905); Přehled (1903); Rozhledy (1895); Samostatnost (od 1906); Scéna (1913); Sever a východ (1925–28); Střední škola (1923); Studentský sborník (1901, stať Dostí Husa!); Venkov (1906–33); Volné směry (1897–1902; 1900 E Tváří v tvář Ibsenovi); Zlatá Praha (1893–97, verše); Zvon (1906–07; 1906 Rytíř Kura). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o divadle a literatuře*: Hodinu manžely (D b. d., 1891); Vína (D 1896, i prem.); O Boha (D 1898, prem. 1905 s tit. Pěst); Psanci (D 1900, prem. 1906); Lili a jiné povídky (1900); 16. únor 1903 (oslavná scéna, 1903, i prem.); Falkenštejn (D 1903, i prem., změn. vyd. 1927); Česká komedie (D 1909, i prem.); Rytíř Kura (R 1910); Patria (D 1911, i prem.); O dramatu (přednáška, 1914); Léto v Itálii (FF 1915); Kolumbus (D 1915, i prem.); Jejich štěstí (D 1916, i prem.); Hnízdo v bouři (D 1917, i prem.); Dům na náměstí (memoáry, 1922); Podzim doktora Marka (D 1922, i prem.); Druhý břeh (D 1924, i prem.); Prapor lidstva (D 1926, i prem.); Domů (D 1927, prem. 1923); Job (D 1928, i prem.); Irena (D 1929, i prem.); Třidici šterku (D 1930, i prem.); Blíženci (D 1931, i prem.); Let královny (D 1932, i prem.); Sestra (D 1933, i prem.); Michael (D 1935, prem. 1934); – posmrtně: Duch dramatiky (EE 1941, ed. M. Rutte, J. Sajic); Spisovatelé a vlast (EE 1941, ed. J. Knap). – *Souborné vydání*: Sebrané spisy (Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, 1922–31, 10 sv.). ■ KORESPONDENCE: in Vrchlický v dopisech (J. Vrchlickému b. d. a 1907; 1955, ed. A. Pražák). ■ REDIGOVAL časopis: Volné směry (1897, s jinými). ■

LITERATURA: J. Knap: H. Případ české dramatiky (1926); St. Lom: J. H. (1947). ■ ● ref. Vína: jv. (J. Vodák), Lit. listy 1896, s. 367, 405; F. X. Šalda, Lit. listy 1896 → KP 3 (1950); B. (T. G. Masaryk), Naše doba 3, 1895/96, s. 1037; J. K. (Kvapil), Zlatá Praha 1896, s. 334 ↓ ●; ● ref. O Boha: P., Světozor 1898, s. 321; J. Karásek, MR 1898, sv. 8, s. 115; Žd. (A. Žalud), Akademie 3, 1898/99, s. 45; α (A. Procházka), Nový kult 2, 1898/99, s. 28; jv. (J. Vodák), Obzor literární a umělecký 1898, s. 78 ↓ ●; ● ref. Psanci: F. X. Šalda, Lumír 28, 1899/1900 → KP 4 (1951); J. Karásek, MR 1899/1900, sv. 11, s. 208; jv. (J. Vodák), Obzor literární a umělecký 2, 1899/1900, s. 88; F. V. Krejčí, Rozhledy 9, 1899/1900, s. 599; Mortuus (S. K.

Neumann), Nový kult 1900, s. 11 ↓ ●; ● ref. Lili...: J. Kamper, Čes. revue 4, 1900/01, s. 1137; J. Karásek, MR 1900/01, sv. 12, s. 242; A. Novák, Obzor literární a umělecký 3, 1900/01, s. 119 ●; ● ref. Falkenštejn: O. Theer, Čes. revue 6, 1902/03, s. 849; ech. (V. Štech), Máj 1, 1902/03, s. 309; J. Ladecký, Osvěta 1903, s. 850; r. (F. V. Krejčí), PL 26. 5. 1903; A. Novák, Samostatnost 30. 5. 1903 ↓ ●; J. Karásek in Impresionisté a ironikové (1903); Dr. Fr. K.: Čestina českého spisovatele, LidN 24. 9. 1906; ● ref. Česká komedie: O. Theer, Čes. revue 2, 1908/09, s. 382; V. Dyk, Lumír 37, 1908/09; J. Karásek, MR 1908/09, sv. 21, s. 307; F. X. Šalda, Novina 2, 1908/09 → KP 7 (1953); O. Fischer, Přehled 7, 1908/09, s. 371 ●; ● ref. Rytíř Kura: F. X. Š. (Šalda), Novina 4, 1910/11 → KP 8 (1956); A. Novák, Přehled 9, 1910/11, s. 345; K. Sezima, Lumír 40, 1911/12 → Podobizny a reliéfy (1927) ●; ● ref. Patria: H. Jelínek, Lumír 40, 1911/12, s. 46; K. (F. V. Krejčí), PL 11. 10. 1911; E. Konrád, Čes. revue 5, 1911/12, s. 254; F. Langer, Umělecký měsíčník 1, 1911/12, s. 57 ●; A. Procházka in České kritiky (1912); O. Fischer: ref. Psanci (nová inscenace), Čes. revue 6, 1912/13, s. 574 + ref. Kolumbus, Čes. revue 8, 1914/15, s. 447 ↓; jv. (J. Vodák): ref. Jejich štěstí, LidN 21. 5. 1916 ↓; ● ref. Hnízdo v bouři: jv. (J. Vodák), LidN 3. 10. 1917; O. Fischer, Národ 4. 10. 1917; K. (F. V. Krejčí), PL 2. 10. 1917; W (R. Weiner), Venkov 2. 10. 1917; M. Majerová, Ženský svět 1917, s. 295; F. Pujman, Kmen 1, 1917/18, č. 35; B. B-ová (Benešová), Líba 1, 1917/18, s. 47; K. Engelmüller, Zlatá Praha 35, 1917/18, s. 624 ↓ ●; ● ref. Pěst (nová inscenace): K. Engelmüller, Zlatá Praha 37, 1919/20, s. 195; J. Bartoš, Národ 20. 2. 1920; M. M. (Majerová), Večerník PL 16. 2. 1920 ●; M. Majerová: ref. Podzim doktora Marka, RP 19. 3. 1922; ● ref. Dům na náměstí: A. N. (Novák), LidN 25. 9. 1922; K. Sezima, Lumír 50, 1923/24, s. 19 ●; J. F. (Fučík): Těžké nedopatření (ref. Česká komedie, Domů), Socialista 1923 → Divadelní kritiky (1956); J. Knap: J. H. lyrik, Cesta 6, 1923/24 + Próza J. H., Pramen 4, 1923/24; M. M. (Majerová): ref. Kolumbus (nová inscenace), RP 23. 1. 1924; ● ref. Druhý břeh: -jef- (J. Fučík), Socialista 1924 → Divadelní kritiky (1956); Cassius (J. Kolman), LidN 22. 11. 1924; R. Bechyně, Nová svoboda 1924, s. 561, 603; A. C. Nor, Oheň 1924, s. 54; O. Fischer, PL 22. 11. 1924 + Kritika 1925, s. 34; M. M. (Majerová), RP 22. 11. 1924; J. Hora, RP 23. 11. 1924; V. Tille, Venkov 25. 11. 1924; E. Konrád, Cesta 7, 1924/25, s. 225; F. X. Šalda, Tvorba 1, 1925/26 → KP 13 (1963); Z. Nejedlý, Pondělní noviny 15. 12. 1924 → Z české literatury a kultury (1973) ●; Z. Nejedlý: Z české reakce, Var 3, 1924/25 → Z české kultury (1951), pak O literatuře (1953); ● ref. Prapor lidstva: E. Konrád, Cesta 8, 1925/26, s. 274; -jef- (J. Fučík), Pramen 6, 1925/26 → Divadelní kritiky (1956); O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 1, 1925/26, s. 79; F. X. Šalda, Tvorba 1, 1925/26 → KP 13 (1963); J. Knap, Kritika 1926, s. 40; AMP (A. M. Piša), PL 2. 2. 1926; V. Tille, Venkov 2.

2. 1926; M. M. (Majerová), RP 2. 2. 1926; jk (J. Kodíček), Tribuna 2. 2. 1926; H. Jelínek, Lumír 53, 1926/27, s. 54, 107 ●; M. Rutte in Tvář pod maskou (1926); ● ref. Falkenštejn (nová inscenace): -FR- (J. Frejka), NO 24. 5. 1927; M. M. (Majerová), RP 24. 5. 1927; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 24. 5. 1927 ●; ● ref. Vina (nová inscenace): -FR- (J. Frejka), NO 6. 10. 1927; M. M. (Majerová), RP 6. 10. 1927; M. Pujmanová, Tribuna 6. 10. 1927 ●; ● ref. Job: M. Majerová, LitN 1928, č. 20; -FR- (J. Frejka), NO 16. 10. 1928; F. Tetauer, Nová svoboda 1928, s. 667; Ot. F. (Fischer), PL 16. 10. 1928; L. Suchý, Venkov 16. 10. 1928; E. Konrád, Cesta 11, 1928/29, s. 45; -vč- (V. Řezáč), Čes. svět 25, 1928/29, s. 82 ●; kd. (E. Konrád): ref. Hnízdo v bouři (nová inscenace), NO 18. 6. 1929; ● ref. Irena: kd. (E. Konrád), NO 5. 11. 1929; Ot. F. (Fischer), PL 5. 11. 1929; AMP (A. M. Piša), Večerník PL 4. 11. 1929; jh (J. Hora), Telegraf 4. 11. 1929; M. M. (Majerová), Čin 1, 1929/30, s. 43 ●; ● k šedesátinám: V. Závada: Rozhovor s J. H., RA 6, 1930/31, s. 205; M. Rutte: J. H. Portrét dramatika, RA 6, 1930/31, s. 207; J. Knap, Venkov 18. 1. 1931; K. H. Hilar: J. H. a moderní české divadlo, Venkov 18. 1. 1931; J. Sajic, Čes. osvěta 27, 1930/31, s. 274; E. Konrád, NO 18. 1. 1931; Ot. F. (Fischer), LidN 18. 1. 1931; AMP (A. M. Piša), PL 18. 11. 1931; Č. (V. Červinka), Zvon 31, 1930/31, s. 167 ●; ● ref. Třidí šterku: J. H. (Hora), Telegraf 19. 9. 1930; jt (J. Trojan), Večerník PL 19. 9. 1930; Ot. F. (Fischer), LidN 20. 9. 1930; kd. (E. Konrád), NO 20. 9. 1930 ●; ● ref. Jejich štěstí (nová inscenace): kd. (E. Konrád), NO 18. 11. 1930; AMP (A. M. Piša), PL 18. 11. 1930; Č. (V. Červinka), Zvon 31, 1930/31, s. 167 ●; P. Buzková in České drama (1932); ● ref. Let královny: Ot. F. (Fischer), LidN 2. 11. 1932; AMP (A. M. Piša), PL 2. 11. 1932; jt (J. Träger), Čin 4, 1932/33, s. 261; H. Jelínek, Lumír 59, 1932/33, s. 119 ●; ● ref. Sestra: Ot. F. (Fischer), LidN 22. 9. 1933; AMB (A. M. Brousil), Venkov 22. 9. 1933; H. Jelínek, Lumír 1934, s. 54 ●; ● ref. Michael: jt. (J. Trojan), Večerník PL 17. 11. 1934; MilNý (M. Novotný), LidN 18. 11. 1934; kd. (E. Konrád), NO 18. 11. 1934; AMP (A. M. Piša), PL 18. 11. 1934; F. Urban, Tvorba 1934, s. 470; O. Srbová, Studentský časopis 14, 1934/35, s. 108 ●; ● nekrology: M. Rutte, Lumír 1936, s. 429 → Mohyly s vavřínem (1939); O. Fischer, LidN 11. 5. 1936; AMP (A. M. Piša), PL 12. 5. 1936 ●; A. N. (Novák): Zapomenutý prozaik, LidN 14. 5. 1936; ● 70. výr. nar.: KZK (K. Z. Klíma), LidN 19. 1. 1941; Venkov 19. 1. 1941, příl. Neděle Venkova (příspěvky: K. Hadrbolec, S. Lom, J. Knap, F. Götz) ●; ● ref. Duch dramatiky: J. Honzl, SaS 1942, s. 136; A. M. Brousil, Venkov 5. 10. 1941 ●; F. Zavřel in Zaživa pohřbení (1942); an. (A. M. Piša): K dvojmu výročí, Nár. divadlo 21, 1945/46, s. 39; J. Janů: Hilbertovské jubileum, Svob. noviny 19. 1. 1946; K. Engelmüller: Vzpomínky na J. H., in Z letopisů českého divadelnictví I (1946); J. Vodák: Doklad ke kapitolám o dramate, in Kapitoly o dramate (1947); J. Knap in J. H.: Falkenštejn (1948); E. Kon-

rád: Hovory dramatikovy, in Nač vzpomenu (1957); A. M. Piša: Předchůdce a průkopník J. H., in Stopami dramatu a divadla (1967); E. Turnovský: Gesto konformní opozice, Divadlo 1968.

II

Hilgartner

Působnost 1737–1797

Jihočeské tiskárny a nakladatelství.

Rodina Hilgartnerů vlastnila dvě tiskárny vybavené nakladatelskými právy, jindřichohradeckou a českobudějovickou. Zakladatelem podniku byl *František Petr H.* (činný 1737–50, † 1750), který začal jako faktor (1732–36) v příbramské tiskárně své ženy Anny Magdalény, roz. Pileciusové. 1737 přesídlil do Jindř. Hradce, kde od F. A. Schönsteina získal tiskárnu s nakladatelským právem, kterou vedl až do své smrti. 1750–57 řídila podnik pod manželovým nebo svým jménem vdova *A. M. Hilgartnerová*; používala také českého názvu *Hilgartnerovští (-ský) dědici*. – F. P. H. vytvořil předpoklady pro rozvoj známé jihočeské tiskárny a nakladatelství, ze kterých vyrostl větší podnik jeho syna Ignáce Vojtěcha a později všeobecně známá firma rodiny Landfrasů. F. P. H. se ve své činnosti soustředil hlavně na náboženské písně. Vedle nich vydal několik knížek z oblasti literatury náboženské, poučné a zábavné. Jeho česká produkce zahrnuje několik desítek tisků.

Otcovský jindřichohradecký podnik převzal a až do své smrti řídil *Ignác Vojtěch H.* (činný 1757–95, † 1795). Psal se také s různými obměnami kř. jména (*Ignác Adalbert, J. Adalbert*, jen *Ignác*, příp. *Ignacyus*, jen *Vojtěch*, zkráceně *I., Ig. J., J., J. V., V. Ig.*) nebo jen Hilgartner. Českobudějovickou tiskárnu vlastnil krátce (1788–89), postoupil ji pražskému tiskaři a nakladateli J. J. Diesbachovi. Po smrti I. V. H. převzali podnik jeho nástupci pod názvem *I. V. Hilgartner – dědici* a 1797 jej přepustili J. A. Landfrasovi. – I. V. H. byl jedním z mála mimopražských nakladatelů, kteří přihlíželi k tehdejšímu potřebám lidu a vydali větší množství českých knížek. Jeho česká produkce (na 200 tisků) zahrnuje vedle převažující náboženské literatury zábavnou prózu (vesměs knížky lidového čtení), populárně naučné spisy a světské písně. Často se v ní vyskytují reedice tradič-

ně osvědčených textů (mj. trojjazyčný Vokabulář..., dokumentující šíři dobového českého lexicu). I. V. H. vydal první český přepis W. Shakespeara, anonymní prozaické podání Makbethe a Kupce benátského, pořízené podle zkráceného a upraveného znění obou dramát, jež pro pražské německé divadlo zpracoval herec F. J. Fischer.

Z ČESKÉ TISKAŘSKÉ A NAKLADATELSKÉ PRODUKCE. *Beletrie*: Kronika velmi příkladná o Apollonovi, králi Tyrském (1733); Dvě kroniky: 1. O Štylfrýdovi, knížeti a pánu českém, 2. O Bruncvíkovi, synu jeho, též knížeti českém (1738); F. Dede-kind: Práva nepravá nezdvořilého doktora Krobiána... (1760); Bohabojná kuchařka, kteráž jistému poustevníku skrze anjela představená byla (1761); Čtení velmi kratochvilné o zchytralé Finettě, jinak Popelce nazvané (1761); Martin von Cochem: Velmi pěkná historie o hraběti Jindřichovi, kterýžto dvakráte od smrti přepodivně vysvobozen a poslední císaře Konráda zetěm učiněn byl (1771); Kronika o poctivé a šlechtě paní Lukrecii (1780); (W. Shakespeare:) Kupec z Venedyku nebo Láska a Přátelstvo (adapt., 1782) + Makbet, vůdce šótského vojska (adapt., 1782); Život a skutkové Ezopa, mudrce znamenitého... (1790); Komédie o Zuzaně (b.d.); K víře nepodobná a nad přirození divná novina o nějakém velkém obru, ... (b.d., 2. pol. 18. stol.); T. Mouřenín: Historie kratochvilná O jednom sedlském pacholku, kterak u sedláka za tři groše tři léta jest sloužil, a O poběhlém židu ... (b.d., 2. pol. 18. stol.). – *Písně*: Píseň pravdivá, co se vskutku stalo roku nynějšího s jedním mládencem na hranicích bavorských ... (1770); Píseň o svatých čtrnácte pomocnicích (1780); Příběh neslýchaný, kterak jeden pastýř skrze své čarodějnictví v vlka se ocoval ... (1782); Píseň příkladná o pyšném mláďenci, který sobě v pannách vybíral, jak potom sobě přebíral ... (1796); Písníčky tři vnově složené, první O manželstvu, druhá Proč na nás Pán Bůh souzení dopouští, třetí O české zemi ... (b. d., mezi 1757 a 1795); Nová píseň o hrobníkovi (b. d., po 1793); Nová píseň mládencům a pannám pro obveselení mysle na světlo vydaná (b. d.). – *Náboženská literatura*: Š. Leška: Rozmlouvání jednoho helvetského vyslance s evangelickým augšpurského vyznání Čechem (1784); Martin von Cochem: Zlatý nebe klíč aneb Nové modlitby ... (1760 a řada dalších vyd.) + Malý zlatý nebe klíč ... (1771 a řada dalších vyd.); D. Botzko: Ve jménu Pána Ježíše, ruční kancionál domovní i pocestný písní duchovních, 600 nejpěknějších a nejpotřebnějších, nejvíce z Transcoryse vybraných ... (1783). – *Ostanní literatura*: F. J. Vavák: Smlouvy aneb chvalitebné řeči svatební pro družbu neb držitele svatby (b. d., před 1765); J. F. Ritter von Loew von Erlsfeld: Hydriatria recusa, to jest: Opakující krátké vypsání oně Hlubocké Lázně, ... od časů starodávných voda smradlavá, nyní pak všeobecně

Lázna libničská nazvaná ... (1767); Trilingue vocabularium ... Vokabulář latinský, český a německý, nyní opět vnově napravený a rozšířený (1771); Potěšitelné psaní pro takové dospělé panny, které již dávno sobě vinšovaly, aby vdané byly (1782); Svatební smlouvy ... (1782); Lucidář, to jest krátké vypsání o počátku a stvoření všech věcí ... (b. d., konec 18. stol.). ■

LITERATURA: an.: Knihťiskárna A. J. Landfrasse a syna v Jindřichově Hradci, Veleslavín 1865; O. Jakoubek: Naši staří knihťiskáři a nakladatelé, Typografia 1919, s. 28.

oh

Vlasta Hilská

* 22. 6. 1909 *Praha*

† 26. 5. 1968 *Praha*

Japanistka, překladatelka a propagátorka japonské kultury.

Roz. Novotná, podepisovala se i V. Průšková-N., V. Průšková, V. Hilská-P. – Dcera úředníka; v Praze vystudovala reál. gymnázium E. Krásnohorské (mat. 1928) a na filoz. fakultě UK anglistiku a dějiny srovnávacích literatur (doktorát 1934 prací *Anglická nižší střední škola v díle H. G. Wellse*). 1934 byla několik měsíců v Anglii, kde se začala zabývat studiem japonštiny. Po návratu z Anglie pracovala v pražské Univerzitní knihovně. 1935 odjela na svůj první studijní pobyt do Japonska (zde se provdala za orientalistu J. Průška). 1936–37 působila ve Zlíně jako učitelka angličtiny a japonštiny, 1938–45 se (aniž byla v zaměstnaneckém poměru) zabývala publicistickou, lit. a věd. činností. 1940 se s J. Průškem rozvedla, 1941 se provdala za arch. V. Hilského. 1945–52 vedla na min. informací a osvěty orientální oddělení pro kult. styky se zahraničím; 1946 podnikla studijní cestu do Švédska, Anglie a Francie, 1951 do Číny, 1958 do Japonska. Na japanistice UK působila od 1949 externě, od 1952 interně; od 1953 zde vedla katedru filologie a dějin Dálného Východu, od 1960 katedru věd o zemích Asie a Afriky. Habilitovala se 1958 prací *Dějiny a kultura japonského lidu*, 1967 byla jmenována profesorkou. Úzce spolupracovala s Orientálním ústavem ČSAV. Pohřbena byla v Praze na Vyšehradském hřbitově. – Syn Martin H. (nar. 1943) anglista, překladatel.

Svémi vědeckými díly (*Japonské divadlo*, *Dějiny a kultura japonského lidu*) položila H. základy české japanistiky. Byla též autorkou první české

učebnice japonštiny a propagátorkou japonské kultury: od 1937 publikovala v nejrůznějších novinách a časopisech značné množství článků, v nichž seznamovala čtenáře s kulturou i všedním životem Japonska. Své poznatky o dějinách a životě v Japonsku shrnula do populárně naučných publikací *Japonsko v minulosti a dnes* a *Lidé a věci v Japonsku*. Záslužná byla také H. činnost překladatelská; orientovala se především na moderní japonskou prózu, ale jazykově spolupracovala i při překladech japonské poezie (mj. B. Mathesius: Zpěvy Dálného Východu, 1958). V 60. letech byla členkou autorského týmu Přehledu nejnovějších dějin 1917–1939, Dějin světové literatury a Slovníku spisovatelů – Asie a Afrika.

PŘÍSPĚVKY in: Bulletin Společnosti pro kult. a hosp. styky s Orientem (1948–50); Čes. slovo (1940–42); Čtème (1941–43); sb. Dějiny světové literatury (1963); Dialog (1961); Domov (1962); Film nové doby (1952–53); Haló noviny (1938); sb. Hledání cesty. Za lepší svět (1963); Hvězda (1942); Kino (1946); Kultura (1959); Květy (1959); Lid. kultura (1938–45); Lid. noviny (1937–51); List mladých (1941); Lit. noviny (1956–60); Mladý svět (1961); Nár. politika (1941–45); Naše zprávy (1940); Nedělní Nár. práce (1941); Nedělní noviny (1946); New Orient Bimonthly (Praha 1961); Nová doba (1941); Nový Orient (1946–67); Ochotnické divadlo (1960); Orientalia Pragensia (1962); Osvětová práce (1951); Ozvěny (1941); Panoráma (1936); Práce (1950); Praha v týdnu (1943); sb. Přehled nejnovějších dějin 1917–1939 (1962); Slavica Pragensia (1963); Slovník spisovatelů – Asie a Afrika (1967); Sovětská literatura (1955); Svět v obrazech (1951); Světová literatura (1962); Světozor (1937); Svob. slovo (1955); Tvorba (1959); Vlasta (1949); Zprávy Československé společnosti orientalistické při ČSAV (1961); Žena a móda (1960); řada zahraničních odborných časopisů. ■ **KNÍŽNĚ.** *Odborné a populárně naučné práce:* Učebnice hovorového jazyka japonského (1939, podp. V. Průšková-Novotná; dopln. vyd. 1963); Japonsko v minulosti a dnes (1940, podp. V. Průšková); Lidé a věci v Japonsku (1941, podp. V. Průšková); Japonské divadlo (1947); Pastýř a nebeská přádelna (adaptace čínských pohádek a pověstí, 1947, s verši J. Urbánkové); Démantové hory (adaptace korejských pohádek, 1947, s J. Novákovou); Dějiny a kultura japonského lidu (1953); – posmrtně: Problems of modern japanese society (s Z. Vasiljevovou; V. H.: Japanese proletarian literature, AUC Praha, Philologica-Monographia 27, 1971). – *Překlady:* Lu Sün: Vřava (1937, s J. Průškem, podp. V. Novotná); A. Haino: Květiny a vojáci (1940, podp. V. Průšková-Novotná); Milenci z Jeda (výbor jap. povídek, 1942, podp. V. Průšková); Futabatei Šimei: Dva z Tókja (1943, podp.

V. Hilská-Průšková) + Všednost (1957); Verše psané na vodu (1944, s B. Mathesiem); T. Kobajaši: Loď na kraby (1947) + Život pro ty druhé (1963); S. Tokunaga: Čtvrť bez slunce (1950, s M. Novákem) + Spi klidně, ženo (1953, s V. Vojáčkovou); S. Nacume: Deset snů (1955) + Polštář z trávy (1958, poprvé in Milenci z Jeda); R. Akutagawa: Obraz pekla a jiné povídky (1960); D. Tanizaki: Ti, kteří raději kopřivy (1965); – posmrtně: J. Kawabata: Sněhová země (1969, in Pět japonských novel). ■

BIBLIOGRAFIE: K. Kabeláčová in V. H., Z. Vasiljevová: Problems of modern japanese society, AUC Praha, Philologica-Monographia 27, 1971. ■ **LITERATURA:** Z. Vasiljevová: Vzpomínka na prof. V. H., Nový Orient 1968; M. Novák in V. H., Z. Vasiljevová: Problems of modern..., AUC Praha, Philologica-Monographia 27, 1971.

jm

Kristián Gottfried Hirschmentzel

* 7. 1. 1638 Frýdek (F.-Místek)

† 26. 2. 1703 Velehrad u Uherského Hradiště

Historik, církevní spisovatel, sběratel zábavných skladeb své doby.

Po gymnaziálních studiích ve Vratislavi a v Brně vstoupil 1656 do cisterciáckého kláštera na Velehradě. 1662–63 tam studoval filozofii a prodělal útěk z Velehradu, ohroženého tureckým tažením, do kláštera v Plasích. 1665 studoval ve Žďáře (Ž. n. Sázavou) a 1666–68 v Praze. 1670 byl v Olomouci vysvěcen na kněze a ustanoven podpřevorem, 1671 se stal duchovním správcem v Boršicích, 1674–92 byl administrátorem klášterního statku a fary v Bolaticích ve Slezsku, kde za dlouholetého pobytu působil v náboženském smyslu i na povznesení kulturního života (1676 vymohl svěcení cyrilometodějského svátku v slezské části olomoucké diecéze, 1688 založil vlivné růžencové bratrstvo). Po dvouletém pobytu ve Vejvanovicích u Brna strávil poslední desetiletí života na Velehradě jako spirituál kláštera.

Zejména za pobytu na Velehradě koncem života se H. věnoval psaní latinských pojednání na náboženská témata, kompilování historických spisů po vzoru T. Pešiny z Čechorodu a sestavování sborníků, které obsahují vedle náboženskofilozofických děl a kronikářských záznamů o velehradském klášteře i lidová vyprávění, veselá veršování, alegorické výstupy,

písně a podobné latinské (ojediněle i české) zápisy a notové záznamy, poukazující hlavně k zábavám velehradských mnichů. Tyto sborníky, označované autorem výslovně za díla k soukromému potěšení, neurčená k publikaci, umožňují dnes studium kulturního života v H. společenském prostředí. Jiné jeho práce, např. *Historia quadripartita de regno, de marchionatu Moraviae et de monasterio Velehradensi* (Čtyřdílná historie království, markrabství moravského a velehradského kláštera), jsou výrazným, i když zcela nekritickým projevem barokního vlastenectví. Tiskem vyšly jen dva jeho starší náboženské spisky, ostatek zůstal ve více než 40 rozsáhlých rukopisech, dnes zčásti ztracených. Jediný z nich – o založení růžencového bratrstva v Bolaticích – je český.

KNÍŽNĚ: Vita ss. Cyrilli et Methudii, sive Vetus Velehrad (1667); Rex dolorum... (1667). ■

LITERATURA: F. X. Richter: Christian H., ein Beitrag zu Mährens Literaturgeschichte, Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst 17 (Videň 1826); B. Dudík in: Mährens Geschichtsquellen 1 (1850) + in: Bibliothek und Archiv im fürstenerzbischöflichen Schlosse in Kremsier (Videň 1870); J. Jireček in Rukověť (1875); Č. Zibrt: Různice měšťana a sedláka o předeck jednoho každého povolání, Lumír 1896 (s edicí památky); J. Vychodil: Lípa velehradská, Čas. Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1900 + Velezasloužilý mnich velehradský, Obzor 1903; V. Houdek: Moravský divadelní výstup z konce 17. stol., Čas. Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1904 (s edicí památky); J. Stypa: Slezští rodáci v slezském písemnictví, Věstník Matice opavské 1905; R. Hurt in Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě 1, 2 (Olomouc 1934, 1938); A. Neumann: Kulturně vlastenecké postavy moravského kněžstva, Věstník jednot duchovenských, brněnské a olomoucké, 1935; F. Cínek in Velehrad víry (1936); J. Vašica: Účast Slezska na českém literárním baroku, sb. Slezsko, český stát a česká kultura (1946); A. Neumann: B. K. H., cisterciák velehradský, zapomínaný ctitel cyrilometodějský, Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje 33, 1946; R. Wolny: Příspěvek k H. působením na Hlučínsku, SISb 1947; A. Gába: H. a jeho zájem o Polsko, SISb 1950; V. Kurková: H. Feriae Christiano-Bacchanales, Radostná země 1959; J. Pohanka: Lidové tance z pozůstalosti K. H., Radostná země 1960; B. Grobelná-Gracová: K. B. H. a jeho spor mezi měšťanem a sedlákem, Těšínsko 1973, 1974.

jk

Josef Hiršal

* 24. 7. 1920 Chomutický (Chomutice-Ch.) u Jičína

Autor lyrické, později experimentální poezie, prozaik; důraz na tvořivost jazyka se uplatňuje i v jeho tvorbě pro děti, v redakční a pořadatelské práci a v překladech z němčiny, angličtiny, čínštiny, francouzštiny, italštiny, rumunštiny, srbocharvátštiny, španělštiny a švédštiny.

Otec rolník byl i kapelníkem. Obecnou a měšťan. školu vychodil H. v Chomuticích, kam se rodina 1924 přestěhovala. 1940 maturoval na učitel. ústavu v Jičíně. 1940–41 učil v Chomuticích, 1941–42 byl lesním manipulantom v Nouzově u Unhoště, 1942 v Dražickách u Tábora, 1943 v Rychnově n. Kněžnou, 1943–45 opět v Dražickách. 1946 se oženil. 1945 byl nejprve krátce redaktorem deníku Svobodné slovo, pak do 1949 redaktorem v nakl. Orbis. 1949–50 pracoval brigádnicky jako pomocný dělník v ČKD, pak byl redaktorem v nakl. Brázda (1950–52), Naše vojsko (1952–54), Čs. spisovatel (1954–58); 1959–62 byl vedoucím propagace Laterny magiky, 1962–63 svobodným spisovatelem, 1964–65 vedoucím lit. redakce a zástupcem šéfredaktora revue Knižní kultura; od té doby se věnuje pouze literatuře. Byl členem literární skupiny Ohnice.

Z melodičnosti a převážně milostné tematiky prvních H. básnických sbírek vybočuje tragický patos básně *Matky*, věnované lidickým událostem. Zvrat přinesla sbírka *Soukromá galerie*: zatímco úzkost dřívějších básní byla harmonizována lyrizujícím vztahem člověka ke krajině, nyní je ve verších a krátkých prózách krutost lidského údělu odhalována s bezohlednou věcností. Programové experimentátorství, již zde patrné, se v ryzí podobě uplatnilo v knize tzv. konkrétní poezie *JOB—BOJ*, kterou H. vytvořil společně se svou častou spolupracovnicí B. Grögerovou (nar. 1921). Novátorské je také rozvržení tří významových rovin ve vzpomínkové próze *Píseň mládí*. Z němčiny a za jazykové spolupráce (s výjimkou francouzštiny) i z řady dalších jazyků překládá H. poezii antiiluzivních, intelektuálně zaměřených autorů, kteří využívají groteskně hravých nebo variačních a kombinačních možností jazyka; soustavně se věnoval klasikovi tohoto proudu Ch. Morgensternovi a z novějších opakovaně H. Heissen-

bütteľovi. V průvodních komentářích a v pořadatelské činnosti oboznamoval v 60. letech čtenáře s básnickými výboji technické civilizace také teoreticky. Tvorbu pro děti, kterou tvoří především verše, spojuje s ostatní H. tvorbou věcnost, jazyková hravost a hovorová dikce. V tomto duchu H. společně s J. Kolářem (s nímž ho sblíží zájem o umělecký experiment) zpracoval pro dětské čtenáře i klasické prózy o Kocourkově, Enšpíglvi a baronu Prášilovi. V rukopisu je experimentální *Technologie textů* a básnická próza *Preludium* (s B. Grögerovou); v samizdatové edici Petlice byly v 80. letech publikovány básnické a memoárové prózy *Mlým, Kolotoč, Let let* (s B. Grögerovou), dále *Píseň mládí* a *Vínek vzpomínek*. V době, kdy mu bylo znemožněno publikovat, anonymně či pod jménem spolupřekladaatele vydal následující překlady: E. Kocbek, *Kruté kruhy* (1972); G. Marino, *Polibky* (1974); L. de Camões, *Trýzeň i útěcha* (1974); L. Ariosto, *Zuřivý Roland ve vyprávění a výběru Itala Calvina* (1974); Pchu Sung-ling, *Vyznání* (1974); Li Po, *Měsíc nad průsmekem* (1977); F. Prešeren, *Můj sen šel po hladině* (1978); J. Kochanowski, *Šachy* (1979); V. Braun, *Zdatní synové Sisyfa* (1979); T. Tasso, *Osvobozený Jeruzalém ve vyprávění a výběru Alfreda Giulianiho* (1980); V. Teodorescu, *Nepřetržitá báseň* (1980); T. Arghezi, *Nápis* (1980); E. Arendt, *Nad popel a čas* (1981); V. Pšavela, *Pojídač hadů* (1982); G. Boccaccio, *Fiesolské nymfy* (1984); G. Carducci, *Hněvy a smutky* (1986); Chan Šan, *Nad nefritovou túní jasný svit* (1987); Wang Wej – Paj Siang-šan – Meng Chao-žan, *Trojzvuk* (1987).

PŘÍSPĚVKY in: Českosl. voják (od 1966); Dějiny a současnost (od 1964); Dialog; Host do domu (od 1965); sb. Chvála slova (1940); Impuls (od 1966); Knižní kultura (od 1963); Krit. měsíčník (od 1940); Kultura (od 1962); Kulturněpolitický kalendář 1965; Kult. tvorba (od 1965); Kvart (od 1947); Kytice (1948); Lid. noviny (od 1939); Lid. noviny, příl. Lit. noviny (1990 vzpomínky Let let); Lit. noviny (od 1964); Mladá kultura (od 1937); Ohnice (od 1946); Orientace (od 1966); Plamen (od 1964); Práce (Jičín, od 1939); Program D 39; Sešity (1969); Slovenské pohľady (od 1965); Studentský časopis (od 1938); Světová literatura (od 1956); Tvář (1965); Vesmír (od 1957); Volné směry (od 1942); Výtvarná práce; Výtvarné umění; Zlatý máj. ■ **KNIZNĚ.** *Beletrie:* Vědro stříbra (BB 1940); Noclehy s klekánci (BB 1942); Studené nebe (BB 1944); Do práce nám slunce svítí (BB pro ml., 1944, upr. vyd. 1949); Matky (B 1945); Vzdušné zámky (BB pro ml., 1945); Snídaně v lese

(BB pro ml., 1948); Úzké cesty (BB 1948); Červená Karkulka (B pro ml., 1949); Šťastně dojed, dlouhý vláček (BB pro ml., 1954); Jana jde do školky (B, P pro ml., 1955); Co nám veze? (BB pro ml., 1959); Kocourkov (P, B pro ml., 1959, s J. Kolářem); O podivuhodném životě mudrce Ezopa, který rozuměl řeči ptáků, zvířat, hmyzu, rostlin i věcí (P pro ml., 1960, podle Sborníku prostějovského z 1557 a starých českých textů, s J. Kolářem); Ivánek a zvířátka (P, BB pro ml., 1961); O zatoulaném kotěti (D pro ml., 1962, i prem.); Chvilku se dívej, chvilku si zpívej (BB pro ml., 1962, hudba J. Rychlík); Enšpígl (P pro ml., 1962, s J. Kolářem); O podivné záhadě na poštovním úřadě (P pro ml., 1962, s B. Grögerovou); O kocouru, kohoutu a kose (D pro ml., 1962, podle B. Němcové; 1963 in sb. Pohádky B. Němcové); Malý grafik (BB pro ml., 1964); Co se slovy všechno poví (BB pro ml., 1965, s B. Grögerovou); Soukromá galerie (BB, PP 1965, psáno 1947–54); Baron Prášil (P pro ml., 1965, podle G. A. Bürgera, s J. Kolářem); JOB-BOJ (BB 1968, s B. Grögerovou; oddíl Intertexte, Kassel 1969); Píseň mládí (P, Toronto 1986); Vínek vzpomínek (Londýn 1989); Mühle (P, Salzburg 1991); Párkař. Básnické nápodoby (BB 1991). – *Překlady:* Ch. Morgenstern: Šibeniční písně (1958) + Všelijaká zvířata pro kluky i děvčata (1959) + Palmström a Palma Kunkel (1964) + Beránek měsíc (1965) + Bim, bam, bum (1971); E. A. Poe: Zrádné srdce (1959, s jinými) + Poe aneb Údolí neklidu (1972, an., s překl. J. Vrchlického, V. Nezvala); Americká lidová poezie (1962, s jinými); L. Kvitko: Od jara do jara (1962); H. Heine: Meč a plamen (1962); E. Kästner: Z malých dějin (výbor básní, 1963) + Německé kolečko (1966, s J. Bodlákovou); H. M. Enzensberger: Zpěv z potopy (1963, dopln. vyd. 1966); M. Krleža: Balady Petrici Kerempuha (1963, s I. Wenigovou); P. P. Njegoš: Horský věnec (1963, s O. Berkopcem); Dubrovnická renesanční poezie (1964, s M. Nedvědovou); H. Heisenbüttel: Texty (1965, s B. Grögerovou) + Prohlášení nosorožce (1968, s B. Grögerovou); K. A. Kortum: Jobsiáda (1966); Tchao Jüan-ming: Návraty (1966, s M. Ryšavou); G. Ekeloef: Opus incertum (1966, s J. Vohryzkem); Snímky krajiny poezie (jugoslávská poezie 20. stol., 1966, s jinými); M. Bense: Teorie textů (1967); J. Bobrowski: Znamení popela (1967); E. Lindgren: Muž bez cesty (výbor z poezie, 1967, s J. Vohryzkem); F. Pessoa: Heteronyma (1968, s P. Lidmilovou); D. Radović: Představte si (1968); N. Stănescu: Jedenáct elegií (1969, s E. Strebingrovou); L. de Góngora y Argote: Samoty (1971, s J. Forbelským); I. Budai-Deleanu: Cikaniáda (1972, s E. Strebingrovou). ■ **SCÉNICKY.** *Libreto:* Mastičkář (k opeře E. F. Buriana, podle staročeských textů, 1949). – *Hry:* O kohoutkovi a slepičce (pro ml., 1949); Kocourkov (pro ml., 1963, podle B. Němcové). ■ **REDIGOVAL časopisy:** Práce (Jičín, 1939–41, student. čas.), Korálky (1948–49, pro ml., s L. Kolářovou), Knižní kultura (1964–65, s jinými). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** Postavit vejce po Kolumbovi (výbor svět. poezie 20.

stol., 1967, s A. Brouskem); Slovo, písmo, akce, hlas. K estetice kultury technického věku (eseje, manifesty a umělecké programy 2. pol. 20. stol., 1967, s B. Grögerovou); Experimentální poezie (antologie, 1967, s B. Grögerovou). ■

LITERATURA: ● ref. Vědro stříbra: Rfš, Zvon 41, 1940/41; AMP. (A. M. Piša), Nár. práce 19. 1. 1941 ●● ref. Noclehý s klekáníci: J. Kopecký, KM 1942; F. Listopad, Řád 1943, s. 258 ●; V. Pazourek: ref. Do práce nám slunce svítí, LidN 19. 10. 1944 + ref. Vzdušné zámky, Svob. noviny 17. 11. 1945; kp. (K. Polák): ref. Studené nebe, Nár. práce 24. 12. 1944; ● ref. Matky: E. Petiška, Doba 1, 1945/46, s. 214; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 1946, s. 463; A. M. P. (Piša), Práce 14. 6. 1946 ●; J. Šlajer: O zvukové stránce rýmu v moderní dětské poezii. Híršalův rým, Štěpnice 1, 1946/47; JR (J. Rey): ref. Mastičkář, Práce 21. 1. 1949; F. H. (Holešovský): ref. Snidaně v lese + ref. Červená karkulka, Komenský 74, 1949/50, s. 364; O. S. (Širovátka): ref. Šťastně dojeď, dlouhý vláčku, LD 12. 3. 1954; P. Hauser: ref. Kocourkov, ZM 1960, s. 273; fvm (F. V. Mokřý): ref. Co nám veze?, Estetická výchova 1960, č. 2; ok (O. Kryštofek): ref. O zatoulaném kotěti, Mladá fronta 8. 9. 1962; Z. Vavřík: ref. O podivné záhadě na poštovním úřadě, LitN 1962, č. 25; A. Skoumal: Ezop a Enšpígl, ZM 1963; M. Majerová: ref. Chvilku se dívej..., LitN 1963, č. 18–19; ● ref. Soukromá galerie: M. Červenka, LitN 1965, č. 15; Z. Heřman, Plamen 1965, č. 6; M. Petříček, HD 1965, s. 70 ●; V. Stanovský: ref. Baron Prášil, ZM 1965, s. 457; A. Stich: Jazyk jako hra (ref. Co se slovy všechno poví), ZM 1966; V. Padrta: Konkrétněji o konkrétní poezii, LitN 1967, č. 11; ● ref. JOB-BOJ: B. Doležal, Tvář 1968, s. 57; J. Urbánková, Večerní Praha 26. 7. 1968; V. Burda, Sešity pro literaturu a diskusi 1969, č. 28 ●; S. Hlava: J. H. (k 65. nar.), Pochodeň (Jičín) 20. 9. 1985; S. R. (Richterová): ref. Píseň mládí, Svědectví 1986, č. 78, s. 425; K. Milota: Híršal!, LitN 1990, č. 16.

pb

Historia Fratrum Bohemicorum

2. polovina 16. století

Soubor historických zpráv k dějinám Jednoty bratrské v letech 1457–1541.

H. F. B. vznikla někdy v 2. pol. 16. stol. nepochybně prací některého z předních bratrských duchovních, který měl přístup k bratrskému archívu; zřetelně se v ní rýsuje vztah k rodu Krajířů z Krajku a k mladoboleslavskému bratrskému centru. Dlouho byla H. F. B. pokládána za dílo J. Blahoslava, novější badání však tuto atribuci vyloučilo. Různí badatelé připiso-

vali dílo V. Orlíkovi, J. Eneášovi, J. Narcisovi, J. Černému, J. Kálení, avšak pro autorství nikoho z nich nebyly sneseny důvody zcela nepochybné.

H. F. B. je anonymní česky psaný souhrn zpráv, dokumentů a obšírnějších výpravně koncipovaných zápisů; je řazen chronologicky, rozčleněn podle jednotlivých let a sahá od 1457 do 1541. Zprávy jsou čerpány z různých pramenů (Bartoš Písař, Lukáš Pražský, V. Krasnický aj.) a často z nich přejímají celé pasáže doslovně. Celek má povahu materiálové kompilace, nezredigované do autorsky koncipovaného celku. Zvláštní cenu mají výpravné partie odjinud neznámé (o upálení O. Polívky 1511, o zajetí bratra Lukáše na Janovicích 1515 aj.), četné zmínky o bratrských literárních dílech tištěných i rukopisných, často nedochovaných a známých jen z tohoto pramene, a hojně údaje o úmrtí významných členů Jednoty se stručnými charakteristikami. Zřejmá souvislost památky s Akty Jednoty bratrské (sv. 5 a 6) a s bratrskou Knihou úmrtí (s jejímiž údaji do 1542 má téměř doslovně shodné formulace) je dána společnými prameny dnes neznámými. Přes svou literární nevyrovnanost náleží H. F. B. k nejpřednějším a nejbohatším zdrojům zpráv o Jednotě bratrské a její kulturní aktivitě.

EDICE: Tzv. Blahoslavovy († 1571) Historie bratří českých dílu 1. část 1., Bratrské listy 1906 (ed. B. Lukavský, část do r. 1474). ■

LITERATURA: F. M. Pelcl in: Kurzgefasste Geschichte Böhmens (1774); A. Gindely in: Geschichte der Böhmischen Brüder (1857–1858); P. J. Šafařík: Br. Jana Blahoslava Historie bratří českých, ČČM 1862; J. Goll: Br. J. Blahoslava spisy historické, ČČM 1877; W. E. Schmidt: Zur Brüdergeschichte Blahoslavs, Věstník KČSN 1904; K. Krofta: Tzv. Blahoslavova Historia Fratrum a Rozmlouvání starého Čecha s rytířem, ČČH 1917; J. T. Müller in: Geschichte der böhmischen Brüder 1 (Herrnhut 1922) + J. T. Müller, F. M. Bartoš in: Dějiny Jednoty bratrské (1923); F. Chudoba: Jak přibývalo vědomostí o Janu Blahoslavovi od doby obrozenské, Sb. Blahoslavův (1923); F. M. Bartoš: Z Blahoslavovy činnosti dějepisecké, Kalich 1923; K. Krofta: Jan Blahoslav, in: O bratrském dějepisectví (1946); F. M. Bartoš: Z husitského a bratrského dějepisectví, Sb. historický 2, 1954.

jk

Historia o bratru Janovi Palečkovi viz Paleček (1)

Historia o těžkých protivenstvích církve české

30.–40. léta 17. století

Pamětní spis bratrských exulantů o násilné rekatolizaci v českých zemích.

Plný titul spisu – *Historia o těžkých protivenstvích* (v 1. vyd. *Historia o protivenstvích) církve české hned od počátku jejího na víru křesťanskou obrácení v léto Páně 894 až do léta 1632 za panování Ferdinanda Druhého* – naznačuje, že jde o vypsání persekucí pro víru v plném časovém rozsahu trvání české církve, ale ve skutečnosti spis seznamenává jednotlivé chronologicky řaděné případy a soustřeďuje se převážně na oběti protireformační zvůle po 1620. Spis vznikl v prostředí exilové Jednoty bratrské původně jako doplněk k proslulému anglickému dílu o mučednících evangelia *Book of Martyrs* (1563), v němž jeho autor J. Foxe již své čtenáře informoval o Husovi a Jeronýmovi. Bratři byli počátkem 1632 svými příznivci v Anglii upozorněni na chystané nové vydání tohoto díla; doplněk, k němuž byli vybídnuti, měl vzbuzovat zájem anglické veřejnosti o osud českých, zvláště bratrských vyhnanců pro víru. Shromážděný faktový materiál byl ještě téhož roku urychleně latinsky sepsán, ale protože se záměr se zamýšleným doplňkem neuskutečnil, měl být vzniklý spis podle rozhodnutí bratrského synodu z října 1632 vydán pro informaci zahraničí samostatně. Pro tento účel byly pravděpodobně předepsány počáteční kapitoly, ale k vydání tiskem (pod pův. tit. *Synopsis historica persecutionum ecclesiae Bohemicae*, Historický přehled persekucí církve české) došlo až 1647 v Leydenu (2. vyd. 1648 asi v Amsterdamu již s tit. *Historia persecutionum ecclesiae Bohemicae*, Historie persekucí církve české). Na zpracování latinské podoby spisu se podílelo několik autorů, mezi nimi vedle Komenského též Adam Hartman († před 1655, bývalý kazatel v Betlémské kapli, v exilu působící při bratrském sboru v Toruni), který je též původcem české podoby díla. Její vydání však přešel překlad anglický, německý (oba 1650) a nedochovaný francouzský. V českém znění vyšlo dílo poprvé 1655, až po Hartmanově smrti, se stručnou předmluvou Komenského. Protože v soupisu vlastní literární činnosti z 1661 uvádí Komenský – vzhledem

k svému podílu na vzniku původního znění spisu – i jeho titul, bývá nepřesně označován za jeho autora.

Zamýšlená funkce díla je patrná z tematického rozvržení jeho 107 kapitol. Údobí před počátkem reformního hnutí je shrnuto do kap. 1–5 (připomínajících mj. mučednictví Ludmily, Václavovo a Vojtěchovo), kap. 6–8 jsou věnovány Miličovi, Matěji z Janova, Husovi a Jeronýmovi, kap. 9–17 husitským mučedníkům, v kap. 18–41 je pozornost soustředěna již na předbělohorské pronásledování českých nekatolíků, především bratří, od kap. 42 do konce je H. jedinou obžalobou iniciátorů a vykonavatelů protireformačního násilí namířeného po Bílé hoře k vykořenění evangelického vyznání ve všech stavech v celé zemi. Zvláštní místo (kap. 60–84) zde zaujímá líčení posledních chvil a smrti odsouzených vedoucích účastníků českého povstání. Zpravodajský záběr H. je nerovnoměrný; omezuje se převážně na Čechy, kdežto události na Moravě registruje pouze zřídka. Nerovnoměrná je též její zpravodajská hodnota. Počáteční kapitoly vycházejí ze starší historiografie, zejména z Dubravie, odkud přebírají i některé omyly, bez nedopatření nejsou ani kapitoly o době husitské, spolehlivější je teprve část založená na bratrském dějepisceví. Hlavním pramenem pro kap. 60–84 se stal pamětní spis *Koruna neuvadlá*, jehož autor J. Rosacius Hořovský byl přímým a nejbližším svědkem líčených událostí. Hodnotu nezřídka jedinečnou mají zprávy o pobělohorských persekucích, spočívající na materiálu shromážděném právě k účelu, jemuž mělo dílo v původní podobě sloužit. Nekriticky kladné hodnocení snah Rudolfa II. je vysvětlitelné vzhledem ke specifickým okolnostem vzniku H., kdy Rudolfova doba exulantům splývala se vzpomínkami na klidná léta náboženské svobody ve ztraceném domově. – Třebaže počtem vydání a překladů zaujímala H. přední místo v pobělohorském exilovém písemnictví, pro její ostře protiřímský obžalobný ráz zůstávaly jí české země uzavřeny ještě dlouho po tolerančním patentu. O tom, že zde přesto budila pozornost, svědčí zahraniční vydání tištěné 1844 ve slezském Hірberku (Jelenia Góra), určené pro české země, ale výtisky se zde směly svobodně prodávat teprve v krátkém údobí ústavního života po 1848. První domácí vydání H. se uskutečnilo 1870 (další vyd. 1888, 1902).

KNÍŽNĚ: Historia... (Lešno 1655, 2. vyd. Amsterdam 1663, 3. vyd. Žitava 1756). ■ EDICE: J. A. Komenský: Historie... (1922, ed. F. M. Bartoš) + Historie... (b. d., 1954, ed. F. Šimek). ■

BIBLIOGRAFIE: Č. Zíbrt: Bibliografie české historie 5 (1912, č. 18 524–61); Knihopis č. 2 910–12. ■ LITERATURA: F. M. Bartoš in J. A. Komenský: Historie... (1922) + Kolem Komenského Historie persekucí, Archiv pro bádání o životě a spisech J. A. Komenského 1937; J. Volf: ref. ed. J. A. Komenský: Historie..., ČNM 1923; M. Kaňák in J. A. Komenský: Historie... (1954).

ep

Václav Hladík

* 22. 8. 1868 *Praha*

† 29. 4. 1913 *Praha*

Žurnalista a prozaik naturalistického zaměření, zprvu autor povídek, později románů z pražské bohémské a podnikatelské společnosti; dramatik, překladatel a propagátor česko-francouzských styků.

Pocházel z rodiny obchodníka plátenickým zbožím. V Praze vystudoval nižší gymnázium a Českoslovanskou obchodní akademii. 1887 se stal úředníkem Živnostenské banky, odkud 1891 přešel do redakce Nár. politiky. 1895 podnikl první cestu do Paříže, kam později jezdil častěji. 1898 vstoupil do redakce Nár. listů, kde až do své smrti vedl rubriku zahraniční politiky a psal týdenní fejeton, od 1899 redigoval Lumír. Vedle návštěv Francie (byl jejím nadšeným obdivovatelem) podnikl delší cesty do Anglie (1905), Itálie, Holandska, Belgie a Německa. Pohřben byl na vinohradském hřbitově.

Již prvními pracemi se H. přihlásil k naturalismu, z jehož teze o formování člověka prostředím, ve kterém žije, vždy vycházel. Psal jen o lidech a prostředí, které dobře znal, vesměs o Pražanech a o Praze. Zprvu publikoval obrázky ze všedního života lidí pražské společnosti, zejména ze života drobných úředníků a obchodníků, které přeploňoval množstvím dobře odpozorovaných podrobností. Ty až překrývaly H. sociální citění a kritické rysy, jež se někdy projeví jen cynickou pointou (*Z lepší společnosti, Z pražského ovzduší*). Od příběhu o vztahu neúspěšného herce a herečky, která se později provdá za bohatého advokáta (*Třetí láska*), přešel ke kresbě příběhů ze života bonvivánů z bohatých pražských vrstev a hereček, líčících

jejich milostné plotky a manželské nevěry zachycené v prostředí plesů, přepychových bytů a dámských budoárů, kde se zálibou popisoval toalety, nábytek, umělecké předměty, květinovou výzdobu atd. Promítal do nich životní styl, který odpozoroval v prostředí pařížské buržoazie (*Artuš, Valentiny ženy*). V následujícím období se H., aniž opustil tento příznačný ráz svých prací, zaměřil na obraz pražských podnikatelských vrstev a jejich spojení s politickou reprezentací. Taktó rozšířený záběr H. pohledu se v několika pracích dotkl i politického hnutí dělnictva, anarchismu a vztahu inteligence k nim (*Evžen Voldan, Vlnobití*). O srovnání života v Paříži a v Praze na přelomu století se pokusil v románě *Dobyvatelé*. Dramatický spád a zachycení situací gestem a dialogem, které jsou vlastní H. próze, přivedly ho i k dramatům, v nichž se zabýval problémem manželské lásky a nevěry (*Nový život, Závrat*). Literární činnost H. doplňují drobné, lyricky zabarvené povídky a obrázky z cest (*Barevné skici a malé povídky*), kniha fejetonů *O současné Francii* (o její kultuře psal již dříve hlavně ve Světozoru) a několik překladů z francouzské literatury.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Caliban, H. Vladík, Karel Hurych; -a-, H., V. H. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. revue (1889, 1897–1901, 1912); sb. Čeští spisovatelé českým dělníkům národním... (1898); Čes. Thalia; Hlas národa (1899–90, příl. Nedělní listy); Květy (1892, 1905); Lit. listy (1892); Lumír (1891, 1897–1907; 1899 R Slaboši, pseud. Karel Hurych); Moravskoslezská revue (1910); Nár. listy (1889, od 1902; 1906 R Vlnobití); Nár. obzor (1907–08); Pražská lid. revue (1905); Rozhledy (1896–98); Ruch (1886); Světozor (1888–93); Švanda dudák (1889); Vesna (1892–93); Zlatá Praha (1893–1900, 1908–09 R Dobyvatelé, 1911–12). ■ KNÍŽNĚ. *Beletrie a práce o umění*: Z lepší společnosti (PP 1892); Z pražského ovzduší (PP 1894); Třetí láska (R b. d., 1895); Nový život (D 1896, i prem.); Ze samoty a společnosti (PP 1899); Umělecký význam L. Marolda (studie, 1899); Trest (R 1901); Vášeň a síla (R b. d., 1901 ← Lumír 1899 s tit. Slaboši); Závrat (D 1903, prem. 1902); Evžen Voldan 1, 2 (R 1905); Valentiny ženy (R 1905); Barevné skici a malé povídky (1906); Vlnobití (R 1908); O současné Francii (FF 1908); Dobyvatelé (R 1910); Artuš (R 1913). – *Překlady*: G. Ohnet: V záři miliónů (1892); A. Daudet: Lydiin hřích (1895); G. de Maupassant: Miláček (1896). – *Souborné vydání*: Spisy (nakl. Hejda a Tuček, 1909–13, 3 sv.). ■ SCÉNICKY. *Překlady*: M. Donnay: Milenci (1903); A. Vivanti: Manžel (1905). ■ REDIGOVAL časopis: Lumír (1899–1905, 1906–07 s J. Vlčkem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Do světa. Praha–Paříž

(1898); Čeští spisovatelé českým dělníkům národním k 1. máji 1898 (1898); Slavnostní májový list národního dělnictva (1899). ■

LITERATURA: ● ref. Z lepší společnosti: J. Karásek, Niva 1892, s. 350; F. X. Šalda, Lit. listy 1893 → KP 1 (1949) ●● ref. Z pražského ovzduší: A-a (A. Procházka), Lit. listy 1895, s. 153; jv (J. Vodák), Niva 1895, s. 259 + Rozhledy 4, 1894/95, s. 552 ●● ref. Třetí láska: A-a (A. Procházka), Lit. listy 1895, s. 218; F. V. Krejčí, Naše doba 1, 1894/95, s. 849 a 943; J. Karásek, MR 1895, sv. 2, s. 46 ●● ref. Nový život: K. (F. V. Krejčí), Rozhledy 6, 1896/97, s. 269; J. K. (Kvapil), Zlatá Praha 1897, s. 47; F. Zákrejs, Osvěta 1897, s. 69; Vavřinec Lebeda (I. Herrmann), Švanda dudák 1897, s. 81 ●● ref. Ze samoty a společnosti: jv (J. Vodák), Obzor literární a umělecký 2, 1899/1900, s. 102 a Besedy Času 1900, s. 123 ●; J. Karásek: Kronika (o redakční práci), MR 1900/01, sv. 12, s. 29; ● ref. Trest: J. Karásek, MR 1901/02, sv. 13, s. 347; F. V. Krejčí, Rozhledy 12, 1901/02, s. 566; O. Theer, Srdce 1, 1901/02, s. 153; S. (F. Sekanina), Zlatá Praha 19, 1901/02, s. 95; F. V. Vykoukal, Osvěta 1902, s. 745 ●● ref. Vášně a síla: A. Tuček, Zvon 2, 1901/02, s. 518; O. Theer, ČČM 1902, s. 330 ●● ref. Závrať: š. (J. Kuffner), NL 12. 11. 1902; an. (F. V. Krejčí), PL 11. 11. 1902 a Rozhledy 13, 1902/03, s. 176; Ht. (J. Hilbert), Čes. revue 6, 1902/03, s. 170; ech (V. Štech), Máj 1, 1902/03, s. 127; A. Novák, Samostatnost 1902, s. 477 ●; O. Theer: V. H., ČČM 1904, s. 445; ● ref. Evžen Voldan: J. Červený (A. Macek), Akademie 8, 1904/05, s. 319; E. Sokol (K. Elgart), Rozhledy 15, 1904/05, s. 1 049; A. N. (Novák), Ženský svět 1905, s. 235; F. V. Krejčí, Přehled 4, 1905/06, s. 25 ●● ref. Valentinovy ženy: A. Novák, Přehled 4, 1905/06, s. 234; P. (J. Pelcl), Rozhledy 16, 1905/06, s. 465 ●; A. P. (Procházka): Epitaf Vlnobití (čas. vyd.), MR 1906/07, sv. 19, s. 57; -il (A. Novák): Chvála dandysmu (ref. Vlnobití), LidN 22. 1. 1909; ● k 40. nar.: an., Nár. Obzor 2, 1908, č. 37; F. K. (Khol), Samostatnost 1908, s. 402 + MSIR 5, 1908/09, s. 21; V. Mrštík, MSIR 5, 1908/09, s. 42 ●● ref. O současné Francii: H. J. (Jelínek), Lumír 37, 1908/09, s. 236; J. Karásek, MR 1908/09, sv. 21, s. 257; F. Khol, ČČM 1909, s. 381; -il (A. Novák), LidN 16. 4. 1909 ●● polemika V. H. a F. X. Šaldy vyvolaná Š. přednáškou O moderní literatuře české: V. H., NL 9., 17., 27. a 28. 4. 1909; F. X. Šalda, Čas 15., 23. a 27. 4. 1909 a Novina 1909, s. 351 → KP 7 (1953) ●● ref. Dobytelé: E. Sokol, MSIR 7, 1910/11, s. 399; -il (A. Novák), LidN 8. 1. 1911; K. Sezima, Lumír 40, 1911/12, s. 313 ●● ref. Artuš: M. (V. Martinek), MSIR 9, 1912/13, s. 264; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 252; -il (A. Novák), LidN 14. 1. 1913; K. (F. V. Krejčí), PL 23. 3. 1913; K. Sezima, Lumír 42, 1913/14, s. 17 ●● nekrology: A. N. (Novák), Přehled 11, 1912/13, s. 552; F. Khol, Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 411; S. (F. Sekanina), Zvon 13, 1912/13, s. 471; K. (F. V. Krejčí), PL 30. 4. 1913; V. Dyk, Samostatnost 30. 4. 1913 ●; Š. Jež: Dějiny Lumíra, Lumír 1923,

s. 48; ● k 25. výr. úmrtí: H. Jelínek, Lumír 1938, s. 338; ne (A. Novák), LidN 29. 4. 1938 ●, B. Slavík: Tvůrčí možnosti pražského románu, Čteme 1943, s. 77; E. Konrád in Nač vzpomenu (1957); E. Macek: F. X. Šalda a H., Lumír (komentovaná edice dopisů F. X. Šaldy V. H.), Sborník NM, řada C (1964).

dh

Josef Hladký

Působnost 1919–1959

Vydavatelství knih pro mládež a překladové beletrie v Praze, bibliofilských tisků v Hranicích na Moravě.

Založil je a po celou dobu trvání vedl J. H. (* 13. 1. 1885 Uherský Brod, † 16. 2. 1960 Hranice), sběratel a vydavatel grafiky a exlibris, organizátor bibliofilů a exlibristů, pův. povoláním učitel. Pocházel z početné rodiny pekaře. Vystudoval vyšší reálku v Uherském Brodě (mat. 1904). Po absolvování učitelského ústavu v Brně (1905) učil na obecných školách Uherskohradištska. 1914 se za působení v Buchlovicích seznámil s B. Benešem Buchlovanem a pod jeho vlivem začal sbírat exlibris, grafiku a bibliofilie. Navázal kontakty s J. Hodkem a dalšími mladými grafiky. 1918 vydal spolu s Benešem Buchlovanem, který se mezitím přestěhoval do Bzence, Almanach přátel českých exlibris 1918 a podílel se na založení Spolku sběratelů a přátel exlibris v Praze. 1919 odešel do výslužby a přestěhoval se do Prahy, kde koncem t. r. zahájil ve svém bytě v Havlíčkově (od 1926 Bělehradské) ul. č. 13 (čp. 234) na Vinohradech vydavatelskou činnost se zaměřením na literaturu pro mládež a překlady. Současně vydával grafická alba soudobých českých grafiků (první vydal už v Buchlovicích), soubory exlibris, série uměleckých dopisnic a dopisních papírů s grafickou výzdobou. Pro odběratele grafických alb založil 1922 Společnost jednoho sta přátel grafiky. 1920–22 redigoval informační list Spolku sběratelů a přátel exlibris Knižní značka. 1927 pojmenoval své vydavatelství *Kruh Tisíce*, pod novým názvem však vydal jen jednu knihu (M. Poppeová: Očista Imraye Sahiba). V červenci 1927 se přestěhoval do Hranic na Moravě, kde ještě t. r. zahájil vydávání bibliofilských tisků. Současně pokračoval ve vydávání exlibris a grafiky. Byl iniciátorem a od 1928 spolu s B. Benešem Buchlovanem, J. H. Štěrbou a dalšími i organizátorem každoročních

schůzek moravských bibliofilů a exlibristů. Od 1928 přispíval do časopisu *Bibliofil* (též pod šiframi Hký., J. H-ký.), od září 1930 do října 1934 byl jako člen Skupiny moravských knihomilů jeho spoluvydavatelem, 1930 též administrátorem několika čísel. 1930 získal nakladatelskou koncesi, 1932 koncesi knihkupeckou, 1934 však na dva roky veškerou vydavatelskou činnost přerušil. Od jejího obnovení 1937 většinu vydávaných titulů sám sázel a tiskl na ručním lisu, v 50. letech převážně pod hlavičkou Kruh bibliofilů na Moravě. Pokračoval rovněž ve vydávání grafických alb a souborů exlibris, k některým z nich psal úvodní texty. Pohřben byl v Uherském Brodě, jeho pozůstalost je uložena v knihovně Národního muzea v Praze, ve Státní vědecké knihovně v Olomouci a v Oblastní galerii v Olomouci. Průvodcem po jeho díle jsou strojopisné vzpomínky bratra Jaroslava, uložené v Státní vědecké knihovně Olomouc.

H. pražský ediční program byl určen původní profesí a sběratelskými zájmy vydavatele. Jádrem měly být knižnice pro mládež, vyzdobené mladými českými grafiky. Zahájil 1919 knižnicí *Klasy*, v níž vydal anonymně 17. vydání Karafiátových Broučků a Pohádky K. J. Erbena. V projektované knižnici slovenské mládeže *Detva*, kterou měl řídit P. Sula, vyšel jen sborník *Sneh* v H. uspořádání. Tři svazky knižnice *Ratolest* přinesly díla F. L. Čelakovského, K. Havlíčka Borovského a K. J. Erbena, 6 sv. knižnice *Světýlka* drobné příspěvky B. Beneše Buchlovana, E. A. Hrušky, J. Kaldy, J. Nerudy a H. Ch. Andersena. Trvalým spolupracovníkem H. knižnic pro mládež byl B. Beneš Buchlovan, který uspořádal všechny 3 svazky knižnice *Naše rozpravy* (sborníčky o díle B. Němcové, J. Mánesa, J. Uprky) a pro knižnici *Pěkné čtení pro mládež* (2 sv.) vedle původní práce Nejposlednější dobrodružství Leona Cliftona převyprávěl též Příhody barona Prášila. H. snahy o vydávání literatury pro děti vyvrcholily v knižnici *Učitelé dětem* (5 sv.) původními pracemi J. Brauna, F. Weniga, B. Beneše Buchlovana, F. Homolky a M. Poppeové. V H. knižnicích pro dospělě převládaly překlady: *Ohlasy* (3 sv.) přinesly práce A. France, A. K. Tolstého a A. Dumase, *Kruh jednoho tisíce* (2 sv.) G. Kellera a S. S. Juškeviče, *Knihovna humoru* (3 sv.) N. A. Lejkina, A. T. Quiller-Couche a anonymní sborník *Kytíčka anekdot ze života slavných lidí* 1. Nevyhraněný pokus o knižnici původní tvorby představuje knižnice *Pan* (2 sv.) díly

E. A. Hrušky a K. Havlíčka Borovského. – V Hranicích H. dále vydával soubory grafických listů a exlibris, nepokračoval však v žádné z knižnic pražského období. Jádrem nového vydavatelského programu, orientovaného na bibliofilské tisky, byla knižnice *Amfora* (28 sv.), s původní tvorbou soudobých autorů (Z. Bár, I. Bauše, B. Beneš Buchlovan, Z. Broman, E. Dvořák, J. Grmela, M. Holas, J. Chaloupka, M. Jahn, B. Jedlička, M. Jirko, J. Kalus, F. Kopeček, J. Kopta, V. Krška, V. Martínek, J. Spilka, J. Šnobl, Ad. Veselý aj.). Knižnice *Rozmarýn* (9 sv.) byla zaměřena na původní zapomínanou tvorbu klasickou (K. J. Erben, L. Stroupežnický, A. V. Šmilovský aj.), knižnice *Prapor* (4 sv.) na významné politické dokumenty a literární památky (Dokumenty 1915–1918, Karel IV.: Život sv. Václava, J. A. Komenský: Křašt, T. G. Masaryk: První poselství). Pro knižnici *Čtení příkladné* (2 sv.) přeložil O. F. Babler dva staroněmecké texty. Jediná nebibliofilská knižnice *Anakreon* (3 sv.) přinesla beletristická zpracování tématu homosexuality (V. Krška, G. Duhamel, Willy-Ménalkas). V poslední bibliofilské knižnici *Růže stolistá* (2 sv.) předznamenal H. zařazením menších prací českých klasiků (B. Němcová, F. L. Čelakovský) další směřování své vydavatelské činnosti. – Nakladatelský časopis *Lístek rozmarýnu* (od 1928, 5 × ročně) obsahuje příspěvky J. H., B. Beneše Buchlovana, M. Jirka, J. Knapa, B. Lifky, V. Martinka, A. Sedláčka aj. o výtvarnících a autorech H. knižnic, otisky korespondence spolupracovníků vydavatelství, informace o schůzkách moravských bibliofilů a o novinkách vydavatelství. V posledním ročníku byl obsah časopisu redukován na nakladatelská návštěví a po ustavení Skupiny moravských knihomilů, která za H. účasti převzala vydávání časopisu *Bibliofil*, zanikl *Lístek rozmarýnu* 4. číslem 3. ročníku v listopadu 1930. V červenci 1932 se H. stal od 3. čísla 1. ročníku majitelem, vydavatelem a odpovědným redaktorem měsíčníku *Nový hlas* (podtitul *List pro sexuální reformu*), redigovaném J. Karáskem ze Lvovic, E. Weingartem a F. Čerovským, od č. 6 též V. Vávrou. V 1. ročníku H. rovněž publikoval dva příspěvky (pod šiframi Hra., Hra-). Ruční tisky, které v posledním dvacetiletí H. vydavatelské činnosti převážily, pokryly všechny hlavní tematické okruhy jeho vydavatelského a sběratelského zájmu; přinesly drobná díla klasiků české literatury, dobové politické a kulturní dokumenty, lidové písně

a soubory kramářských písní z vlastní sbírky. – Ke spolupráci na grafické výzdobě svých tisků pozval H. kruh mladých výtvarníků, jimž vydával grafická alba a soubory exlibris. U pražských knižnic to byli zejména J. Hodek, E. Hrbek, P. Kotík, A. Moravec, A. V. Slaviček, dále též P. Dillinger, V. Karel, J. Konůpek, K. Němec, A. Macková, S. Kulhánek, J. Váchal, J. Vodrážka. Knižnice Učitelé dětem byla přímo koncipována jako sbírka prací učitelů-spisovatelů ilustrovaná učiteli-výtvarníky (R. Mates, A. Moravec, B. Ullrych). V hranicích tiscích H. se původní grafika stala integrální součástí vydávaných knih. Okruh spolupracovníků rozšířili zejména J. Baruch, J. Beran, F. Duša, A. Hrabal, M. Florian, F. Kobliha, R. Lander, O. Matoušek, F. Pavelka, K. Svolinský, K. Štika, J. Šváb, J. Vlácil aj. Tiskařsky se na H. knižnicích podílely zejména tiskárny Družstvo knihtiskárny v Hranicích, Chlanda a Vavřík v Břeclavi a Kryl a Scotti v Novém Jičíně. Několik titulů posledního období tiskl na ručním lisu tiskař J. Cipra v Kladně.

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře*: Klasy (1919–20); Detva (1920); Ohlasy (1920); Naše rozpravy (1920–21); Pan (1920–21); Ratolest (1920–23); Světýlka (1921); Pěkné čtení pro mládež (1924–25); Kruh jednoho tisíce (1924–25, psáno též Kruh 1000); Učitelé dětem (1925–27); Knižovna humoru (1925–26); Amfora (1927–34); Rozmarýn (1927–29); Prapor (1928–33); Čtení příkladně (1931–32); Anakreon (1932–33); Růže stolistá (1937). ■ Z OSTATNÍ PRODUKCE. *Původní*: A. Jirásek: Poselství našim hochům na Sibiři (1920); J. Chaloupka: Hleďte milence (1928); Desátek jarmarečních písní (1938) + Nový desátek jarmarečních písní (1940) + Desátek jarmarečních písní 3 (1944); Český brevír (1943); Rok 1848 v ohlasu jarmarečních písní (1949); Hrst škádlivých písní (1951); J. Jeník z Bratřic: Rozverné písně a popěvky (1955); Neznámá píseň o Mistru Janu Husovi (1955); Čtyři vánoční koledy (1957). – *Překlady*: H. Lavedan: Postel (1920); S. Wyspiański: Protesilaos a Laodamia (1920). ■ PERIODIKA: Lis-tek rozmarýnu (1928–30); Nový hlas (1932, od č. 3–1934). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Hladký: Mých dvacetpět let 1927–1952 (1952). ■ LITERATURA: B. Beneš Buchlovan: Z moravského zákoutí, Marginálie 18, 1944/46, s. 16; B. Indra: Hranický vydavatel bibliofilů a grafiky J. H., Zpravodaj města Hranic a lázní Teplic nad Bečvou 1979, leden; jg (J. Glivický): Před sto lety..., Zprávy Spolku českých bibliofilů v Praze 1985, č. 1/2, s. 53; R. Hlava: Vzpomínka na pana H., Zpravodaj města Hranic a lázní Teplic nad Bečvou 1985, březen.

az

Hlasatel český

1806–1808, 1818

První česky psaný beletristický a populárně naučný časopis, programově sledující jazykově národní koncepci vlastenectví a povznesení umělecké úrovně literární tvorby.

Podtitul: Spis čtvrtletní k prospěchu a potěšení všech vlastenců vydaný... – *Redaktor, vydavatel a majitel*: J. Nejedlý, Praha. – *Periodicita*: 4 × ročně (leden, duben, červenec, říjen).

Časopisu H. č. předcházelo několikaleté úsilí vlasteneckých spisovatelů a vědců na přelomu 18. a 19. století (B. J. Dlabáč, J. Dobrovský, V. M. Kramerius, F. M. Pelcl, F. F. Procházka) založit samostatné české literární a naučné periodikum. Jedním z návrhů bylo vydávat časopis s názvem *Hlasatel literatury české* jako přílohu *Krameriových Novin*. Projekt se podařilo uskutečnit až 1806 J. Nejedlému, profesoru české řeči a literatury na pražské univerzitě a členu Puchmajerovy básnické družiny. H. č. vycházel 1806–08 v pravidelných čtvrtletních intervalech, opožděný 4. ročník (částečně připraven na 1809, vyšel až 1818) se periodicitou, formátem, rozsahem, grafikou i vnitřním uspořádáním shodoval s předchůzci. Přestávku ve vydávání vysvětlil Nejedlý v úvodním prohlášení obnoveného časopisu peněžní tísní a válečnými poměry (napoleonské války). Skutečnou příčinou přestávky ve vycházení časopisu a jeho zániku po 1818 byl jednak vydavatelův nezáměr (od 1809 se Nejedlý věnoval převážně svému právníckému povolání), jednak ideové rozpory, jež se zatím nahromadily uvnitř české literatury.

Ideové zaměření časopisu formuloval J. Nejedlý v úvodním Promluvení k *Hlasateli*, ve Zprávě o tomto spisu čtvrtletním v čele 4. sv. a především ve stati O lásce k vlasti, v níž proti staršímu pojetí vlastenectví, vycházejícímu z příslušnosti k teritoriu, podtrhl význam jazyka a národních mravů. Tutéž ideu podpořil a prohloubil i J. Jungmann svým „dvojím rozmlouváním“ O jazyku českém (roč. 1, sv. 1 a 3), jež kladlo navíc důraz na vzdělanost a čelilo nebezpečí kosmopolitismu i politicky a sociálně motivovanou nedůvěrou ke šlechtě a příklonem k selskému lidu a měšťanům (především malých měst). Přínosem pro rozvoj české literatury byl důraz H. č. na kvalitu beletristických i naučných příspěvků. Náročnější ráz mu dodával pře-

devším citlivě volený výběr překladů ze světové literatury období klasicistního (Pope) a preromantického (Gray, Young, Klopstock, Gessner, Bürger), které významem zastínily kvantitativní převahu jak překladů z antických literatur, tak původních selanek a sentimentálních povídek. V pozdějším vývoji časopisu se odrazily názorové neshody J. Nejedlého, stále výrazněji se klonícího ke konzervatismu (klasicizující tendence estetické, archaizující jazyk uplatňující veleslavinskou normu a bratrský pravopis), s progresivním okruhem J. Jungmanna, a to především v otázkách pravopisu a prozodického systému. Přesto se Nejedlému podařilo získat přispěvatele ze všech soudobých generací. Nejstarší generaci josefinistickou reprezentovali v H. č. B. J. Dlabač, V. M. Kramerius, A. V. Pařízek, F. J. Tomsa a drobnými příspěvky i J. Dobrovský (úvod k přetisku části Májového snu od Hynka z Poděbrad – jedna z mála česky psaných prací Dobrovského) a A. J. Puchmajer (óda Na jazyk český); mezi mladšími autory, v mládí ještě ovlivněnými josefinismem, byli J. Rautenkranc, J. a V. Nejedlý a J. Jungmann; nejmladší generaci zastupovali J. L. Ziegler, A. Marek, S. Rožnay, V. A. Svoboda, J. N. Štěpánek, J. Linda aj. – Naukovou složku, k níž vedle zmíněných programových statí J. Nejedlého a J. Jungmanna patří i příspěvky J. Rautenkrance o praktických jazykových otázkách ve školství (roč. 1, 4), představují jednak nepravidelné rubriky *Z historie přirozených věcí* (statí o zvířatech, zvl. exotických, od J. Nejedlého a F. J. Tomsy) a *Umění přirozených věcí aneb Fyzika* (statí J. Nejedlého o přírodních úkazech, o ohni apod.), které procházejí všemi ročníky, jednak články mimo tyto rubriky: pojednání J. Nejedlého o snech (roč. 2) a o zemědělském hospodaření (3, 4), Tomsova stať o zemětřesení (1) a jeho výklady anatomické (3) a zdravotnické (4), většinou závislé na cizích předlohách; historie je zastoupena nepodepsanými statěmi o dobytí Mexika a Peru (3) nebo vyprávěním V. Nejedlého *Vojna svatá na Východě* (3), filozofie studií o etice od V. Zahradníka (3), pedagogika statí A. V. Pařízka o výchově dětí (3), Jungmann informuje o hře v šachy (1). Osvícensky racionalistické tendence (např. boj proti pověře a náboženské i jiné nesnášenlivosti) mají svůj odraz i v části věnované krásné literatuře. V ní má od začátku přednost próza před poezií. Pěstuje se především idylická sentimentální povídka – někdy ve formě dialogu nebo jako

prosté vyprávění s historickou či exotickou tematikou, ojediněle i humorně laděné – i povídka ze života, většinou s mravoličnou tendencí a osvěcensky tolerantním přístupem k náboženství (J. Jungmann, J. Kramář pod šifrou J. K-ř, V. M. Kramerius, J. Nejedlý, V. Nejedlý, J. Rautenkranc, T. Settelain, J. H. Vindyš). Z ostatních prozaických žánrů jsou zastoupeny: lukiánovský dialog (J. L. Ziegler pod šifrou J. Z-r), bajka (J. Nejedlý, J. Rautenkranc, I. Šisler), anekdota (J. Nejedlý, J. Myke) a ojediněle i prozaická kontemplace (T. Helcel). Poezie je přítomna zvláště zpočátku v menší míře, asi proto, aby H. č. nekonkuroval Puchmajerovým sborníčkům *Nové básně*. Hlavními poetickými žánry jsou v H. č. óda a elegie, prodchnuté vlasteneckým zanícením, někdy však (zvl. pokud jde o příležitostné projevy) koncipované i s národně, nábožensky a politicky konzervativním oportunismem (J. Jungmann, J. Linda, A. Marek, J. Nejedlý, V. Nejedlý, A. J. Puchmajer, J. Rautenkranc, S. Rožnay pod šifrou Slovák N., J. V. Sedláček, J. N. Štěpánek); nejednou zazní dobové vlastenecké klišé nebo básnický nezvládnutý programový idea. Vzácněji se v H. č. vyskytují milostná a přírodní lyrika, vesměs konvenčního rázu (J. Nejedlý, V. Nejedlý, J. Rautenkranc, J. Roztočil), humorné básně (B. J. Dlabač, V. Nejedlý, Š. B. Vrána) a epické žánry – epos, zatížená často rozvlácnými přírodními popisy a poplatná dobovému názoru na dějinnou minulost a její aktuální význam, a romance, někdy též označovaná jako balada (V. Nejedlý). Zakladatelský význam mají písně pro děti od J. Rautenkrance a V. Nejedlého. Epigramy v H. č. publikovali V. Nejedlý, J. Rautenkranc, V. A. Svoboda Navarovský, I. Šisler. – Do odvětví literární historie patří vedle biografické statí J. Nejedlého *Život Daniela Adama z Veleslavína* (1) především několik ukázek ze starší české literatury (veršovaný dialog Pastýřské rozmlouvání o narození Páně, připsaný V. J. Rosovi, několik kapitol anonymního staročeského překladu spisu *Život Adamův* aneb jinak od starodávna Solfernus v úpravě V. Hájka z Libočan a Sixta z Ottersdorfu, začátek a konec Májového snu Hynka z Poděbrad, Komenského *Renuntiatio mundi*, to jest Výhost světu, anonymní *Vypsání o královně Semiramidě Babylónské* a ukázky překladů D. Adama z Veleslavína z Ciceronových spisů *O řečníkovi* a *O předpovídání*, M. Konáče z Hodiškova *Lukiánova Rozmlouvání mezi*

Terpsiónem a Plútónem, Ř. Hrubého z Jelení Ciceronových Kusů hodných podivení a zlomku z Knih o statečnosti od G. Pontana, V. Píseckého (Ísokratova spisu Řeckého řečníka napomenutí psané Démonikovi). Beletristická část obsahuje také současné překlady z literatur antických i moderních. Z literatury řecké je překládán nejen dobově oblíbený Anakreón (S. Rožnay pod pseud. N. N. Slovák, J. Nejedlý), ale i Bión (překl. an.), Lúkiános ze Samosaty (J. Nejedlý, J. Jungmann, J. L. Ziegler pod šifrou J. Z--r), Mimnermos (J. Nejedlý), Sapfó (J. Rautenkranc) a Theokritos (J. Nejedlý), z literatury latinské Cicero (J. Nejedlý), Livius (J. Nejedlý), Martialis (J. Rautenkranc), Cornelius Nepos (J. Rautenkranc) a ojediněle i středověká poezie žakovská (K. Helminger pod šifrou J. H-r). Z moderních literatur je v popředí zájmu literatura anglická, popř. i americká, zprostředkovaná především Jungmannovými iniciátorskými překlady Elegie na hrobkách veských od Th. Graye (roč. 2), básnického Psaní Eloízy Abelardovi a satirické Lazebnice od A. Popa (2, 3) a ukázek z menších děl B. Franklina (2); některé Popovy klasicistické pastorály i ukázky z dalšího směřotvorného díla světového preromantismu Kvílení aneb Rozjímání noční od E. Younga (4) přeložil prózou J. Nejedlý. Vývojově důležité jsou i překlady z němčiny, především z G. A. Bürgera (Jungmann: Lenka; Rautenkranc: Poutnice), z F. G. Klopstocka (F. Mysliveček: ukázka z Mesiáše, přeložená prózou) a z Idyl S. Gessnera, psaných v rytmiizované próze (J. Nejedlý: Menalkasa, Essines; I. Šisler: Miloslav a Miloslavka). Nečetné, ale závažné jsou překlady ze slovanských literatur. Z ruské přeložil J. Rautenkranc Karamzinovu báseň Holoubek (2) a J. Jungmann anonymní Příběh satirický (2). (Jungmannův prozaický překlad Slova o pluku Igorově z 1810 už v H. č. nevyšel.) Z jihoslovanské lidové epiky čerpá převod slavné Hasanaginice od S. Rožnaye (pseud. S. R^{xx} Slovák) s názvem Naříkání nad manželkou Asan Agy (4). Překlady z francouzské literatury jsou proti tomu jen odrazem opožděné dobové konvence: orientují se na exotické nebo jinak kuriózní příběhy voltairiánů Baculara d'Arnaud (4, přel. V. Nejedlý, J. Rautenkranc), Florianu (3, J. L. Ziegler; 4, J. Nejedlý, V. Nejedlý) a Marmontela (4, I. Hájek). – *Autoři a překladatelé. Poezie*: B. J. Dlabáč, K. Helminger (pod šifrou J. H-r), J. Jungmann, J. Linda, A. Marek, T. Mnich, J. Nejedlý

(i pod šifrou J. N.), V. Nejedlý, Hynek z Poděbrad, A. J. Puchmajer, J. Rautenkranc (i pod pseud. Miloslav Routovský), V. J. Rosa, J. Roztočil, S. Rožnay (pod pseud. N. N. Slovák, Slovák N., S. R^{xx} Slovák), J. V. Sedláček, V. A. Svoboda Navarovský, I. Šisler, J. N. Štěpánek, Š. B. Vrána. – *Próza*: K. R. Bernbalk, I. Hájek, V. Hájek z Libočan, T. Helcel, J. Jungmann, M. Konáč z Hodiškova, J. Kramář (pod šifrou J. R-ř), V. M. Kramerius, J. Myke, F. Mysliveček, J. Nejedlý (i pod šifrou J. N.), V. Nejedlý, Sixt z Ottersdorfu, A. V. Pařízek, V. Procházka, J. Rautenkranc, T. Settellain, I. Šisler, F. J. Tomsa, J. H. Vindyš, J. L. Ziegler (i pod šifrou J. Z--r). – *Nauková próza*: D. Adam z Veleslavína, J. Dobrovský, Ř. Hrubý z Jelení, J. Jungmann (i pod šifrou J. J.), J. A. Komenský, J. Nejedlý (i pod šifrou J. N.), V. Nejedlý, A. V. Pařízek, V. Písecký, J. Rautenkranc, F. J. Tomsa, V. Zahradník, J. V. Zimmermann; šifra V. M-r.

LITERATURA: A. Rybička in Přední křisitelé národa českého 1 (1883); J. Jakubec: H. č., sb. Literatura česká 19. století 1 (1902, přeprac. vyd. 1911).

em

Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravy a Slováky

1846

Sborník vydaný Maticí českou na protest proti zavedení spisovné slovenštiny a pro obhajobu jazykové a literární jednoty česko-slovenské.

Iniciátorem myšlenky, aby Matice česká vydala sborník odsuzující jazykovou odluku Slováků, byl J. Kollár. Určil koncepci a rozvrh, stanovil původní název (Hlasy a Rady zkušených mužů ku Slovákům, aby se v písemné řeči od bratrů Čechů, Moravanů a Slezáků neodstraňovali, ale s nimi spolu na jedné národní literatuře a vzdělanosti svorně pracovali) a již 1845 shromažďoval příspěvky. S Maticí jednal prostřednictvím P. J. Šafaříka. Sbor pro řeč a literaturu českou vyslovil na schůzi 26. 2. 1846 souhlas s návrhem, „aby z příčiny odtrhování se některých Slováků od českého písemního jazyka vydána

byla nákladem Sboru brožurka, obsahující pojednání a soudy rozličných mužů z dávnějších i novějších let o písemném jazyku českém vůbec a poměru mezi Slováky a ostatními Čechy obzvlášť, též se zvláštním úvodem od Sboru samého. Materiál, který do té doby byl v rukou Šafaříkových a po cenzurním schválení byl dáván postupně do tisku, doplňoval Kollár ještě do počátku dubna 1846 dalšími zásilkami. Kromě něho a Šafaříka se pravděpodobně nikdo jiný na přípravě H. nepodílel; podle usnesení Sboru připravil znění předmluvy jeho sekretář V. V. Tomek (Kollár chtěl mít předmluvu od Šafaříka) a podepsal ji spolu s kurátorem Sboru ryt. J. Neuberkem a jednatelem J. Jungmannem. Je datována 1. 5. 1846, výroba knihy byla dokončena o několik dní později (redaktor neuveden, spisů matičních č. 22, osmerkový formát, 240 s.). Z nákladu 5 000 výtisků byla polovina zaslána na Slovensko (s výjimečnou padesátiprocentní provizí pro distributory). Obecně byl o H. malý odběratelský zájem, kniha byla od 1847 zdarma dávana nově přistoupivším zakládajícím členům Matice a teprve po 1918 odešly z matičního skladiště zbytky nákladu.

Jakožto dílo, které chtělo vzbuzovat dojem, že reprezentuje převládající názory v české a slovenské kultuře na jazykovou odluku štúrovců, navazují H. nepřímou na odmítavý postoj české publicistiky z 1845 k této záležitosti, jenž vyvolal četné polemické repliky ze slovenské strany. H. obsahují texty jak z dávnější minulosti, tak od žijících autorů, a to Čechů i Slováků, větší část tvoří poprvé zde publikované slovenské příspěvky. V souhrnu argumentují H. proti zavedení spisovné slovenštiny a ve prospěch proklamované národní jednoty česko-slovenské doklady z politické, kulturní a jazykové historie i důkazy vycházejícími z přítomného stavu a společenských, resp. kulturních potřeb obou národností. Argumenty dějinné i dobové aktuální jsou voleny tak, aby postihovaly především situaci slovenskou, jejíž údajný prospěch má být hlavním smyslem odporu proti jazykové odluce. Tak prezentuje dílo předmluva; dále uvádí, že se Sbor odhodlal k tomuto počínu až po mnoha přimlouvách ze Slovenska a že sborník, obsahující „z rozličných časův a stran pošlá, od sebe neodvislá osobní zdání, úsudky a výroky“, má posloužit „ku poučení pobloudilých, k rozhodnutí vrtkavých, k utvrzení stálých a k upokojení rozhořčených myslí“. Vlastní sborník je rozdělen do 33 číslovaných autorských kapitol,

v některých je od téhož autora i více příspěvků, popř. žánrově rozdílných (stať, dopis apod.); každý příspěvatel je na začátku kapitoly stručně charakterizován, jinojazyčné statí (latina, němčina) jsou otištěny v originálním znění a v českém překladu. H. obsahují: 1. Přetisky prací už publikovaných nebo dříve vzniklých (žijící autoři někdy své texty upravují nebo dodatečně komentují) od autorů: V. Benedikt z Nedožer, J. A. Komenský, M. Běl, J. Dobrovský, B. Tablic, F. Palacký, J. Jungmann, J. Záborský, J. Kollár, J. Dévan, I. V. Šimko a anonymní Rozmlouvání Čecha a Slovaka o společné literatuře slovenské (asi od J. Palkoviče). 2. Stati psané pro H. od autorů: P. J. Šafařík, J. Kollár, S. Ferjenčík, J. Seberini a společný příspěvek od evang. kněží S. Křištofiho, D. Zajace a J. Kutlíka. 3. Dopis J. Kollára L. Štúrovi (nejdelší příspěvek v H.), výňatek z dopisu J. S. Droppy S. D. Peténimu a výňatky z dopisů adresovaných J. Kollárovi od pisatelů (v uvedeném pořadí): A. V. Šembera, O. Kalnický, D. Brozmann, J. Stehlo, „mladý Staroslovák“, J. Chalupka, A. Burjan, M. Linder, J. P. Tomášek, společně M. Durgala a E. Šulek, J. Palkovič, I. V. Šimko, společně P. Melička, Em. Felix a A. Hlovík, J. Sekčík, P. Jozeffy, J. Seberini. Samostatné kapitoly dále tvoří přetisk básně z Kollárových Zpievanek a závěrečná anonymní (Kollárova) báseň Pláč neučeného Slovaka nad nynějším Slovenskem. Z připraveného materiálu nebyl otištěn dopis Š. Lešky (který mezitím přijal spisovnou slovenštinu) a z nezjištěného důvodu dopisy K. Fejérpatakyho. J. Kutlík svůj příspěvek brzy po vydání H. odvolal (v Orlu tatranském 2, 1846/47). Při přípravě H. změnil J. Kollár ojediněle znění starších textů, často zasahoval do znění příspěvků, které mu byly nově zaslány (výpustky, změny stylizace, připsané partie, sdružování více příspěvků do jednoho kolektivního), chtěje tím zejména dosáhnout, aby vyzněly jednoznačným odsouzením spisovné slovenštiny, aby nepřipouštěly dílčí pozitivní stránky Štúrova podniknutí nebo možnost, že teprve komunikační praxe prokáže buď účelnost, nebo nevhodnost jazykové odluky. Pozdější na redakční manipulace s texty vyslovil J. M. Hurban již v recenzi H. a konkrétně uvedl zásahy do Chalupkova příspěvku. H. měly na Slovensku značný ohlas, štúrovcí se s nimi obšírně polemicky vyrovnali, L. Štúr proti nim dokonce chystal 1847 samostatnou publikaci,

Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka...

také pozdější slovenská publicistika se k nim leckdy vracela, v české publicistice nikdy zájem nevyvolaly.

LITERATURA: ● ref. H.: M. J. Hurban: Českje hlasi proti slovenčine, Slovenskje pohľadi 1, 1846 (s týmž tit. i knižně 1846); L. Štúr: Hlas oproti Hlasom, Orol tatránksi 2, 1846/47 → Výbor zo spisov (1931) a Hlas k rodákovi (1943); D. Lichard in Domovská pokladnica (1847) ●; A. Pražák in Dějiny spisovné slovenštiny po dobu Štúrova (1922); J. Hendrich: „Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka“, Bratislava 1930; A. Mráz: Výročie bojovnej knižky, Kultúrny život 1956, č. 26; J. Novotný in O bratrské družbě Čechů a Slováků v době předbřeznové (1959); V. Forst in Ludovít Štúr (1986).

mo

Hlasy... (Hlasové...)

30.–40. léta 19. století

Příležitostně a slavnostní básnické almanachy určené významným událostem státního, církevního nebo veřejného života.

Almanach *Hlasy vlastenců ke dni 1. března 1832, na památku čtyřicetiletého slavného panování J. M. císaře a krále Františka I.* vyšel nákladem Matice české jako č. 1 matičních spisů (nejmenovaný redaktor F. Palacký; osmerkový formát, 36 s., 250 neprodejných výtisků). Připravoval se jeden měsíc před vydáním. Pořadatelé doufali, že tímto dílem, projevem rakousky loajálního českého vlastenectví, získají panovníkovu přízeň pro Muzeum a české kulturní podnikání. V některých básních jsou při příležitosti císařových oslav vyjádřeny na svou dobu relativně směle představy o žádoucím rozkvětu a uplatnění českého národa a jazyka. Zasláný almanach císař přijal a dopisem z 17. 11. 1832 nařídil, aby bylo autorům básní poděkováno. Po typografické stránce byly H. v českém prostředí označovány za nejzdařilejší novodobou českou knihu. – H. obsahují předmluvu (podepsána: Od Sboru muzejního pro řeč a literaturu českou) a 15 číslovaných básní bez nadpisů od autorů (v uvedeném pořadí): K. A. Vinařický, J. K. Chmelenský, F. L. Čelakovský, F. Šír, J. Jungmann, V. Hanka, V. A. Svoboda, J. J. Langer, J. V. Kamarýt, S. K. Macháček, A. Marek, F. J. Vacek, J. V. Sedláček, F. J. Smetana, V. K. Klicpera.

Jakožto Hlas (resp. Hlasy, Hlasové) byly v 19. století označovány samostatně, většinou dvoulistové tisky jednotlivých básnických skladeb oslavných a gratulačních k životnímu jubileu, k převzetí význačné funkce státní, církevní, patrimoniální apod. Počínaje matičním almanachem *Hlasy vlastenců...* z 1832 se užívalo v 30. a 40. letech tohoto označení také v titulu příležitostných, na sobě navzájem nezávislých sborníků poezie, které byly určeny jako kolektivní dílo k aktuálním oficiálním událostem státního, církevního nebo veřejného života. Byly to: *Hlasy vlastenců při radostném vítání JJ. císařských královských Majestátů Ferdinanda I. a Marie Anny v Praze dne čtvrtého října 1835.* Vyšlo nákladem Matice české (č. 4). Obsahuje 12 číslovaných básní bez názvů od autorů (v uvedeném pořadí): F. L. Čelakovský, J. K. Chmelenský, J. B. Malý, J. N. Štěpánek, S. K. Macháček, F. B. Tomsa, K. A. Vinařický, K. B. Štorch, J. J. Langer, V. A. Svoboda, V. K. Klicpera, V. Hanka. – *Hlasy věrných Čechů k Jejich cis. král. Milostem Ferdinandovi I. a Marii Anně v měsíci říjnu 1835.* Obětuje V. Pešina. Přetisk básní z Časopisu pro katolické duchovenstvo; obsahuje 6 číslovaných básní bez názvů od autorů (v uvedeném pořadí): K. A. Vinařický, J. K. Chmelenský, J. V. Sedláček, J. J. Marek, V. Hanka, S. K. Macháček. Básně jsou tištěny s paralelismem básnickým překladem do němčiny (přel. J. Sika). – *Hlasy duchovenstva k Jejich cis. král. Majestátům Ferdinandovi a Marii Anně při slavnosti korunování.* V Praze dne 7. a 12. září 1836. Obětuje V. Pešina. Obsahuje 10 číslovaných básní bez názvů od autorů (v uvedeném pořadí): V. Procházka, J. J. Marek, J. F. Smetana, A. O. Šindelář, V. S. Štulc, K. A. Vinařický, J. E. Havelka, F. J. Vacek, J. Holásek, F. M. Klácel. Básně jsou přetištěny z Časopisu pro katolické duchovenstvo a uveřejněny s paralelním básnickým překladem do němčiny (kromě č. 1, 3, 4 přel. J. Sika). Rytina proti titulu, tříbarevná tit. strana, přivázáno barevně vyobrazení a německý popis korunovačních klenotů českých králů. – *Hlasové duchovenstva k slavnému dosednutí na stolec arcibiskupský u sv. Víta v Praze Jeho knížeci Milosti nejdůstojnějšího... pana Aloysia Josefa, svobodného pána Schrenka z Notzingu...* 4. listopadu 1838. Vydáno od redakce Časopisu pro katolické duchovenstvo a Dědictví svatojanského. Obsahuje nečíslované básně bez názvů, 9 českých a 1 latinskou od autorů (v uvedeném pořá-

dí): V. Procházka, E. Tupý (Boleslav Jablonský), J. J. Marek, V. A. Pohan, J. F. Smetana, F. J. Vacek, V. S. Štulc, M. Pavlovský (lat. báseň), J. N. Tutta, J. Holásek. – *Hlasy Moravanů u příjezdu Jeho císařské Výsosti arciknížete Františka Karla do Holomouce dne 19. srpna 1845. Při odevření c. k. státní železnice z Holomouce do Prahy*. Obsahuje 3 číslované, nepodepsané, formou i obsahem návazné básně. Autor pravděpodobně A. V. Šembera. – Matiční sborník Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka... (1846) je prvním dílem, kdy se jako Hlasy pojmenovává sborník převážně publicistických statí, týkající se interních národně společenských a kulturních záležitostí. Od 2. poloviny 60. let 19. století se již v titulech ani takovýchto souborů textů označení Hlasy neobjevuje.

LITERATURA: K. Tiefertunk in Dějiny Matice české (1881); F. Bačkovský: K dějinám českých almanachů, Vlast 5, 1888/89.

mo

Hlasy domova

1940

Sborník anonymních básní vydaný v Paříži.

Podnět k vydání souboru vyšel od básníka J. Palivce. Verše shromažďovali F. Halas, J. Hora, V. Černý a do Paříže je tajně odvezl J. Mucha. Původně zamýšlený název Křik koruny české navrhl F. Halas podle díla Pavla Skály ze Zhoře. První vydání s tit. H. d. vyšlo v edici časopisu Československý boj v Paříži s vinětou A. Hoffmeistra. 1942 byl sborník vydán v Chicagu nákladem Čs. národní rady v Americe s dalšími básněmi českých emigrantů. 1947 byla kniha vydána v původní podobě v nakl. Práce pod titulem Křik koruny české a téměř všichni autoři básní byli dešifrováni. Soubor provázely kresby O. Coubina, F. Z. Eberla, R. Kundery a F. Kupky.

Sborník patří mezi první kolektivní manifestace představitelů českého básnictví, vytvářejících na počátku okupace vedle děl, která mohla být veřejně vydávána, práce otevřeně protinacistické (F. Halas, V. Holan, J. Hora, R. Medek, J. Seifert, K. Toman).

LITERATURA: J. Palivec, K. Cvejn in Křik Koruny české (1947).

zt

Bedřich Hlaváč

* 26. 12. 1868 Praha

† 30. 10. 1936 Praha

Novinář a publicista vycházející ze zásad českého politického realismu a těžící z intimní znalosti pražského a vídeňského kulturněpolitického prostředí; překladatel z němčiny a do němčiny.

Původním povoláním bankovní úředník. 1899 vstoupil do redakce Času a stal se jeho vídeňským dopisovatelem a parlamentním zpravodajem (1898–1914); zároveň byl dopisovatelem pražských německých novin Union (1899–1918) a častým přispěvatelem Naší doby a Čechische Revue. Byl blízkým spolupracovníkem T. G. Masaryka; při jeho poslaneckém působení ve Vídni často jako novinář tlumočil jeho politické názory. Za první svět. války byl pro tyto své styky několikrát vyšetřován policií. 1918 přesídlil natrvalo do Prahy, kde se stal šéfredaktorem Tribuny. Od 1929 působil jako nezávislý novinář, přispíval zejm. do Lid. novin a Prager Presse.

Novinářská a publicistická činnost B. H. se vyznačovala všestranností zájmů, erudicí a znalostí vídeňského a pražského kulturněpolitického prostředí. V politické a národohospodářské oblasti H. vycházel ze zásad českého politického realismu (1903–15 psal většinu politických úvodníků do časopisu Naše doba). H. činnost v kulturní oblasti byla velmi rozsáhlá: ve fejetonech, vzpomínkových črtách a medailónech portrétoval nejrůznější osobnosti divadla, hudby, literatury a politiky, přičemž těžil bohatě ze svých četných osobních styků. Knižní soubor jeho fejetonů (*Postavy ze staré Prahy*) i biografie *František Josef I.*, napsané macharovsky britkým stylem a se smyslem pro poutavě výstižný životopisný detail, jsou cenné zejména svou autenticitou. (V nekrolozích je vzpomenuť i jeho kniha fejetonů *Vídeň a jiné vzpomínky*, jež však patrně nebyla vydána.)

ŠIFRY: -áč, B. H., -Č, F. Hč (Čechische Revue), -hb., -hč. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čas (od 1899); Čechische Revue (od 1907); Čes. slovo; Českožidovský kalendář; Čin (od 1929); Dnešek (od 1930); Lid. noviny (od

1921); Naše doba (od 1899); Panoráma (1933); Prager Presse (od 1929); Právo lidu (1936); Tribuna (1919–29); Union (1899–1918). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Prag in Bildern (doprovod k obrazům, Vídeň 1928); Postavy ze staré Prahy (FF a vzpomínky, 1932). – *Překlady*: F. Salten: Odjinud (1908) + Martin Overbeck (1927); J. Zeyer: Jan Maria Plojhar (do něm., Praha 1908). – *Ostatní práce*: František Josef I. Život, povaha, doba (1933). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Hospodářský archiv (1922–35, s A. Janotou, A. Pimperem), Tribuna (1919–29). ■

LITERATURA: ● ref. Postavy ze staré Prahy: M. Novotný, Rozhledy po literatuře a umění, 1932, č. 10–11; -ach (V. Prach), Čes. osvěta 29, 1932/33, č. 2; B. S. (Slavík), Studentský časopis 12, 1932/33, č. 4 ●; ● ref. František Josef I.: an., Rozhledy po literatuře a umění, 1932, č. 19–20; -ach (V. Prach), Čes. osvěta 29, 1932/33, č. 5; B. S. (Slavík), Studentský časopis 12, 1932/33, č. 9 ●; J. Doležal: O B. H., Čin 1936; ● nekrology: an., LitN 9, 1936/37, č. 5; an., Nár. politika 31. 10. 1936 ●.

jm

Jan Nepomuk Hlaváč

* 3. 1. 1781 *Praha*
† 14. 7. 1842 *Praha*

Prozaik, básník, publicista, autor náboženské literatury a prostých povídkových příběhů, nejčastěji s mravoučnou tendencí.

1806 byl vysvěcen na kněze. Působil na Benešovsku, nejprve v Postupicích, pak čtyři roky jako lokalista v Popovicích, od 1811 jako farář v Okrouhlici, odkud přešel 1832 do Postupic. Zemřel v nemocnici v Praze.

Publikované práce H. jsou známy až od počátku 30. let. Jako prozaik psal H. historické i jiné anekdoty, někdy rozvedené v drobné příběhy, a jednoduše fabulované rozměrnější povídky situované jak do historické minulosti, tak do soudobého životního prostředí. Vyprávějí se v nich sentimentální, dobrodružné, napínavé, záhadné nebo pohádkové příběhy, mnohdy směřující k morálnímu naučení v duchu katolické mravouky. Tento charakter má i jediná knižně vydaná H. povídka *Walter aneb Stálost lásky* o synkovi chudého hajného, který si pílí, poslušností, odvahou a stálostí v lásce vydobude dobré společenské postavení. Jako básník otiskoval H. v časopisech gnómičká dvojverší a veršované hádanky, je také autorem drobné publicistické a naučné prózy a teologických

pojednání. – V slovnících a bibliografiích je asi mylně ztotožňován s Janem H., autorem textu písně *Obraz mé milenky* (Věmec ze zpěvů vlastenských 4, 1838, hudba J. Sokol).

ŠIFRY: H, J. HL-č. ■ PŘÍSPĚVKY in: Časopis pro katol. duchovenstvo (1832–1841); Večerní vyrazení (1831–32); – posmrtně: Blahověst (1856–57). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Walter aneb Stálost lásky (P 1836).

dh

František Josef Hlaváček

* 7. 7. 1853 *Řeňčov* (Řevničov) u Rakovníka
† 19. 2. 1937 *Chicago* (USA)

Básník a novinář, autor sociální poezie a dělnických písní, průkopník českého dělnického hnutí.

V rodišti vychodil základní školu, pak studoval na reálce v Rakovníku. Po otcově úrazu (otec, vyučený obuvník, se stal majitelem dolu a nakonec pracoval jako horník) nastoupil ve čtrnácti letech práci v dole. 1876 (po skončení tříleté vojenské služby) přišel na sever Čech, kde se brzy stal přispěvatelem dělnických časopisů a zařadil se mezi nejvýznamnější socialistické agitátory. Spolu s P. Cingrem stál od 1878 v čele Odborového hornického spolku v Bohosudově, od 1881 vedl místní sekci československé sociálně demokratické strany. Když po zatčení L. Zápotockého přestala v lednu 1882 vycházet Budoucnost, byl H. pověřen vydáváním nového časopisu strany, který měl vycházet v Teplicích s názvem Hlas lidu. První a jediné číslo vyšlo 27. 4. 1882 na počátku první všeobecné stávky severočeských havířů, velká část nákladu byla zabavena a další vydávání časopisu zakázáno. Spolu s dalšími vůdci stávky byl H. zatčen a postrkem poslán do domovské obce. Ještě t. r. byl odsouzen v prosincovém procesu se severočeskými socialisty a vězněn několik měsíců v Praze pod věží Novoměstské radnice; tam složil píseň o stávce v severních Čechách a také české znění Písně práce J. Scheue, které je zcela volnou parafrází německého textu (vyšlo 1887 ve Zpěvníku českých dělnických písní, který vydal v Chicagu J. B. Pecka, a 1889 v prostějovském Hlasu lidu v úpravě J. Hybeše). V době perzekuce dělnického hnutí za Taafeho vlády emigroval H. na začátku 1886 do USA (krátce po J. B. Peckovi), kde působil dlouhá léta jako novinář.

Zpočátku se přiklonil k anarchistickému hnutí (redigoval v New Yorku anarchistické časopisy *Proletář* a *Hlas lidu*); 1892 se s anarchismem rozešel a založil nový časopis *Dělnické listy*, který vedl v duchu sociální demokracie. 1896 se odstěhoval do Chicaga, kde vydával týdeník *Pochodeň* a později *Spravedlnost* (1905 změněn na deník). 1911 navštívil Čechy a jako delegát amerických socialistů se v Praze zúčastnil sjezdu sociálně demokratické strany. Za světové války vstoupil do služeb protirakouského odboje a šířil mezi českým dělnictvem v USA ideu státní samostatnosti. Když se 1921 *Spravedlnost* přiklonila k myšlenkám komunismu, H. redakci opustil a stal se spolupracovníkem Amerických dělnických listů a jejich ročenky v Clevelandu. Až do pozdního věku byl publicisticky činný a udržoval kontakty s dělnickým hnutím ve vlasti.

H. literární a publicistická činnost je zaměřena k podpoře myšlenek sociální demokracie a dělnického hnutí. Jeho verše vycházely v dělnických časopisech a ve zpěvnících; knižně vydal v Chicagu sbírku *Pochodeň*, na níž pracoval již doma a v níž se obráží i H. americké anarchistické stadium. Obsahuje přes sto básní včetně ojedinělých překladů veršů G. Herwegha a F. Freiligratha. Je v ní připomenuta Pařížská komuna i poprava amerických dělnických vůdců 1886 v Chicagu, poslední oddíl pak přináší satirické verše. Přes svou neumělost se sbírka vyznačuje citovou zaujatostí a revolučním patosem. Má prostou formu, směřuje k přímému lapidárnímu pojmenování a byla určena, stejně jako ostatní H. verše, výhradně pracujícím, v nichž chtěla živit odbojný postoj k nespravedlivé sociální skutečnosti i naděje v lepší budoucnost.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: F. Hlaváček Podleský, F. J. H. Podleský, F. J. Podleský, F. Podleský, Fr. J. Hlaváček-Podleský, Frank H., Frank Hlaváček, Podleský, Xaver Devil; F. J. H. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: Akademie (1924); Americké dělnické listy (Cleveland, od 1921); *Bojovník* (1883–84); *Budoucnost* (1876–83); *Dělnické listy* (Videň, 1876–81); *Dělnické listy* (New York, 1893–96); *Duch času* (1884–85); *Groš*; *Hlas lidu* (New York, 1886–92); *Matice dělnická* (1884–85); *Nová doba* (Videň, 1881); *Pochodeň* (1880); *Pochodeň* (Chicago, 1896–99); *Práce* (1883); *Pravda* (1879–80); *Právo* (1879–80); *Právo lidu* (1912–13); *Proletář* (New York, 1886–89); *Severočeský dělník*; *Spravedlnost* (Chicago, 1900–21); *Světlo* (od 1878); *Večerník Práva lidu* (1920); *Zpěvník českých dělnických písní* (Chicago 1887). ■ **KNIŽNĚ.**

Beletrie: *Pochodeň* (BB, Chicago 1896); Veršovaná pohádka o stvoření světa (Cleveland, 1902, v Čechách 1907 s tit. Evin hřích a jeho následky). – *Překlad*: I. Donnelly, P. Le Pesant de Boisgilbert: *Společenský převrat aneb Pohled do budoucnosti* (1894). – *Ostatní práce*: *Podmínky individuální a společenské svobody* (1894). ■ **REDIGOVAL periodika**: *Hlas lidu* (Teplice, 1882, 1 číslo), *Práce* (Brno, 1883), *Bojovník* (Brno, 1883–84), *Duch času* (Prostějov, 1884–85, s J. B. Peckou), *Matice dělnická* (Prostějov, 1884–85, s J. B. Peckou), *Hlas lidu* (New York, 1886–92), *Proletář* (New York, 1886–89), *Dělnické listy* (New York, 1893–96), *Pochodeň* (Chicago, 1896–99), *Spravedlnost* (Chicago, od 1900). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: *Dělnický zpěvník* (1902). ■

LITERATURA: R. Illový: *Dělníci básníci*, PL 14. 4. 1923; o.: *Jak vznikl český text Písně práce*, PL 17. 9. 1924; R. Illový in *Československá poezie sociální* (1925); F. Cajthaml-Liberté in *Český sever ve hnutí dělnickém* (1926) + in *Severočestí havíři* (1926) + in J. B. Pecka Strahovský (1928) + in Franta Choura, *tribun severočeských havířů* (1930) + *Český text Písně práce*, PL 30. 12. 1930 + F. H., *Dělnická osvěta* 1932; R. Illový: F. H., PL 4. 10. 1936 + *Dělnický básník* F. H., PL 26. 2. 1937 + (šifra r. i.) *Autobiografie* F. H., *Dělnická osvěta* 1937; J. Martínek: *Za soudruhem* F. H. + F. H. mrtev, obojí PL 21. 2. 1937; L.: *Vzpomínáme básníka a žurnalisty* F. H., PL 19. 2. 1947; J. Petrmichl in *Poslední bitva vzplála* (1951); M. Majerová: *Překladatel Písně práce*, LitN 1952, č. 12; F. R. Tichý, V. Karbusický: *Naše dělnická Písně práce*, ČL 1953; V. Lev: *Buď práci čest*, in *My nový život chceme na zemi* (1953); Z. Šolle in *Průkopníci socialismu u nás* (1954); F. Gel: *K narozeninám Písně práce*, Květy 1954, č. 17; V. Karbusický, V. Pletka in *Dělnické písně* 1, 2 (1958); M. V. Kratochvíl: *O Písní práce*, RP 1. 5. 1962; L. Burdová: *Zapuštěné kořeny*, Kult. kalendář Mostecka 1962; V. Gregor: *O prvním rozšíření Scheuovy Písně práce na Moravě*, ČL 1963; J. Měchýř in *Počátky dělnického hnutí na hornickém severu* (1967) + in *První generace* (1974); P. Koukal: *Ó, zazní, písní vznešená*, Revue Teplice 1978, č. 9; J. Šindler: F. H. a *Duch času* v prostějovském dělnickém hnutí, Štafeta 1980, č. 2; J. Matějček in *Rozhovory s mlčenlivými svědky* (1982).

jc, pk

Karel Hlaváček

* 29. 8. 1874 *Libeň* (Praha-L.)

† 15. 6. 1898 *Libeň*

Lyrický básník, výtvarník a výtvarný kritik. Jeden z nejvýraznějších představitelů symbolismu a dekadence z okruhu *Moderní revue*, tvůrce osobité poetiky, založené na kultivované propracovanosti a nebyvalé hudebnosti verše.

Pocházel z chudé rodiny jirchářského dělníka. 1885–92 studoval na české vyšší reálné škole v Karlíně; již tehdy působil jako cvičitel a organizátor v Sokole. 1893 se stal přispěvatelem sokolského tisku (sokolské básně, teoretické a organizační články), 1894 místonáčelníkem Sokola v Libni, 1895 se zúčastnil přípravy všesokolského sletu. Po maturitě studoval dva roky jako mimořádný posluchač na filoz. fakultě v Praze moderní románské jazyky; navštěvoval rovněž večerní kurs při Uměleckoprůmyslové škole a pracoval jako externí žurnalista v Nárl. listech. Žil bez stálého zaměstnání i příjmu, odkázán na drobné honoráře a podporu rodičů. Koncem 1894 navázal spolupráci se vznikajícím časopisem *Moderní revue*. 1895 se seznámil s učitelkou Marií Balounovou, s níž ho spojil trvalý milostný vztah. Koncem 1895 nastoupil H. vojenskou službu v Tridentu v Itálii, po třech měsících byl ze zdravotních důvodů služby zproštěn. Únik z tísnivé skutečnosti společenské i osobní, kterou ještě zvýraznila surovost a absurdita vojenského řádu, hledal v umění. Po návratu do Prahy zintenzívněla jeho spolupráce s *Moderní revuí* a prohloubil se přátelský vztah k A. Procházce, J. Karáskovi, A. Sovovi a K. Kamínkovi. Od 1896 zveřejňoval v *Moderní revui* vedle poezie a kritických poznámek i část svých výtvarných prací (ornamentace, portréty aj.) a výtvarné kritiky. H. výtvarná tvorba vychází ze stejných zdrojů jako jeho tvorba slovesná a obě se navzájem prolínají. 1897 zvítězil H. výtvarný návrh v soutěži na záhlaví krakovského časopisu *Życie*, redigovaného S. Przybyszewským, jehož pozornost vzbudil H. už svými kresbami k sbírce A. Procházky *Prostibolo duše*. 1897 začal H. výtvarně spolupracovat i s Neumannovým *Novým kuletem*. Téhož roku se u něho objevily příznaky tuberkulózy; H. přátelé organizovali finanční i jinou pomoc, ale nemoc postupovala mimořádně rychle (organismus byl oslaben srdeční vadou a trvalým materiálním nedostatkem) a vedla k předčasné smrti. H. byl pohřben na libeňském hřbitově.

Pro H. dílo je příznačná sugestivní lyričnost spojená s výraznou neurčitostí, slovní monotonií a hudebností verše. Vyjadřuje dobové i osobní nálady melancholické bezvýchodnosti, společenského vydědění, individualismu, ironie a aristokratické exkluzivnosti. První báseň (*Starý herbář*) otiskl H. 1892 v *Almanachu pražských abiturientů*. V debutantské básnické

sbírce *Sokolské sonety* (vyd. koncem 1894 s vřechením 1895) měly ještě významnou úlohu nadindividuální hodnoty: patetická oslava mravní ideje sokolství, činnorodé práce a vlastenectví. Také formálně se v ní ještě projevuje závislost na ruchovsko-lumírovské poetice (J. V. Sládek). Některé básně Sokolských sonetů i básně tohoto období svým ironickým kriticismem (vliv Macharův) a zejména náládovostí a melancholickým zneklidněním vyznívají již v impresionisticko-dekadentním duchu. Podnětem pro vrcholnou H. poezii byly Vrchlického překlady moderních francouzských básníků (jež H. poznal i v originále) a spolupráce s časopisem českých dekadentů *Moderní revue*. Jeho druhou básnickou sbírku *Pozdě k ránu* charakterizuje odvrát od všednodenní skutečnosti, jež souvisí s dobovou destrukcí společenských vztahů, s H. nejistým osobním postavením i s generačním individualismem, hledání nevšedních, halucinačních motivů a nálady nostalgie, únavy, tlumené ironie a životní marnosti. Náladové prvky zde již získávají autarkní charakter, nezávislý na empirické realitě. H. vytváří artistní poezii, povznesenou nad životní všednost, často stylizuje lyrický subjekt do role zjemnělého, exaltovaného aristokrata. Většina básní je situována časově do pozvolného přechodu noci v den, což – spolu s monotónním opakováním slov i veršů, nezvyklým exotickým jazykem, výraznou zvukovou i významovou funkcí rýmu a hudebností – vyvolává emotivní zabarvení a významovou neurčitost. H. básnický vývoj kulminoval ve třetí sbírce *Mstivá kantiléna*. Tematický impuls, který nalezl u malíře J. Sattlera, rozvinul H. do symbolického obrazu nenávisťné vzpoury nizozemských gézů (souvislost se sociálním radikalismem, k němuž H. dospěl v polovině 90. let), která je předem ztracena a vrcholí obrazem bezútešné deprese, marnosti a smrti. H. zde zdokonaluje svou poetiku lexikální i veršové monotónnosti a sugestivní eufonické a hudební výstavby verše, která je v napětí s dramatickým obsahem. Aristokratická stylizace předcházející sbírky ustupuje věcnějšímu vyjádření (místy téměř naturalistická syrovost ironicky zdůrazněná); lyrickými hrdiny se stávají gézové, revoltující sedláci či krysaři. Pro celou sbírku – i pro některé jiné H. pozdní básně (např. *Hrál kdosi na hobo*) – je příznačné napětí mezi motivy bázlivosti, nemoci, nepřírozenosti a motivy životní aktivity, vzpoury a přirozenosti, které je zdrojem dynamiky překoná-

vajíci jednostrannost ortodoxně dekadentního ztvárnění skutečnosti. Hledání nového básnického výrazu charakterizuje posthumně vydanou sbírku *Žalmy*, zachovanou torzovitě a v nácrtech. Obráží básníkovu tragickou životní situaci, blížící se smrt (H. hledal oporu i východisko v transcendentální oblasti) a vedle patosu biblických žalmů se inspiruje též tvorbou O. Březiny. V H. pozůstalosti zůstalo ještě větší množství nezveřejněných básní, mezi nimi i dvě básnické sbírky, lumírovsky orientované epické *Bibeloty* z 1896 a sokolské verše s názvem *Pod sokolí peruti*, resp. *Perutě*. H. dílo, jež v době svého vzniku působilo jako bizarnost a platilo za nejzazší mez moderního básnického výrazu, mělo významný inspirující vliv na českou poezii 20. století.

ŠIFRY: K. H., Ryx (Rozhledy 1898). ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach pražských abiturientů z roku 1892; Almanach secese (1896); Besedy lidu (1895); Český Figaro (1896); sb. Druhý slet sokolské župy Husovy v Českých Budějovicích (1893); Konec století (1895); Moderní revue (1895–1900); Nár. listy (drobné beletrist. práce); Nový kult (1897–98, výt. práce); Niva (1893–94); Památník Sokola v Kralupech n. Vlt. (1894); Rádce sokolský (1896); Rozhledy (1898); Sborník sokolský (1896); Slet sokolské župy středověké v Kostelci n. Černými lesy 13. srpna 1893; Sokol (1893–97); Sršeň (list žižkovského Sokola); Vějíř (1894–96); Vesna (1894–95); Zdar 3. sletu všesokolskému (1895); – posmrtně: Památník 7. sletu všesokolského v Praze 1920. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Sokolské sonety (BB 1895); Pozdě k ránu (BB, PP 1896); Mstivá kantiléna (BB, P 1898); – posmrtně: Starý herbář (BB 1926, ed. P. Toman); *Žalmy* (BB, PP 1934, ed. A. Hartl). – *Výbory*: *Básně* (1958, ed. Z. Trochová); *Hrál kdosi na hboj* (1978, ed. B. Svozil). – *Souborná vydání*: Spisy K. H. (nakl. K. Neumannová, 1905, 1 sv., ed. A. Procházka; 2. vyd. 1915); *Dílo* K. H. (nakl. Kvasnička a Hampl, 1930, 3 sv., ed. A. Hartl). ■ KORESPONDENCE: Dopisy K. H. Marii Balounové (z 1895–96; 1926, ed. S. Klír). ■ REDIGOVAN *slavnostní list*: Zdar 3. sletu všesokolskému (1895). ■

LITERATURA: G. R. Opočenský: K. H. (b.d., 1907 nebo 1908); F. Soldan: K. H., typ české dekadence (1930); Tryzna za básníkem K. H. (1930, ed. J. Karásek); A. Hartl: Epilegomena k H. Žalmům (1935). ■ ● ref. Sokolské sonety: an., Sokol 1895; an., (A. Procházka), MR 1895, sv. 1, s. 137 ●; ● ref. Pozdě k ránu: an., Čas 1896, s. 629; Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 6, 1896/97, s. 26; J. Karásek, Niva 1897, s. 62; B. Ptáčník (F. X. Šalda), Lit. listy 1897 → KP 3 (1950) a O umění (1955) ●; ● ref. Mstivá kantiléna: Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 7, 1897/98, s. 755; F. X. Š. (Šalda), Lit. listy 1898 → Mladé zápasy (1934) a KP 4

(1951) a O předpokladech a povaze tvorby (1978); T., Zlatá Praha 15, 1897/98, s. 454; J. Karásek, MR 1898, sv. 8 ●; ● nekrology: F. V. Krejčí, Rozhledy 7, 1897/98, s. 865; J. Kamper, Rozhledy 7, 1897/98, s. 871; an., Sokol 1898 ●; J. Karásek in Impresionisté a ironikové (1903); ● ref. Spisy K. H.: J. Vodák, Čas 21. 10. 1905 (k tomu polemika: A. Procházka: Hlasatelé prostřednosti, MR 1905, sv. 17), M. Marten, MR 1905, sv. 17 ●; V. Dyk: K. H., Lumír 36, 1907/08, s. 430; B. Č. (bratři Čapkové): Posmrtná výstava prací K. H., Stopa 1, 1910/11, s. 248; K. Šelepá: Dílo K. H., Pokroková revue 6, 1909/10; Ad. Veselý: Tvář zastřená a odhalená, Přehled 10, 1911/12, s. 613 a 628; A. Procházka: Maliřské dílo K. H., in České kritiky (1912); M. Hýsek: H. Sokolské sonety, ČMF 1913; A. Novák: K. H., Venkov 11. 6. 1918; M. Marten: Zapomínané dílo, Veraikon 1919; F. Götz in Jasnící se horizont (1926); J. Karásek ze Lvovic: Vzpomínka na K. H., Lit. rozhledy 12, 1927/28 + K. H. jako kritik, in Tvůrcové a epigoni (1927); M. Balounová: Ke skonu K. H., LitN 1927; J. Durych: Básník a dekadence, Kmen 2, 1928/29; J. Hora: Básník zaživa a po smrti + Deset let, obojí LitN 1928; S. K. Neumann: O Arnoštu Procházce a Moderní revui, Lit. rozhledy 13, 1928/29 → Vzpomínky (1931); V. Jiráč: K literatuře o H., ČMF 16, 1929/30 + H. rým, LF 1930 → O smyslu formy (1946) a Duch a tvar (1967) a Portréty a studie (1978); M. Novotný: Prokletý básník, Lit. rozhledy 14, 1929/30; J. Karásek: Rekapitulace o díle K. H., in Dílo K. H., sv. 3 (1930); ● ref. Dílo K. H.: A. M. Piša, PL 22. 6. 1930 → Dvacátá léta (1969); A. N. (Novák), LidN 10. a 23. 8. 1930; B. Václavek, Index 1930, s. 71; Ad. Veselý, Lumír 57, 1930/31; P. Fraenkl, RA 6, 1930/31; Z. Spilka, Středisko 1930, s. 18; F. X. Šalda, ŠZáp 3, 1930/31 → Medailóny (1941), České medailóny (1959) a Z období Zápisníku 2 (1988); – polemika: btk (V. Brtník), Zvon 31, 1930/31, s. 214; an. (V. Nezval), Zvěrokruh 1, 1930/31, s. 43; F. X. Šalda, ŠZáp 3, 1930/31, s. 226 ●; F. Götz: Úsilí o překonání baroka v české poezii, in Básnický dnešek (1931); J. Karásek: Počátky Moderní revue, RA 7, 1931/32; F. Soldan: O dekadentovi z Libně, RA 7, 1931/32; J. Mukařovský: K problémům českého symbolismu. Poezie K. H., Charisteria G. Mathesio quinquagenario oblata (1932) → Kapitoly z české poetiky (1941 a 1948) a Studie z poetiky (1982); a (J. Hora): Básník K. H., Čes. slovo 29. 8. 1934 → Duch stále se rodící (1981); A. M. Piša: Šedesát let by se dožil K. H., PL 29. 8. 1934; J. Mukařovský in K. H.: Žalmy (1934); ● ref. Žalmy: M. Novotný, LidN 18. 1. 1935; F. Soldan, LitN 7, 1934/35; M. Dvořák, LUK 1935, s. 25; F. Nečásek, RP 1. 2. 1935; A. M. Piša, PL 7. 2. 1935; A. Hartl, Magazín DP 2, 1934/35; T. Vodička, Rozhledy 1935, s. 45; F. X. Šalda, ŠZáp 7, 1934/35 → Kritické glosy k nové poezii české (1939) a Z období Zápisníku 2 (1988); B. Václavek, alm. Chudým dětem 1935 → Literární studie a podobizny (1962); J. Durych, Almanach Kmene 6, 1934/35; A. Novák, LidN 9. 1. 1936 ●; A. Novák: Vývoj básnické-

ho díla H., LidN 7. 3. 1935; V. Nezval: K. H., in *Moderní básnické směry* (1937); F. Kobliha: K. H., Hollar 1939; F. D. Bulánek, *Zemřela básnickova múza* (M. Balounová), *Slovesná věda* 1, 1947/48; O. Hubička: *Nad hrobem básnickovým*, Kytice 1948; K. Polák: *Český dekadent* K. H., *Škola a kultura* 1948; J. Hrabák: K. H., *Rovnost* 15. 6. 1948; K. Bodlák: 50 let od smrti K. H., *LidN* 15. 6. 1948; Brk (F. Buriánek): *Proletářský „dekadent“*, *Zeměděl. noviny* 17. 6. 1948; J. Javor (M. Stuchl): K. H. – básník proletář, *LidN* 21. 8. 1949; Skn. (F. Sekanina): *Vzpomínka na K. H.*, *LD* 24. 8. 1949; ý (M. Novotný): *Mstivá kantiléna* K. H., *Marginálie* 1950; M. Petříček: *Na okraj jednoho výročí*, *NŽ* 1954; jb (J. Brabec): K. H., *LitN* 1958, č. 24 + in K. H.: *Básně* (1958); J. Hrabák: *Rým a intonace u K. H. a Jiřího Wolkra*, in *Studie o českém verši* (1959); V. Janovic: *Mácha českého symbolismu*, *Plamen* 1964; J. Weigert: *Zapomínaný básník – zapomenutý malíř*, *Reportér* 1966; Alcantara: *Zapomenutý K. H.*, *Svědectví* 1967, č. 31, s. 388; J. Heyduk: *Český dekadent*, *LD* 15. 6. 1973 + K. H. jubileu, *LD* 23. 8. 1974; Z. Pešat: *Protikladnost a jednota H. poezie*, *ČLit* 1974 → *Dialogy s poezií* (1985); F. Soldan: *Odkaz tragického lyrika K. H.*, *Tvorba* 1974; pk (P. Kovařík): *Kdy se narodil?*, *Svob. slovo* 29. 8. 1974 + *Hrál kdosi na hboj*, *Svob. slovo* 31. 8. 1974; J. Rumler in K. H.: *Mstivá kantiléna* (1974); T. Vlček: *Velká lyra českého symbolistního básníka, proletáře K. H.*, *Umění* 1975 + *Básnická imaginace a výtvarná tvorba K. H.*, in K. H.: *Hrál kdosi na hboj* (1978); B. Svozil: *Obrisy básnického světa K. H.*, in K. H.: *Hrál kdosi na hboj* (1978) + in sb. *V krajinách poezie* (1979); F. Buriánek in *Česká literatura první poloviny 20. století* (1981); P. Wittlich in *Česká secese* (1982, s. 117); M. Červenka in *Z večerní školy versologie* 2 (1991).

jho

Václav Hlaváček

* 16. 5. 1891 *Praha*

† 23. 12. 1946 *Praha*

Autor většinou humorně laděných fejetonů, povídek, románů, esejů a divadelních her zvláště z finančního prostředí a ze světa dětí; autor odborných statí věnovaných peněžnictví.

Otec byl hostinským. H. studoval v Praze na nižší reálce a na obch. akademii (mat. 1910). Jako bankovní úředník byl téměř celý život zaměstnán v Ústřední bance českých spořitelů v Praze, 1913–14 ve filiálkách ve Vídni a Terstu. Za války odveden do Salcburku, 1918 byl na piavské frontě v Itálii. Od mládí se přátelil s M. Káchou, který mu po válce vydal několik

brožur; oženil se 1921. Poslední dva roky života pracoval v Zemské bance; od 2. pol. 30. let měl několikrát delší zdravotní dovolenou.

Po začátečnických básních dekadentního rážení a aktovkách publikoval H. několik brožur, založených na teoretických znalostech velkofinančního zákulisí. V povídkách rámcovaných úvahou, v úvahách demonstrováných na konkrétních případech a také v divadelní hře odhaloval asociálnost mezinárodního kapitálu. Podrobněji a s náběhem k psychologickému portrétu sledoval tuto problematiku na vzestupu a pádu válečného zbohatlíka v próze *Hlad bohatých*. Po počátečním satirickém zaměření se H. ironie vylehčila do chápavého humoru ve výjevech z každodenní praxe bankovních zaměstnanců (*Banky kouzla zbavené*), které kolísají mezi fejetonem a povídkou. Žoviálně zábavné četbě se blíží humoresky *Skauti dobrého pohodlí* a zvláště román *Přírodní lékař*. Autorova nejrozsáhlejší, vážně pojatá próza *Mnoho na jednu generaci* (2. díl *Děti minulého století* zůstal v rukopise) sleduje od konce 19. století do let třicátých osud rodiny hostinského z dělnického předměstí Prahy v sociálním a ekonomicko-politickém kontextu doby; nejzdařilejší jsou zde výjevy z dětství hlavního hrdiny. Světem dětí se zabývají také obě H. vrcholné práce. V relativně samostatných kapitolkách knihy *Jeho a jejich svět* vyvěrá humor spíš než z komiky příhod z nadhledu vyprávějího otce: objevy a zkušenosti chlapce v předškolním věku se stávají groteskními průhledy do vážných životních problémů. Autobiografický *První úžas* podává klíčové zážitky od probouzejícího se dětského vědomí až po léta jinošství ze stanoviska zatím jen zpola a zlomkovitě chápajícího hrdiny. Autorova jemná ironie je zde sloučena s věcným lyrismem a spolu s tím je vystupňováno umění odkrýt ve zdánlivě nicotných radostech a bolestech hloubku intenzivně prožívaného života. – Některé H. knihy vznikly z příspěvků, které – společně s dalšími fejetony, esey, sloupky, povídkami i celými romány – vycházely v Právu lidu a Lidových novinách.

PSEUDONYM, ŠIFRY: M. H. Vilma; V. Hčk., V. Hk., V. HK. ■ PŘÍSPĚVKY in: Červen (1921); Čtème (1941); Jitřenka (1909); *Lid. noviny* (1925–41; 1931 R Je mnoho věcí mezi nebem a zemí); *Panoráma* (1945); *Právo lidu* (1922–36; 1936 R Vítěz nad prostorem a časem, pseud. M. H. Vilma); *Socialistické listy*; *Světovzor*; *Tribuna* (1921–26); *Záduha*; dále v odborných peněžních časopisech. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*:

Melodie mládí (BB 1912); Hrůza (DD 1913); Peníze a práce (PP 1922); Továrna na slovanské citění a jiné psiny (PP 1923); Kořistníci valutových rozvratů (EE 1924); Evropa v konkursu (EE 1925); Liebknecht a kontremína (D 1926); Hlad bohatých (P 1930); Jeho a jejich svět (PP 1934); Banky kouzla zbavené (FF 1938); Skauti dobrého pohodlí (PP 1940); Mnoho na jednu generaci (R 1946); Přírodní lékař (R 1946); – posmrtně: První úžas (PP 1948). ■

LITERATURA: Ant. Veselý: ref. Melodie mládí, Čes. revue 1911/12, s. 506; AMP. (A. M. Piša): ref. Liebknecht a kontremína, PL 23. 3. 1926; ● ref. Hlad bohatých: F. F. (Fajfr), Čin 1, 1929/30, s. 865; K. Sezima, Lumír 57, 1930/31, s. 139 ●; ● ref. Jeho a jejich svět: vbk. (V. Běhounek), PL 8. 11. 1934; M. M. (Majerová), Čin 1935, s. 14 ●; ● ref. Banky kouzla zbavené: -kv- (J. Fučík), Tvorba 1938, s. 275; D. K., LidN 6. 6. 1938; Kp. (J. Knap), Venkov 9. 9. 1938 ●; V. T. (Tichý): ref. Skauti dobrého pohodlí, Nár. práce 1. 4. 1941; ● ref. Mnoho na jednu generaci: G. (F. Götz), NO 19. 10. 1946; kp (K. Polák), KM 1947 ●; F. J. (Jakubův): ref. Přírodní lékař, LD 3. 7. 1946; ● ref. První úžas: F. Hampl, Kult. politika 3, 1947/48, č. 46; J. H. (Hrabák), List Sdružení mor. spisovatelů 2, 1947/48, s. 266; kp (K. Polák), PL 22. 6. 1948 ●; B. Mathesius in V. H.: První úžas (1948); om (O. Mrkvička): Spisovatel V. H. zemřel, Svob. noviny 28. 12. 1946.

pb

František Hlavatý

* 1. 3. 1873 Žiželoves (Žiželeves) u Dvora Králové

† 5. 1. 1952 Praha

Herec a režisér, autor lidových her, zejména situačních veseloher a frašek.

Pocházel z rodiny chalupníka; od 1883 studoval na gymnáziu v Hradci Král., 1890 (v 7. tř.) odešel ke kočující divadelní společnosti M. Kozlanské, pak byl hercem společností T. Kratochvíla, T. Sodomy, J. Štekra, K. Kaňkovského, R. Příbramského, A. J. Frýdy. 1898 se stal členem Nár. divadla v Brně, 1902 Městského divadla v Plzni, 1904 divadla Urania v Praze-Holešovicích a od 1907 až do důchodu (1933) hercem a režisérem činohry Městského divadla na Král. Vinohradech. Oborem byl komik, veseloherní šaržista a představitel menších charakterních rolí; hrál a zpíval i v operetě (zejm. v Brně a v Plzni), režíroval činohry, opery i operety. Před první válkou podnikl několik studií-

ních cest do Berlína a do Vídně, po válce do Francie a Itálie. Otec herce Vladimíra H. (nar. 1905).

Literární činnost H. vyplynula z jeho herecké a režisérské profese. V době působení v divadle Urania začal psát pro potřeby předměstských scén (Urania, Pištěkova aréna na Vinohradech aj.) umělecky nenáročné hry, které se ujal i v repertoáru kočovných divadelních společností a ochotnických spolků. Navazoval v nich na dlouholeté zkušenosti herce, který poznal maloměstské a předměstské publikum; vycházel vstříc jak jeho vkusu, tak omezeným možnostem malých souborů i jevišť. Všechny H. hry počítaly s poměrně skromným vybavením scény, s nevelkým počtem interpretačně nenáročných rolí, navazujících v charakteristice na ustálený soubor hereckých šarží. Dramatický děj vážných her s rodinnou a sociální tematikou (*Tajemná matka*, *Zlatý bůh*) opakuje zastaralá zápletková klišé a těží z dojemnosti situací i zobrazovaných lidských citů. Četnější a oblíbenější byly H. veselohry (některé z nich, např. *Bílá myška*, dosáhly několika knižních vydání), tíhnoucí buď k podobě šamberkovské frašky nebo k lidové hře se zpěvy a tanci. Pro obojí je typická nevázaná situační komika (nezdařené intriky, záměny postav apod.), jednoduchá charakteristika ustálených typů (staropanenská klepna, zlá tchýně, bodrý otec, lehkomyšlný, ale sympatický student, mladý hejsek, naivní, ale vtipná dívka atd.); odehrávají se vesměs v maloměstském a městském sociálním prostředí studentů, bytných, řemeslníků, obchodníků, domácích pánů a bohatých soukromníků. Před první válkou byly H. hry, které se hodně hrály, posuzovány jako profesionálně obratná a potřebná složka dobového repertoáru, později se však už ocitaly spíš na okraji dramatické produkce. Těsně před odchodem na odpočinek bilancoval H. své herecké zážitky a zkušenosti z let u kočovných společností ve dvou svazcích memoárů; podávají drobné životní příhody a charakteristiky herců, s nimiž se na svých působistích setkal.

PŘÍSPĚVKY in: Almanach čes. divadla (1910); Ročenka Kruhu sólistů MD Vinohrady (od 1930); Švejdův divadelní věstník (1928). ■ KNIŽNĚ. *Divadelní hry a herecké memoáry*: Pan baron (sólový výstup, 1903); Mlsní kocouři (D 1905, i prem.); Z dávných dob (D b.d., 1906); Městská rada na námluvách (D 1906, prem. 1905); Sestřeničky (D 1906, i prem. s tit. Slečna advokát); Za starou Prahu (D b.d., 1907,

i prem., s L. Kaškou); Stoupenky nihilismu (D 1907, i prem.); Bílá myška (D 1908, i prem.); Tajemná matka (D b.d., 1908); Zlatý bůh (D 1908, prem. 1906 s tit. Boj s kapitálem, s V. Uxou); Dobráček švec (D 1908); V hereckém azylu (D b.d., 1909); Osudné jmenniny aneb Nevinný dědeček (D b.d., 1909); Maskovaná žena (D b.d., 1910); Kouzlo červánků (D 1911, i prem.); Španělský balet (D 1916, i prem.); Na vysoké stráni (D b.d., 1917); Když jsme filmovaly (D b.d., 1919); Plachý pták (D b.d., 1920); Převrasy (D 1921, s F. Hrdličkou); Komédie beze zkoušky (D b.d., 1923, s B. Vrbským); Rabiát a stydlavka (D 1923); Moderní Abrahám (D b.d., 1926); „Votrok“ (D b.d., 1929, prem. 1928); Člověk bez duše (D b.d., 1930); Herecké vzpomínky (1930); Z jevištětek a z velkých scén (vzpomínky, 1930); Svatba pod pokličkou (D 1934); Divadelní ředitel a obchodník na cestě kolem světa (D 1934). – *Překlad*: F. von Schönthan, F. Koppel-Elfeld: Komtesa Kukuč! (1927). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Mumraj (1920). ■

LITERATURA: ● ref. Mlsní kocouři: J. Borotínský, Divadelní list Máje 1905, s. 275; B. Prusík, Divadelní list Máje 1906, s. 106 ●; Dačický: ref. Městská rada na námluvách, Divadlo 1905, s. 224; J. Borotínský: ref. Stoupenky nihilismu, Divadelní list Máje 1907, s. 67; ● ref. Španělský balet: -t, PL 16. 8. 1916; an. (J. Vodák), LidN 18. 8. 1916; O. Fischer, Čes. revue 10, 1916/17, s. 63 ●; M. B. Stýblo: Čtyřicet let divadelní činnosti kolegy F. H., Divadlo 15, 1929/30, č. 9; A. M. Piša: ref. Herecké vzpomínky, PL 28. 2. 1931; J. Götze: in Profily českých herců (1931); ● k šedesátinám: Š. (A. M. Piša), PL 1. 3. 1933; an., Divadlo 19, 1933/34, č. 1; Ot. F. (Fischer), LidN 1. 3. 1933 ●; Vl. Hlavatý: F. H., Divadlo 1943, s. 10; ● nekrology: an., Svob. slovo 11. 1. 1952; an., Divadlo 1952, s. 93; V. Vydra, Divadlo 1952, s. 174 ●.

//

Miloš Hlávka

* 15. 9. 1907 *Horšovský Týn*

† 7. 5. 1945 *Praha*

Básník, dramatik, překladatel z francouzštiny, němčiny a italštiny, dramaturg, autor divadelních adaptací a rozhlasových her, taneční a filmový libretista, jehož tvorba byla ovlivněna avantgardními směry 20. let.

Narodil se v rodině právníka. Po maturitě na gymnáziu v Praze (1925) studoval na UK nejprve práva (1925–28) a poté na filoz. fakultě dějiny moderních literatur a románskou filologii (abs. 1933, 1934 podána disertace *Nonkonformismus v díle A. Gida*). Po neúspěchu u rigorózních zkoušek studia opustil a věnoval se literatuře a divadlu, které byly už dříve jeho zájmem:

od 1924 přispíval původní i překladovou tvorbou básnickou, prozaickou i teoretickými statěmi do časopisů, byl členem prvního voicebandu E. F. Buriana (1927–29), spolupracoval s J. Frejkou při budování prvních avantgardních scén (1927–28 Divadlo Dada, 1929 Moderní studio), podílel se na překladech, dramatických úpravách a dramatizacích uváděných pořadů i na původních hrách, u nichž často nelze rozlišit podíl jednotlivých členů autorského kolektivu. Po zániku obou scén se 1930 pokusil bez úspěchu o vytvoření hereckého ansámblu, tzv. Hlávkovy skupiny; režijně s ní připravil na jevišti Intimního divadla představení *Tři nokturna* (V. Nezval, Rosso di San Secondo, E. O'Neill), v němž také hrál. Nezdarem skončilo hned na začátku založení Uměleckého divadla (1931), na rozdíl od předchozích avantgardních pokusů orientovaného na širokou diváckou obec; na této scéně vedené O. Stiborem pracoval H. dramaturgicky. Existenční zabezpečení našel H. po odchodu ze studií v Jandově nakl. Sfinx (1934–37) jako redaktor jeho časopisů a jako překladatel z francouzštiny a němčiny pro knižnice Evropská kultura a ELK; 1936 dal podnět k založení Klubu překladatelů. Zájem o nejrůznější umělecké žánry přivedl H. ke spolupráci s taneční skupinou J. Kröschlové (1936 libreto k lyrickému dramatu *Kolumbus*), která se už dříve podílela na některých programech Moderního studia (jako tanečnice v ní působila i H. německá manželka, žijící v Praze od počátku 20. let), později s rozhlasem (1939 hra o Debureauovi *Císař a paňáca*) a filmem (libreto k nerealizovanému filmu *Průchod Fortuna*); 1941–44 se H. načas vrátil k redakční práci v nakl. Českomoravský kompas. Ani v těchto letech neztratil tvůrčí kontakt s divadlem a jmenovitě s J. Frejkou: začal s ním znovu pracovat už za jeho hostování (1930) a potom i za stálého angažmá (od 1931) v ND; pro tuto scénu H. přeložil a upravil několik francouzských a německých dramat a později zde uvedl i vlastní původní hry a úspěšné adaptace klasických komedií. S Frejkou se také 1936 zúčastnil mezinárodního divadelního sjezdu ve Vídni (referát o úloze mládeže v českém divadle) a angažoval se jako tiskový referent ve výboru Společnosti pro uspořádání světové divadelní výstavy v Praze, proponované na rok 1938, ale již neuskutečněné. V srpnu 1939 byl přijat jako lektor do činohry ND, po odchodu F. Götze od 1. 4. do 31. 8. 1944 (tj. do

nacistického zákazu veškeré divadelní činnosti v protektorátě) místo zastupujícího šéfa činohry; po znovuotevření divadla 1. 4. 1945 vykonával tuto funkci až do květnového povstání. Zranění, které utrpěl 5. 5. v boji na barikádách, podlehl. – Protikladný vztah veřejnosti k H. činnosti za války je výrazem rozporuplnosti mezi jeho divadelnickou praxí a politickým stanoviskem, jak je projevoval zejména ve svých časopiseckých statích ve 40. letech. Zatímco ve vedoucím postavení v ND pokračoval v intencích Götzových snahou uchovat personální nedotčenost souboru a v dramaturgickém plánu čelit vnějšímu tlaku především zařazováním her německého klasického repertoáru, ideový ráz jeho článků charakterizovala konformnost se soudobou oficiální politikou, vynucená exponovanou funkcí, ale motivovaná pravděpodobně i snahou prosadit se prostřednictvím této funkce (po řadě víceméně neúspěšných pokusů) výrazně jako divadelník. Některé jednostranné negativní soudy vztahující se k H. politickým postojům vyvrátil později J. Träger.

H. debutoval v polovině 20. let ve Studentském časopise divadelními a literárními kritikami a kultivovanými překlady moderních francouzských básníků (Apollinaire, Baudelaire, Mallarmé, Soupault, Valéry aj.), jejichž poezii se také inspiroval ve vlastní nepřilíh rozsáhlé básnické tvorbě, především v pozdní prvotině *Ráno vítězné*. Od 30. let se H. tvůrčí zájem soustředil spolu s překládáním na divadlo. V praxi i v teoretických statích se pokoušel zobecnit dramaturgické zkušenosti levicové avantgardy a na jejich základě zdůvodnit osobitý způsob, s nímž přistupoval k adaptaci starších dramatických děl. Tyto adaptace (scénicky zůstal neproveden pouze Falstaff) chápal jako „volné uchopení starého motivu“: usiloval nejen o přebásnění v duchu požadavků současné dramatické poezie a příkomponování hudební složky, ale obhajoval i právo na podstatné strukturní zásahy (např. na škrty pasáží poplatných době a naopak zařazení aktualizujících doplňků, vyostření charakterů a situací, novou pointu) ve prospěch spádného dialogu a dynamického děje, což v praxi vedlo často k tak výrazné proměně díla, až se nastolovala otázka autorství. Z H. vlastních her, žánrově rozdílných, ale umělecky nevyrovnaných, je nejvýznamnější *Kavalír Páně*; tak jako v případě básnického eposu *Kormorán* jde o dílo v životním

postoji i tvaru silně ovlivněné příkladem O. Theera, budované na konfliktu nadosobního etického ideálu a nemožnosti jeho plné realizace, na rozporu mezi touhou člověka přesáhnout sebe sama a jeho nedostatečností, nevyhnutelně ústícím do jeho tragického pádu. Jestliže H. náchylnost k přejímání cizích podnětů na jedné straně vedla k nedostatku vyhraněné autorské metody a k eklecticismu jeho tvorby vůbec, na druhé straně – jak dosvědčují H. zralé překlady, zejména dramatické, a zvláště divadelní adaptace, jež jsou těžištěm jeho umělecké činnosti – se projevila v H. schopnosti podřídit se duchu díla druhého tvůrce, v umění rozpoznat specifčnost poetiky a konečně v citu pro jevištní projev a účinnost dialogu.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Antonín Horník, Václav Záruba (společně s F. Götzem); H., Hl., -m.h., M. H., ka, -vka, -VKA. ■ PŘÍSPĚVKY in: A-Zet (1940–41, 1943); Cesta (1925–30); Čin (1934–35); Čtème (1939–40, 1942); Čtení pro ženy (1942); Divadelní letáky (1940); Dnešek (1930–31); ELK (1935–37); Host (1925–29); Kalendář českožidovský; Kmen (1928–29); Lid. noviny (1929–35, 1940–44); Listy pro umění a kritiku (1935–37); Lit. noviny (1929, 1934–37); Lumír (1939–40); Magazin DP (1933–34, 1936–37); Nár. divadlo (1940–44); Nár. osvobození (1925–30); Nár. práce (1930); Nový hlas (1932); Panoráma (1936); Pramen (Plzeň, 1925–26); Právo lidu (1925–27, 1932); Ročenka sirotčího spolku členů Nár. divadla v Praze (1940–44); Rozhledy po literatuře a umění (1931–33, 1936); Rozpravy Aventina (1927–34); Signál (1928–29); Studentský časopis (1924–41); Venkov (1937–40). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Ráno vítězné (BB 1939); Panama (D b. d., 1940, i prem.); Fána (P 1940); Slavnost mládí (D b. d., 1940, s F. Götzem pod spol. pseud. Václav Záruba, prem. 1941); Výlet do hor (D 1941, prem. 1942); Benátská maškaráda (D 1941, i prem., podle C. Goldoni: Lhář); Světáci (D 1941, prem. 1942); Kormorán (B 1943); Spác (D 1943, prem. 1942, podle L. Holberg: Jeppe z Kopečku); Vdova liška (D 1944, prem. 1943, podle C. Goldoniho); Kavalír Páně (D 1944, prem. 1943; 2. část zamýšlené Trilogie o pokušení smrti; 3. část, Jazzové varhany, 1944, napsaná s použitím nerealizovaného filmového libreta Průchod Fortuna, 1943, zůstala v rkp.). – *Dramatizace*: F. Šrámek: Stříbrný vítr (1942, prem. 1940). – *Překlady*: J. Cocteau: Svatběčané na Eiffelce (1926, s J. Frejkou, prem. 1927) + Kohout a Venuše (výbor poezie, 1927); G. Apollinaire: Básně (výbor, 1929, s použitím Čapkova překladu Pásma); C. Weyer: Muž, který se sklání nad svou minulostí (1930); C. Sforza: Osobnosti a tvůrce dnešní Evropy (1931); P. Morand: Aurora (1931); A. Schopenhauer: O smrti (1931); E. Kästner: Emil a detektivové (1932) + Fabian (1933); E. Ludwig:

Dary života (1932) + Génius a jeho charakter (1935); L. Frank: V posledním vagóně (1932); P. Valéry: Pan Teste (1933); C. Malaparte: Státní převraty; jak se dělají a jak se jim zabraňuje (1933); S. Zweig: Strach (1933); M. Proust: Dnové četby (1933); Ch. Braibant: Král spí (1934); A. Breton: Nadja (1935, s V. Nezvallem, B. Vaníčkem); R. Francis: Ples na Seině (1935, 3. díl R Kronika rodiny za třetí republiky); J. Linke: Rok se valí přes hory (1936); A. Gide: Nedokončené vyznání (1936, s J. Hořejším); M. Claudius: Písně. Dopis mému synu Janovi (1937, se Z. Münzerovou); A. Demaison: „Divoká“ zvířata (1937, s E. Bydžovskou); R. Billinger: Čaronoc (1941, prem. 1940 s tit. Noc běsů) + Čarodějka pasovská (1941, i prem.); H. von Kleist: Princ Bedřich Homburský (1941, změn. vyd. 1943) + Kleistovy veselohry (1944; obs. Božská láska, prem. 1943, Rozbitý džbán, prem. 1944). ■ SCÉNICKY. *Hry*: Dona Kichotka (1927, s E. F. Burianem, J. Drémánem, J. Frejkou, V. Lacinou, H. Slípkou, J. Trojanem); Kolumbus (libreto k baletu, 1936). – *Adaptace*: Euripidés: Kyklops (1929); W. Shakespeare: Romeo a Julie (1929, s J. Frejkou); J. Szaniawski: Papirový milenec (1931); Shi-yi Xiong (Hsiung): Paní Studánka (1937); V. K. Klicpera: Lhář a jeho rod (1939). – *Dramatizace*: J. Romain: Kumpáni (1929). – *Překlady*: J. Cocteau: Král Oidipus (1928, s J. Frejkou, též úprava); A. Antoine: Roztomilá nepřítelkyně (1930); A. Mycho: 3000° lásky (1930); H. Jeanson: Do smrti dobru (1931); R. Coolus, A. Rivoire: Promiňte prosím...! (1931); S. Passeur: V řetězech (1931); G. Fröschel: Spravedlnost Holoubkovi (1933); H. Duvernois: Jana (1933); M. Achard: Dáma v bílém (1933); C. Chesterton, R. Neale: Kouzlo domova (1933); A. Birabeau: Má slečna sestřička (1934); G. Schmitt: Pozor na dopisy (1934); M. Kennedy, B. Dean: Věrná milénka (1935, též úprava s přihlédnutím k zásahům J. Giraudoux, z něhož přeloženo); H. Schweikart: Daň z lásky (1939, pseud. Antonín Horník); an.: Fraška o paštyce a dortu (1939, též úprava). ■ REDIGOVAL časopisy: Literární noviny (1934–37), ELK (1935–37); knižnice: Knižnice dramatického umění (1941–44). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Vzduch Paříže (1937); Hold Prahy Paříži (1937); Hommage de Prague à Paris (1937). ■

LITERATURA: J. Ježek: ref. překl. Svatečkané na Eiffelce, Kmen 1, 1926/27, s. 61; M. Pujmanová: ref. Dona Kichotka, Tribuna 29. 12. 1927; AMP (A. M. Piša): ref. překl. Kyklops, PL 16. 2. 1929 + ref. adaptace Romeo a Julie, PL 6. 3. 1929 → Divadelní avantgarda (1978); -jeř- (J. Fučík): ref. dramatizace Kumpáni, RP 9. 5. 1929; V. Černý: ref. překl. Básně, Host 8, 1928/29, s. 188; -wig- (J. Wenig): Umělecké divadlo, Venkov 6. 1. 1931; om. (O. Mrkvička): ref. adaptace Papirový milenec, LidN 30. 1. 1931; -á- (J. Rybák): O mezinárodní divadelní výstavu v Praze, RP 28. 5. 1936; R. Felber: Mezinárodní divadelní sjezd ve Vidni, LidN 11. 9. 1936; k. k. (K. Konrad): ref. překl. Nedokončené vyznání, Tvorba 1937, s. 30; J. S. (Seifert): ref. Kolumbus, PL 3. 12. 1936;

A. M. Brousil: ref. adaptace Paní Studánka, Venkov 11. 4. 1937; K. P. (Polák): ref. Vzduch Paříže, PL 5. 11. 1937; AMB (A. M. Brousil): O nového lektora Národního divadla, Venkov 26. 1. 1939; kd (E. Konrád): ref. adaptace Lhář a jeho rod, LidN 28. 9. 1939; B. Jedlička: ref. Ráno vítězně, LidN 30. 10. 1939; amp. (A. M. Piša): ref. překl. Fraška o paštyce a dortu, Nár. práce 17. 11. 1939; A. M. Brousil: ref. překl. Noc běsů, Venkov 2. 2. 1940; kd. (E. Konrád): ref. Panama, LidN 16. 3. 1940; amp. (A. M. Piša): ref. Fána, Nár. práce 17. 7. 1940; amp. (A. M. Piša): ref. Slavnost mládí, Nár. práce 29. 1. 1941; B. (E. Bass): ref. Benátská maškaráda, LidN 22. 2. 1941; ● ref. Světáci: J. Kopecký, KM 1941, s. 251; AMB (A. M. Brousil), Venkov 8. 12. 1942 ●; B. (E. Bass): ref. překl. Čarodějka pasovská, LidN 22. 6. 1941; ● ref. dramatizace Stříbrný vítr: p. (A. M. Piša), Nár. práce 14. 11. 1941; K. Kraus, Studentský časopis 21, 1941/42, s. 117 ●; ● ref. Výlet do hor: os. (O. Srbová), Nár. práce 21. 4. 1942; AMB (A. M. Brousil), Venkov 21. 4. 1942 ●; ● ref. překl. Princ Bedřich Homburský: p. (A. M. Piša), Nár. práce 16. 5. 1942; B. (E. Bass), LidN 17. 5. 1942 ●; ● ref. adaptace Spáč: ks (L. Khás), LidN 30. 10. 1942; p. (A. M. Piša), Nár. práce 31. 10. 1942 ●; ● ref. adaptace Vdova liška: J. K. (Kopecký), LidN 29. 6. 1943; p. (A. M. Piša), Nár. práce 29. 6. 1943 ●; p. (A. M. Piša): ref. Kormorán, Nár. práce 3. 7. 1943 + ref. Kavalír Páně, Nár. práce 14. 12. 1943; ● ref. překl. Rozbitý džbán: J. K. (Kopecký), LidN 29. 1. 1944; p. (A. M. Piša), Nár. práce 30. 1. 1944 ●; (jtg) (J. Träger): Tragický osud..., Divadelní noviny 11, 1967/68, č. 2.

mch

Hlídky literární

1884–1895

Katolický konzervativní měsíčník vydávaný v Brně a věnovaný literární teorii, historii a zejména kritice původní tvorby.

Titul: 1884 (roč. 1) Zprávy apoštolátu tisku; 1885–95 (roč. 2–12) Hlídky literární. – *Podtitul*: 1884 (roč. 1) Listy věnované zájmům křesťanského písemnictví; 1885 (roč. 2) Zprávy apoštolátu tisku; 1886–95 (roč. 3–12) Listy věnované literární kritice. – *Redaktor*: 1884 (roč. 1) neuveden; 1885 (roč. 2) P. J. Mathon; 1886 (roč. 3) P. J. Mathon a pořadatel obsahu P. J. Vychodil; 1887–94 (roč. 4–11) B. Plaček a pořadatel obsahu P. J. Vychodil; 1895 (roč. 12) A. Okáč a pořadatel obsahu P. J. Vychodil. – *Vydavatel*: Paapešská knihtiskárna benediktinů rajhradských v Brně. – *Periodicita*: měsíčník; 12 čísel ročně.

Jak uvádí programové prohlášení, vznikl časopis ze snahy „zjednotit zásadám křesťanským

v životě obecném patřičné platnosti, a sice vzhledem ku písemnictví i knihtiskařským výrobkům“. Již první ročník nesoucí ještě titul Zprávy apoštolátu tisku a vycházející jako příloha časopisu Škola božského srdce Páně směřoval ke komentování soudobé literární tvorby, avšak teprve v průběhu následujících dvou ročníků se H. I. definitivně vyhranila v kritický orgán usilující stát se orientačním vodítkem „v labyrintu české produkce literární“ v katolickém duchu. S tímto vyhraňováním postupně narůstal i rozsah H. I.: z původních 16 stran čísel roč. 1 až na 40 stran od roč. 7. H. I. přestala vycházet na základě rozhodnutí 1. katolického sjezdu konaného 1894 v Brně založit periodikum pro křesťanskou filozofii a apologetiku se zvláštním zřetelem k přírodním a sociálním vědám, estetice, pedagogice, lidovědě, historii aj. Takovým časopisem se od 1896 stal měsíčník Hlídky za redakce J. Pospíšila, J. Hodra a P. J. Vychodila. Měl vlastní nové číslování ročníků, v závorce se však ponechalo číslování podle H. I. (od roč. 13). Příspěvky o literatuře se v něm uplatňovaly jen okrajově, a tak vlastní program H. I. jako „listů věnovaných literární kritice“ se uzavřel ročníkem 12 (1895).

Zaměření H. I. bylo od počátku konzervativní. Její obsahovou náplň tvořily především dvě rubriky: články a studie o české literatuře a o obecných otázkách poetiky a literární teorie a vedle nich nejobsáhlejší složka – posudky a zprávy o vycházející literatuře domácí i cizí. Zvláště v recenzích jednotlivých děl se projevovaly hlavní slabiny: nepochopení moderních a pokrokových proudů označovaných jako zhoubné, jako realistické přemrštěnosti apod., nesnášenlivá klerikální orientace a školometský jazykový purismus. Tato kritická praxe zprvu oponující především tvorbě J. Vrchlického, později A. Jirásky (hl. trilogii Mezi proudy) a útočící proti J. S. Macharovi si spolu s dalšími periodiky vysloužila v pražských literárních kruzích označení „moravská kritika“. Když redakce 1893 hodnotila prvních deset ročníků, sama uvedla, že časopis je ve veřejnosti považován za klerikální, že jej vedle učitelů nejvíce čtou kněží a z jejich kruhů že pochází také nejvíce příspěvků. Zároveň přiznala, že se jí nepodařilo kolem časopisu soustředit schopné spolupracovníky a že kritická rubrika trpěla mnoha vadami. – Kritika v H. I. se dotýkala zejména beletristických novinek, ale posuzovaly se také knihy o historii, vlastivědě, jazykovědě,

divadle, náboženství, filozofii, psychologii aj. Vedle toho sledovala H. I. lidovou četbu, kalendáře, různé zábavné a populární edice, knížky a časopisy pro děti. Mnoho místa věnovala rovněž literárnímu životu v jednotlivých českých krajích, přednáškám, besedám, činnosti spolků, zprávám o knihovnách, špatné četbě, žurnalistice apod. Všímal si i literatury v evropských zemích, zejména slovanských. Hlavně v posledních ročnících přibývalo studií o západoevropské katolické literatuře (S. Bouška). K autorům původních studií patřili F. Bačkovský (o RKZ aj.), F. Bartoš (o četbě a vzdělanosti, srovnání moravských a českých lidových písní, příspěvky k poetice), F. Bílý (příspěvky o poetice), L. Čech (o pesimismu v umění, o K. Světlé, V. Hálovi, S. Čechovi), A. Dostál (o tzv. „krvavých“ románech, o V. Benešovi Třebízském), F. Holeček (o K. Klostermannovi, F. Pravdovi), J. Kabelík (rozběr Slavie S. Čecha), L. Šolc (o Kollárově Slávy dceři, o Erbenovi), P. J. Vychodil (o Jungmannově estetice, o Dagmar V. Beneše Třebízského a S. Čecha, o lyrismu) a další, mj. J. Blokša, S. Bouška, J. Korec, A. A. Vrzal. Mezi hlavní recenzenty se zařadili: F. Bílý, J. Blokša, A. Dostál, V. Drbohlav, M. Halabala, J. Horák (tj. F. Bartoš), J. Klenek, J. Korec, F. Kyselý, J. Malota, J. Novodvorský, F. J. Rypáček, L. Šolc, P. Šup, J. Tenora, J. J. Vejchodský, A. A. Vrzal (i pod pseud. A. Vlas), J. Vyhlídal, P. J. Vychodil, M. Zavoral. Ojedinele sem přispěli též literární historici J. Jakubec a J. Vlček a skladatel L. Janáček (recenze Bartošových Národních písní moravských).

LITERATURA: V. Bitnar: Přehled moderní české poezie katolické, Archa 1917 + Nedostatky české literatury katolické, Archiv literární 1, 1918/19.

os

Jiřík Hlohovský

* asi před 1600

Redaktor, vydavatel a pravděpodobně i autor duchovních písní.

Jeho životní data nejsou známa. Působil jako katolický duchovní na Moravě, patrně v blízkosti olomouckého biskupa, kardinála Františka z Dietrichštejna, který mu svěřil úkol pracovat proti Jednotě bratrské.

Záhy po Bílé hoře (1622) H. vydal s biskupovým schválením obsáhlý kancionál *Písně katolické...*, jenž měl v diecézi nepochybně čelit především rozšířeným kancionálům bratrským. H. v něm shromáždil vybrané duchovní písně různého stáří i původu, zredigoval je a podrobil zejména věroučné revizi v katolickém smyslu. Mimoto přináší kancionál také skladby tematicky typické pro dobu baroka, jako je píseň „Proč svět rytěfuje“, zabývající se pomíjivou bědností všeho pozemského, zejména lidského života, která byla v pozdějších katolických kancionálech často přetiskována. Pro skladbu „Ukrutná smrt, přehrozná smrt“ byl předlohou proslulý eschatologický Todtentanz (Tanec smrti) německého jezuita P. Franckha (1574–1602), známý též ve čtvrtém téměř současném překladu různých německých jezuitských autorů; první české zpracování skladby je snad dílem H. Jeho pravděpodobný autorský podíl na textech dalších písní i jejich nápěvech, pokud se objevují v kancionálu poprvé, není zatím znám.

KNIŽNĚ. *Písně katolické k výročním slavnostem, k památkám božích svatých a k rozličným časům pobožnosti křesťanské* (1622). ■ EDICE: V. Bitnar in *Zrození barokového básníka* (1940, ukázky). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 3 064. ■ LITERATURA: J. Vašica in *České literární baroko* (1938).

ep

Karel Vladimír Hloch

* 1. 9. 1900 *Praha*

† 21. 10. 1989 *Praha*

Novinář a prozaik, tíhnoucí k reportáži; libretista, též odborný spisovatel.

Narodil se v rodině lékaře a herečky německého divadla v Praze Terezie Felkelové. 1910–19 absolvoval klasické gymnázium v Žitné ul. (rok ztratil za války jednoletý vojennou službou), po maturitě začal studovat filozofii na UK, ale po dvou semestrech přestoupil na přírodovědeckou fakultu, kde studoval zeměpis, přírodopis a fyziku (RNDr. 1926). Poté ještě studoval 4 semestry práva a 2 semestry zemědělství. Již za studií působil jako asistent Geografického ústavu UK, 1929–31 jako úředník min. veřejných prací v Čs. plavebním úřadě. 1931 se stal redakčním tajemníkem Spolku čs. inženýrů

a architektů (SIA), 1936 šéfredaktorem tiskové služby Pražských vzorkových veletrhů (PVV). Po krátké činnosti v pražské redakci deníku *Slovenský hlas* (1938) pracoval 1938–41 v rozhlasové redakci ČTK, pak jako vnitropolitický redaktor v *Nár. listech*, po jejich zastavení od 1942 ve *Venkově*. Po válce se stal libretistou a textařem skladatelky Slávy Vorlové (1894–1973); od 1947 její manžel. 1928 a 1931 podnikl studijní cesty do Německa.

Své zkušenosti úředníka plavební služby uložil H. do svazku realistických povídek s reportážními prvky *Chléb na vodách*; v příbězích o lodích, poříčních plavcích a námořnících, stavitelích přehrad a potápěčích oslavil lidskou práci a odvahu mužů při zápase s vodním živlem. Láska k hudbě a propagace ideje sokolství a brannosti se staly významovou dominantou románu *Svolávání stráží*, příběhu úspěšného českého hudebníka okouzleného Barmou, odkud se po třech letech vrací do vlasti, aby v předvečer druhé světové války splnil svou vlasteneckou povinnost. Jako libretista S. Vorlové psal H. buď původní texty (pro operu *Dva světy*, symfonické suity *Zpěvy Gondwany* a *Božena Němcová*, kantátu *My, lidé 20. století*, skladbu *Dvě africké bajky* aj.), anebo adaptoval cizí literární díla (Hálkovu *Muzikantskou Lidušku* pro zpěvohru *Rozmarýnka*, Jiráskův román *Na dvoře vévodském* pro operu *Náchodská kasace*, chodskou pohádku pro operu *Zlaté ptáče*). Spolupracoval též s rozhlasem.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Dagmar Hlochová, Hloch-Roklan, Mira Kord (texty k drobným skladbám), RIMI, Robin, Vehar, V. H. Moravan (Zvon), V. H. Roklan (libreta); Hch, -ch, -lo-, VHR. ■ PŘÍSPĚVKY in: Brázda (1929); Čes. slovo; Dělnická osvěta; Dělnický turista; Hospodářský archiv (1929); Motolské noviny (1918 prozaická prvotina); *Nár. listy*; Nebojsa (1919); Nová práce; Nové proudy (1919, student. čas.); Opavský věstník (1918 veršová prvotina); Prager Presse (1930); Rok 19... (R Spálené mosty, pseud. Dagmar Hlochová); Sborník Čs. společnosti zeměpisné (1927); Světozor (1929–32); Topičův sborník (1922); Tribuna (1926); Venkov (1942); Věstník pro vodní hospodářství (Pardubice); Zvon (1927–28). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Cestou zráni (BB 1936); Chléb na vodách (PP 1944); *Svolávání stráží* (R 1947). – *Ostatní práce*: Otázka hlavní řeky v české říční soustavě (1927); Poznámky k vodopisu Čech (1927). ■ REDIGOVAL *časopis*: Doprava (1926); *kalendáře*: Kmotr Švanda... na rok 1947 (1946), Velký zábavný kalendář na rok 1947 (1946), Všudybyl... na rok 1947 (1946). ■

LITERATURA: kp (K. Polák): ref. Chléb na vodách, Nár. práce 8. 8. 1944; (kr): k osmdesátinám, LD 1. 9. 1980.

sb

Joe Hloucha

* 4. 9. 1881 *Podkován* u Mladé Boleslavi

† 13. 6. 1957 *Praha*

Beletrista a autor cestopisů, literárně těžící ze svých orientalistických zájmů, hlavně o kulturu japonskou; sběratel orientálního umění.

VI. jm. Josef H. Bratr spisovatele Karla H., synovec cestovatele J. Kořenského. – Otec byl sládkem v Podkování, od 1885 působil v Libochovicích, od 1895 v Praze (nájemce pivovaru u Sv. Tomáše). Po ukončení obecné školy v Libochovicích studoval J. H. na nižším gymnáziu v Ml. Boleslavi a v Praze na Malé Straně, pak na Československé obch. akademii v Resslově ul. (mat. 1899); dále absolvoval dvouletý kurs státního účetnictví. Od 1903 byl úředníkem Zemského výboru království českého, od 1908 se věnoval sběratelství, literatuře, příležitostně i obchodnímu podnikání. Zájem o Japonsko, zprvu podněcený Kořenského spisem *Cesta kolem světa*, jej vedl již za studentských let ke studiu japonské kultury a jazyka, k častým návštěvám Náprstkova muzea, kde se občas uplatnil při pomocných pracích, a k navázání styku s cestovateli Kořenským, Vrázem a Holubem. Vyplacení otcovského podílu mu umožnilo vydat se v lednu 1906 do Japonska (lodí z Brém, kolem Francie a Španělska, Středozemním mořem, Suezem, kolem Indie a Číny); zde pobyl do srpna 1906, dlouhodoběji v Ósace, Kamakurě, Kjótu, Tokiu. 1912 podnikl cestu do severní Afriky. 1908 v Praze na Jubilejní výstavě obchodní komory zřídil společně se svým bratrem Karlem H. japonskou čajovnu, 1909 přemístili tento podnik do paláce Lucerna, nově jej upravili a vedli do 1915. 1924 postavil v Roztokách u Prahy vilu v japonském stylu a po jejím prodeji 1926 (stala se z ní restaurace Sakura) se odstěhoval do Prahy; na Hřebenkách, ve vile s japonským interiérem, umístil své sbírky orientálního umění. V květnu 1926 uskutečnil druhou cestu na Dálný východ (po téže trase jako poprvé); po zastávce v Šanghaji a Hongkongu cestoval Japonskem (Jokohama, Tokio,

Hirošima, Kjóto) a v listopadu 1926 se vrátil přes Ameriku domů. Poté navštěvoval evropská muzea orientálního umění, věnoval se sběratelství a koncem 20. let uspořádal z nashromážděného materiálu výstavy mimoevropského umění spojené s aukcemi (listopad 1929 Veletržní palác v Praze, prosinec 1930 Německo). V polovině 50. let věnoval své sbírky státu (shromážděny v Náprstkově muzeu představují jedinečný soubor pořízený jednotlivcem). Jako literát, sběratel a cestovatel byl členem Spolku spisovatelů beletristů Máj, řádným členem Orientálního ústavu a členem čestného sboru při Námořní společnosti československé.

Japonofilství určilo zaměření celého H. literárního díla. Zatímco prvotiny, baladické příběhy lásky Evropana a Japonky (*Sakura ve vichřici*) a domorodé dvojice (*Zátopa*), byly dílem obraznosti a studia, následující práce těžily již také z autopsie cestovatele. Osobní zážitky beletrizoval H. jednak v novele, v níž po vzoru P. Lotiho, avšak bez poetizační síly, vypsal historii svého „japonského manželství“ (*Moje „paní Chryzantéma“*), jednak v románu s konvenční milostnou zápletkou (*Dopisy neznámého*). Charakteristickým rysem těchto próz, stejně jako povídkových cyklů, z nichž první (*Polibky smrti*) se vrací k tématu japonských lásek a druhý (*Pavilón hrůzy*) přibližuje svět malých chlapců a jejich tradiční výchovu, je barvitá kresba prostředí ve spojení s bizarními situacemi a příhodami. I jediná próza s českým dějištěm (*Zahrada lásky*) čerpá z autorovy znalosti Dálného východu (Číny) a evokuje jeho tajemství. Nejhodnotnější částí H. tvorby jsou cestopisné črty (*Vzpomínky na Japonsko*, *Prodavačky úsměvů* aj.): představují pohledem znalce a milovníka Japonsko exotické, mizející, zemi přírodních krás, jemné umělecké kultury a starobylého životního stylu. K nim se druží soubory pohádek (*Pohádky japonských dětí*, uvedené pojednáním o rodinné výchově, dětských hrách a zájmech, a *Pohádky slunného východu*) i popularizační spisek o slavném malíři Hokusaiovi. Stranou H. hlavního zájmu vzniklo několik fejetonů o filmových herečkách a příležitostný portrét V. Kršky.

PŘÍSPĚVKY in: Čes. svět (1905–07); Daleký kraj (1909); Lid. noviny (1925–27); Nár. osvobození (1937); Nár. práce (1942); Venkov (1939–40); Zlatá Praha (1907, 1919–20). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Sakura ve vichřici (R. b. d., 1905); Zátopa (R. b. d., 1906); Vzpomínky na Japonsko (cestop. črty, 1908); Moje

„paní Chryzantéma“ (P 1910, dopln. vyd. 1922; 1936 s tit. Tama san. Moje „paní Chryzantéma“); Polibky smrti (PP 1912); Pavilón hrůzy (PP 1920); Dopisy neznámého (R 1923); Pohádky japonských dětí (1926); Mezi bohy a démony (cestop. črty, 1929); Prodavačky úsměvů (cestop. črty, 1929); Zahrada lásky (R 1929); Japonečky (cestop. črty, 1931); Pohádky slunného východu (1944). – *Ostatní práce*: Devět úsměvů (1937, pod vl. jm.); Václav Krška čtyřicetiletý (1940, pod vl. jm.); Hokusai (1949). – *Souborné vydání*: Soubor spisů J. H. (nakl. A. Neubert, 1929–36, 5 sv.). ■

LITERATURA: J. V. Šmejkal: Milenec Nipponu (1931). ■ ● ref. Zátopa: Ds. (J. D. Konrád), Máj 5, 1906/07, s. 350; V. Č. (Červinka), Zlatá Praha 24, 1906/07, s. 244 ●; ● ref. Vzpomínky na Japonsko: V. Kol., Zvon 8, 1907/08, s. 683; A. M. (Macek), Akademie 13, 1908/09, s. 46; Ds. (J. D. Konrád), Máj 7, 1908/09, s. 136 ●; an. (F. X. Šalda): Česká bibliofilie (též o kn. Moje „paní Chryzantéma“), Novina 4, 1910/11, s. 64 → KP 8 (1956); ● ref. Polibky smrti: O. Šimek, Čes. kultura 1, 1912/13, s. 313; M. (V. Martinek), MSIR 9, 1912/13, s. 210; F. Kubka, Přehled 11, 1912/13, s. 713; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 467 ●; -btk- (V. Brtník): ref. Pavilón hrůzy, Zvon 21, 1920/21, s. 294; K. H. (Hikl): ref. Dopisy neznámého, Naše doba 31, 1923/24, s. 119 + ref. Moje „paní Chryzantéma“, Naše doba 34, 1926/27, s. 121; ● ref. Pohádky japonských dětí: va., Děln. osvěta 1927, s. 35; F. Dominik (D. Filip), Úhor 1927, s. 64 ●; A. Polanský: Návštěvou u spisovatele J. H., Jas 1929, č. 48; -jč- (J. Čapek): Výstava mimo-evropského umění, LidN 6. 12. 1929; drb. (J. Borecký): ref. Zahrada lásky, Zvon 30, 1929/30, s. 154; K. Č. (Čapek): ref. Prodavačky úsměvů, LidN 8. 2. 1930; O. Z. (Zemek): ref. Japonečky, Středisko 1, 1930/31, č. 4; pí (F. Pišek): Šedesát let J. H., LidN 4. 9. 1941; an.: nekrolog, LitN 1957, č. 25; E. Herold in Africké umění v Československu (katalog výstavy, Praha 1983).

et

Karel Hloucha

* 21. 2. 1880 *Podkován* u Mladé Boleslavi
† 7. 1. 1957 *Praha*

Autor dobrodružných a utopických povídek a románů určených zvláště mládeži.

Bratr spisovatele Joe H., synovec cestovatele J. Kořenského; pocházel z rodiny sládků. Obecnou školu navštěvoval v Libochovicích, dále studoval na gymnáziu v Ml. Boleslavi a v Praze a 1898–1901 na pražské právnické fakultě. Po-

voláním byl soudní a finanční úředník; jako společník se podílel i na některých podnikcích svého bratra Joe H.

Děje svých povídek a románů umisťoval H. do různých exotických krajin: např. na Havajské ostrovy (*Hra osudu*), na Dálný východ (*Požár na východě*), do Grónska (*Zakletá země*), Konga (*Dům v oblacích*, *Modří mravenci*) aj. Na podkladě jistých geografických, etnografických nebo technických faktů kombinoval dobrodružné a fantastické příběhy; rovněž historické skutečnosti (např. rusko-japonská válka v románu *Požár na východě*) využíval jen jako pozadí romaneskní fabule. V jeho prózách je patrný vliv literární inspirace (Verne, Wells), zejména ve vědecko-utopických námětech (např. *Sluneční vůz* pojednávající o cestě vynálezce umělé hvězdy do kosmu). K dětem se obracel zábavně poučnými povídkami o cizích zemích a o životě v pravěku (*Podivuhodné Jiříčkovy cestování*, *Zelené šero*). Byl též autorem scénáře k filmu *Příchozí z temnot* (1920).

PŘÍSPĚVKY in: Daleký kraj (1909); Malý čtenář (1897–1933). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Hra osudu (R b. d., 1903; 1937 s tit. Řiďte loď k Pacifiku!); Podivuhodné Jiříčkovy cestování (PP pro ml., b. d., 1908); Požár na východě (R b. d., 1908); Zakletá země (R b. d., 1910); Sluneční vůz (R 1921); Ostrov spokojenosti a jiné prózy (1925); Podivný osud Rip van Winkla (PP 1926); Zelené šero (P pro ml., b. d., 1928); Dům v oblacích (R 1929); Modří mravenci (R 1931). ■ REDIGOVAL *časopis*: Daleký kraj (1909, vyšlo jediné č.). ■

LITERATURA: an.: ref. Hra osudu, Jitřenka 1904, s. 44; Vbk.: ref. Požár na východě, NL 20. 10. 1906; -btk- (V. Brtník): ref. Sluneční vůz, Zvon 21, 1920/21, s. 604; ● ref. Zakletá země: Svbd. (O. Svoboda), Úhor 1921, s. 94; V. F. S. (Suk), Střední škola 1922, s. 94 ●; J. O. Novotný: ref. Ostrov spokojenosti..., Cesta 8, 1925/26, s. 468; J. Staněk: ref. Podivný osud Rip van Winkla, LidN 6. 4. 1927; ● ref. Dům v oblacích: vz. (V. Zelinka), Zvon 30, 1929/30, s. 69; V. F. S. (Suk), Úhor 1930, s. 221 ●; ● ref. Modří mravenci: vz. (V. Zelinka), Zvon 32, 1931/32, s. 390; -u-, Úhor 1932, s. 121 ●; K. J. (Juda): ref. Řiďte loď k Pacifiku!, Střední škola 1938, s. 124.

et

Jaroslav Hloušek

* 18. 7. 1875 *Karlín* (Praha-K.)
† 3. 1. 1957 *Praha*

Autor próz, uměleckonaučné literatury, veršů a dra-

mat pro mládež, publicista v oboru dětské literatury a divadla, překladatel.

Po absolvování obecné a měšťan. školy v Karlíně (1881–90) studoval na učitelském ústavu v Praze (mat. 1894). Zde pak působil jako učitel: rok v Podolí, 1895–1900 ve Vršovicích, 1900–23 na Vinohradech, poté byl 1923–25 řídícím učitelem v Braníku, 1925–27 na Novém Městě u Sv. Štěpána, 1927–28 na Žižkově a od 1928 do odchodu do výslužby 1935 opět na Vinohradech, kde žil až do své smrti. V době svého prvního vinohradského působení se začal věnovat literární, osvětové a spolkové činnosti. Byl spoluzakladatelem (1908) a až do konce 30. let vedoucí osobností Loutkového divadla Umělecké výchovy na Král. Vinohradech, pro něž psal a překládal hry (tiskem vyšla jen část), hrál a navrhoval i zhotovoval výpravy; jako jeden z prvních u nás organizoval též školní ochotnická divadla (loutková i s dětskými herci). Celoživotní spolupracovníci mu byla jeho žena Bohumila H. (roz. Lucková), autorka prózy pro mládež *Z kroniky pražské rodiny* (1931), překladatelka a upravovatelka (D. Defoe: *Robinson Crusoe*, 1933; J. Swift: *Gulliverovy cesty k různým národům světa*, 1936; E. P. Kelly: *Krakovský trubač*, 1937) a v 30. letech odborná publicistka v čas. *Úhor*. – Významná byla též H. organizátorská, přednášková a publikační činnost ve Společnosti přátel literatury pro mládež, jejímž byl 1919 spoluzakladatelem a předním funkcionářem; po přidružení společnosti k Masarykovu lidovému ústavu byl zde H. 1934–42 předsedou Kruhu přátel dětské literatury. Zastával též vedoucí funkce ve Svazu učitelstva hl. města Prahy a v Klubu vinohradského učitelstva. Svou odbornou pedagogickou činnost zaměřoval především na hledání nových vyučovacích metod a na výchovu a vzdělávání učňovské mládeže a dětí ve feriálních osadách.

H. literární činnost, zaměřená na mládež všech věkových stupňů, byla bohatá nejen počtem titulů, ale i širokým žánrovým a tematickým rejstříkem. Své pojetí dětské literatury (vyjádřené v H. kritikách i historických a teoretických statích), které vycházelo ze starších názorů preferujících funkci vzdělávací a výchovnou, naplnil především svými uměleckonaučnými knihami o životě a díle slavných osobností (Mozart, Smetana, Dvořák) a prózami s historickou tematikou (*Kniže Václav svatý...*, *Jan Roháč*

z Dubé) pro starší děti. Pro předškolní a mladší školní věk napsal řadu drobných povídek, pohádek, básní, říkadel a scének, jejichž sbírky měly patrně sloužit i jako doplňková četba pro začínající čtenáře (některé byly tištěny i verzálkami, např. *Veselá pražská říkadla*, *Jiřikova knížka*). Jejich zjevnou didaktičnost a utilitární charakter bez uměleckých ambicí překonal H. jen zřídka knížkami prozrazujícími silný citový vztah k dětem a porozumění pro jejich psychiku (*Ivánkovy pohádky*). Jeho rozsáhlejší prózy, divčí románek *Vítězství Jitky Rívnáčové* a rodinná historie s autobiografickými prvky *Osudy tkalce Jana*, již se snažil po 1945 začlenit do kontextu soudobé literatury pro děti, trpí nereálným zobrazením společenských vztahů i jejich řešení a kompoziční nevyvážeností. H. zpracovával a upravoval pro mládež též cizí látky, které vyhovovaly jeho kritériím na dětskou četbu (*Strakonický dudák* podle J. K. Tyla, orientální *Pohádka o jedné čínské princezně*, zpracovaná F. Schillerem); přitom z nich však vybíral pouze výchovné jádro a pomíjel prvky fantazijní. Z jeho četných her pro loutky i dětské herce s náměty pohádkovými (*Mluvící pták*), humornými (*Kašpárek v Kocourkově...*), satirickými (*Dolarové princezny*) i ze současného života dětí (*V předvečer republiky*) je v historii české dramatické tvorby pro mládež významná hra *Zvířátka a Petrovští*, v níž poprvé uvedl na scénu loutky zvířat. V 30. letech se s F. Homolkou též podílel na textech pohádek a her pro mládež *Kašpárka V. Mertena*. Do vývoje českého loutkářství (jímž se zabýval i jako teoretik a překladatel) zasáhl však spíše organizátorskou činností před první světovou válkou. V době, kdy končila éra lidových loutkářů, pomáhal hledat a prosazovat nový charakter loutkového divadla pod patronací spolků. H. uspořádal též četné výbory pro mládež z lidové poezie i klasické literatury a napsal několik předmluv a doslovů.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Jan Krajíř, Jaroslav Hloh; J. H. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Časopis pro občanskou nauku a výchovu* (1927–34); *Československá samostatnost* (1924); *Čtete* (od 1939); sb. 28. květen (1937); sb. 28. říjen (1937); sb. *Dvacet let ČSR* (1938); sb. Frant. hrabě Poccí, *klasik loutkových her* (b. d., 1918); *Index* (1932); *Kašpárkovy noviny* (1931–35); *Lid. noviny* (od 1931); *Loutkář* (Choceň, od 1917); *Malé noviny* (1931–33); *Malý čtenář* (1911–28); sb. Mikuláš – Vánoce (1937); sb. *Na paměť Zborova*

(1937); Nár. osvobození (1924–38); Nár. práce (od 1940, příl. Dětské noviny); Naše zprávy (1940–41); sb. Nové české pohádky (1941); Noviny malých pro nejmenší čtenáře (1927–32); Osvětový sborník Podbrdská (1941); Pedagogické rozhledy (od 1919); Právo lidu (1926, příl. Dětský svět); sb. Slavnosti stromů (1938, pseud. Jan Krajíř); Sokolské jaro (1939); sb. Svátek matek (1938, pseud. Jan Krajíř); Škola živnostníka (od 1939); Úhor (1918–43); Úsvit (1926); Vilimkův kalendář české mládeže na r. 1914/15 (1914); Vzkříšení (1923–24); Zlatá brána (od 1927). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a uměleckonaučná próza* (vesměs pro ml.): Mluvící pták (D b.d., 1908, prem. 1909); Drahokam (D b.d., 1908, prem. 1909); Sad (D b.d., 1908, i prem.); Bílý orel (D 1910, prem. 1908); Zviřátka a Petrovští (D 1910, i prem.); Sen o zlatém prameni a jiné povídky a pohádky (1916); Zlaté kapradí (D 1917, prem. 1912); Bedřich Smetana (P 1917); Zlodějská historie (P b.d., 1917, pseud. Jaroslav Hloh); Králové živlů (D 1918, prem. 1908); Dolarové princezny (D b.d., 1918); Antonín Dvořák (P 1919); Wolfgang Amadeus Mozart (P b.d., 1922, rozšíř. vyd. 1944); Opatovický poklad (D 1922, prem. 1913); Pohádka o jedné čínské princezně (1923); V předvečer republiky (D 1924); Svatba páně Pafnucova (D b.d., 1924); Kašpárek v Kocourkově... (D b.d., 1924); Strakonický dudák (P 1928); Na úsvitě (D b.d., 1928); Kašpárek a rádio (D b.d., 1929); Jak Honzíček hledal Filipa (P b.d., 1929); Ivánkovy pohádky (PP BB 1930); Pohádky lesního království (1930); Kašpárek mezi Tatary (D b.d., 1931); Veselá pražská říkadla (BB 1932); Ptačí pohádky (b.d., 1934); Rujanské báje a pověsti (b.d., 1934); Vítězství Jitky Rívnáčové (R 1935); Byli jsme a budem (PP b.d., 1936); Jiřikova knížka (BB, PP, DD 1937); Kniže Václav svatý, dědic země české (P 1939); Kašpárek a jeho přátelé (PP b.d., 1939, 1944 s tit. Beseda loutek); Barevná sklíčka (BB, PP b.d., 1940); Knižka pro smíška (BB, PP b.d., 1940); Krysař (D b.d., 1940, i prem.); České pověsti (b. d., 1940); O Malíčkově (B 1941, pův. in Ivánkovy pohádky); Panenka v lese (B 1941, pův. in Ivánkovy pohádky); Jak Jirka prodával kozu (P b.d., 1941); Jak kočička zapomněla mňoukat (B b.d., 1941); Byla jedna studánka (P 1941); Veselý kalendář (BB 1942); Pohádka o vtipné kaši (1942); Panenčina svatba (B 1944); Maková panenka (pohádka, 1944); Přiletěly vlaštovičky (P 1944); Před hajným v lese všechno se třese (P 1946); Osudy tkalce Jana (P 1948); Pestré klubičko povídek a pohádek (1948); Malá česká kronika (P 1948); Jan Roháč z Dubé (P 1953); Horské koření (D 1955, i prem.). – *Překlady*: F. Pucci: Princ Červánek (1910) + Červená karkulka, Král lesů (Laurin) (1917, in sb. Výbor loutkových her F. P.) + Jeník a Mařenka čili Lidojed (b.d., 1921) + Artěská studna neb Kašpárek u Lajvučů (b.d., 1927); W. Bonsels: Včelka Mája a její příhody (1921). – *Ostatní práce*: Příprava ku přijímací zkoušce na střední školy (b.d., 1914, upr. vyd. 1919, rozšíř. vyd. 1924); Branka do světa 1–6 (šk. pomůcka, 1931,

s B. Miličem); Předepsané jednotné tvary psacího písma latinského v národních školách (šk. pomůcka, 1933, s B. Miličem); Prvouka elementární třídy se zvláštním zřetelem pro školy městské 1, 2 (1934, 1935, s J. Karbanem); Prvouka druhé třídy se zvláštním zřetelem pro školy městské 1, 2 (1935, s J. Karbanem); Živnostník počítá a kalkuluje 1–4 (1936–37, s J. Štátným, V. Lehovcem); Němčina dětem (1942, s L. Pfauserem). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Noviny malých pro nejmenší čtenáře (1927–32), Malé noviny (1931–32, s V. Klasem, A. Wenigem), Kašpárkovy noviny (1933–35); *knižnice*: Knihovna Loutkového divadla na Královských Vinohradech (1910), Bohatýrstvo (1919–20), Zdroje vzdělání (1920–26), Obrana vlasti (Třeběchovice pod Orebem, 1936–37, s V. Klasem, A. Wenigem), Vlajky (Třeběchovice p. O., 1937–38), Oreb (Třeběchovice p. O., 1941–48). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: F. Bednář: Nauka a metodika slohu produkčního ve škole obecné (1922); Na českém slunci (výbor z poezie a prózy pro ml., 1923, s B. Hlouškovou); Věneček národních říkad, her, hádanek a pohádek (1926); Kytička pohádek pro nejmenší čtenáře a jejich maminky (1926); Výbor z československé poezie mládeži 1, 2 (1934, 1935, s jinými); 28. květen (texty ke šk. besídkám, b.d., 1937); Na paměť Zborova (texty ke šk. besídkám, 1937); 28. říjen (texty ke šk. besídkám, b.d., 1937); Veselá hodinka (společenské hry a scénky pro ml., b.d., 1937, s B. Chmelem); Mikuláš – Vánoce (texty ke šk. besídkám, b.d., 1937); Slavnosti stromů (texty ke šk. besídkám, b.d., 1938, s J. Procházkou); Svátek matek (texty ke šk. besídkám, b.d., 1938); Vzpomínáme T. G. M. (texty ke šk. besídkám, b.d., 1938); Chtěl bych svítit lidstvu dál... (životopisné pásmo z díla J. Nerudy, 1941); Bajky (1942); F. Schulz: Latinská babička (1942); L. Stroupežnický: Naši furianti (1942) + Mikuláš Dačický z Heslova, Zvíkovský rarášek, Paní mincmistrová (1942); Z českého humoru 1, 2 (1942, b.d., 1944); České balady, romance a legendy (1943); Za českou slávou (výbor z V. Beneše Třebízského, 1946). ■

LITERATURA: Promyk (H. Sedláček): ref. Sen o zlatém prameni..., Úhor 1917, s. 90; ● ref. Bedřich Smetana: L. Vycpálek, Hudební revue 10, 1916/17, s. 318; G. P. (Pallas), Zlatá Praha 34, 1916/17, s. 431; Kv., Čes. osvěta 1917, s. 174; K. V. (Velemínský), Naše doba 25, 1917/18, s. 144; F. A. Soukup, Úhor 1918, s. 57 (s. 101 polemická odpověď J. H.). ●; V. Marek: ref. Zlodějská historie, Úhor 1918, s. 79; Promyk (H. Sedláček): ref. Zlaté kapradí, Úhor 1918, s. 107; F. A. Soukup: ref. Antonín Dvořák, Úhor 1920, s. 42; ● ref. Wolfgang Amadeus Mozart: Promyk (H. Sedláček), Úhor 1922, s. 166; V. F. S. (Suk), Střední škola 1924, s. 47 ●; F. Strnad: ref. Pohádka o jedné čínské princezně, Úhor 1923, s. 9; ● ref. Na českém slunci: Rčk. (A. Roček), Lumír 1923, s. 501; V. F. S. (Suk), Úhor 1923, s. 143; N. M., Zvon 24, 1923/24, s. 251 ●; V. F. S. (Suk): ref. V předvečer republiky, NO 8. 10. 1924 + ref. Bedřich Smetana (2. vyd.), Střední škola

1925, s. 288; ● k padesátinám: an., NO 18. 7. 1925; F. Homolka, Úhor 1925, s. 122 ●; ● ref. Kytička pohádek...: O. Pospíšil, Úhor 1926, s. 49; A. J. Doležal, NŘ 1926, s. 76 ●; ● ref. Věneček národních říkadel...: -och- (F. S. Procházka), Zvon 27, 1926/27, s. 446; Promyk (H. Sedláček), Úhor 1927, s. 17 ●; V. F. S. (Suk): ref. Strakonický dudák, Úhor 1928, s. 76; J. Hötzl: ref. Noviny malých..., Úhor 1928, s. 125; ● ref. Ivánkovy pohádky: V. F. S. (Suk), Úhor 1929, s. 147; O. Pospíšil, NO 4. 12. 1929 ●; V. F. S. (Suk): ref. Jak Honzíček hledal Filipa, Úhor 1929, s. 164; F. Homolka: ref. Pohádky lesního království, Úhor 1929, s. 174; V. F. S. (Suk): ref. Veselá pražská říkadla, Úhor 1931, s. 175; D. Filip: ref. Ptačí pohádky, Úhor 1934, s. 149; ● ref. Výbor z československé poezie mládeže: K. P. (Polák), PL 13. 2. 1935; -lkl-, Rozhledy 1935, s. 92 ●; ● k šedesátinám: an., A-Zet 18. 7. 1935; A. Wenig, Úhor 1935, s. 147 ●; ● ref. Vítězství Jitky Rívnáčové: -a., Úhor 1935, s. 199; M. Majerová, LidN 13. 12. 1935 ●; O. Pospíšil: ref. Jiříkova knížka, Úhor 1938, s. 34; A. F. J. (Fleischerová-Janovská): ref. Kašpárek a jeho přátelé, Úhor 1939, s. 35; ● ref. Kniže Václav svatý...: F. Dlouhán (Bulánek), Úhor 1939, s. 146; drb. (J. Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 97; -ühl- (B. Mühlstein), Naše zprávy 11. 11. 1939 ●; ● ref. Barevná sklíčka + Knižka pro smíška: A. F. J. (Fleischerová-Janovská), Úhor 1940, s. 37 + s. 155; -c-, Zvon 41, 1940/41, s. 222; O. Audy, Komenský 68, 1940/41, s. 287 ●; O. Pospíšil: ref. České pověsti, Úhor 1941, s. 15; Pchč. (J. Pecháček): ref. Jak Jirka prodával kozu, Úhor 1941, s. 55; ● ref. Panenka v lese + O Malíčkovi: -šp- (F. Kašpar), Naše zprávy 4. 1. 1941; Pchč. (J. Pecháček), Úhor 1941, s. 55 ●; D. Filip: ref. Chtěl bych svítit lidstvu dál..., Úhor 1942, s. 95; R. Hrdlička: ref. Byla jedna studánka, Úhor 1942, s. 11; Pchč. (J. Pecháček): ref. Jak kočička zapomněla mňoukat, Úhor 1942, s. 12 + ref. Pohádka o vtipné kaši, Úhor 1943, s. 71; ● k sedmdesátinám: an., Svobodné Československo 17. 7. 1945; St. M., Svob. noviny 18. 7. 1945; an., NO 19. 7. 1945 ●; ● ref. Pestré klubičko povídek a pohádek: Š. Polášek-Topol, Škola a kultura 1948, s. 70; N. Č. (Černý), F. H. (Holešovský), Komenský 72, 1947/48, s. 472 ●; N. Č. (Černý), F. H. (Holešovský): ref. Osudy tkalce Jana, Komenský 73, 1948/49, s. 417; ac (A. Císařová-Kolářová): ref. Jan Roháč z Dubě, Kostnické jiskry 1953, č. 17; A. Zapletal: ref. Horské koření, Ochotnické divadlo 1955, s. 106; L. Koutná in J. H.: Zvířátka a Petrovští (1959).

sm

Šebestián Hněvkovský

* 19. 3. 1770 Žebrák

† 7. 6. 1847 Praha

Klasicistický básník, literární teoretik, dramatik, jed-

na z předních osobností tzv. první novočeské školy básnické. Autor sentimentálních a hrůzostrašných balad, humoristických básní, burleskního eposu s látkou z českých bájí, anakreontské poezie a epigramů; obhájce a vykladač puchmajerovské poetiky v prozodických sporech.

Předposlední z deseti dětí řezníka, obchodníka a havíře v Žebráce. 1781 začal studovat na piaristickém gymnáziu v Berouně, od 1782 pokračoval u piaristů v Praze. Za filozofických studií (vliv S. Vydry, I. Cornovy; spolužáci A. Pišely, A. J. Puchmajer, mladší V. Nejedlý) mu zemřel otec, H. si přivydělával mj. jako učitel italštiny. Nevyhověl matčinu přání stát se knězem, vstoupil na právnickou fakultu, dokončil ji 1795 a téhož roku se stal radním (úředníkem městské správy) v Plánici u Klatov, přitom byl i justiciárem (vrchnostenským úředníkem s civilní soudní mocí) v Žinkovech. 1805 se dostal za radního do Žebráka, tam se oženil (čtyři synové a dvě dcery). Pro zvětšení příjmů se H. v Žebráce věnoval i právnímu zastupování, mj. hořovického a jineckého panství a statku Praskolesy. 1826 dostal místo purkmistra v Poličce. Žil tam v napjatých vztazích s částí měšťanů, s místním děkanem a s nadřízenými úřady. V červenci 1836 byl H. dán s okamžitou platností do penze, plat mu byl ponechán s podmínkou, že se do tří měsíců vystěhuje. Žil pak v Praze, kde zemřel a byl pohřben na Olšanských hřbitovech. – Na rozvoj jeho osobnosti v mládí měla podle H. vyjádření nejprve vliv matčina výchova, její náboženský cit, navštěvování zázračných míst, četba legend, později léta filoz. studií, kdy si i mimoškolním studiem osvojil odborné vědomosti (filozofie, prehistorie, astronomie, estetika) a znalosti literární (oblíbení autoři: Ariosto, Euripidés, Goethe, Homér, Horatius, Sofoklés, Tasso, Vergilius) a kdy si zvykl podrobovat přijaté představy rozumové kritice.

Za studií na počátku 90. let se H. dohodl s přáteli a spolužáky na založení literárního spolku s cílem pěstovat české básnictví. Výsledkem byly almanachy vydávané A. J. Puchmajerem 1795–1814. V nich je obsažena většina H. básnické tvorby z jeho prvního tvůrčího období. Příspěvky do sv. 2–4 (1797–1802) vznikly za klidné životní pohody v Plánici. Tam také H. dokončil 1802 pro knižní vydání „směšnohrdinskou“ (heroikomickou) báseň *Děvín*; k látce jej přivedla (podle H. pozdní autobiografie) hra V. Tháma Vlasta a Šárka aneb Dívčí boj u Pra-

hy (prem. 1788), na zpracování měla vliv myšlenková atmosféra let Francouzské revoluce a válek. K pozdějšímu přepracování *Děvina* na báseň „romanticko-hrdinskou“ prý H. podnítila (nezjištěná) nepříznivá kritika v berlínském literárním časopise. Na této verzi pracoval v Žebráce, mimoto tam vznikly H. básně pro 5. sv. Puchmajerova almanachu (1814), první samostatný soubor jeho *Básní drobných* a spis *Zlomky o českém básnictví*... Jím polemizoval H. s Palackého a Šafaříkovými Počátky českého básnictví (1818), obhajoval sylabotónickou prozódii a nadneseně hodnotil výsledky dosavadní novočeské poezie; výstižně zde také formuloval některé zásady poetiky puchmajerovců a zobecnil jejich básnickou praxi. Chystaný 2. díl *Zlomků* nevyšel, nebyl asi ani dokončen. V letech poličského působení se H. věnoval literární tvorbě ojediněle. Pracoval na eposu *Václav* (neštěněno) a napsal tragédii *Jaromír*; k té byla prý podnětem četba Šafaříkova překladu Schillerovy Marie Stuartky z 1831. Za posledního pobytu v Praze napsal H. životopis V. Nejedlého (předmluva k Nejedlého Václavovi, 1837), pracoval na historickém díle *Zlomky o české literatuře* (fragmenty rkp. dochovány) a chtěl zůstat jako kritik ve styku také s novým literárním životem, zasáhl např. statí *Rozmlouvání na českém Parnasu* (Denice 1840) do aktuálních sporů o romantismus. Vytvořil ještě sbírku *Nové básně drobné*, travestii pražské faustovské pověsti *Doktor Faust*, veselohru *Námluvy v Koloději* a nepublikovanou tragédii *Král Otakar II.*, které však již neměly odezvu. – Těžiště H. tvorby je v pracích z období almanachů. V nich představoval vedle Puchmajera typově odlišnou druhou nejvýraznější básnickou osobnost. Psal sice jako ostatní básníci této skupiny také drobnou klasicistickou lyriku (milostné a laškovné písně, epigramy), avšak na rozdíl od nich se vůbec nevěnoval překladatelství a usiloval především o „původnost“ (tj. o českou provenienci látek a námětů) své tvorby. Inspiroval se heterogenní lidovou městskou pozdně barokní kulturou, takže v jeho poezii rezonuje jak pololidová literatura, tak městský i (méně často) venkovský slovesný folklór. Jako autor balad sentimentálních (*Vnislav a Běla*) a fantastických (*Vyšehradský sloup*...; *Přesmutná historie o Drahomíře*...) využívá zobrazovacích zvyklostí a kompozičních postupů kramářské písně, někdy i jejích látek. Zpracování pohádek, pověstí a „hrůzostrašných historií“ prokládá

ironickými komentáři racionalisty, jiné balady zaměřuje k moralizujícímu poučení a jinde užívá lidové látky k humoristické parodii. Jeho původní verze *Děvina* je prvním rozsáhlým dílem novočeské humoristické poezie. Travestie české báje o divčí válce je provedena v dobově oblíbeném burleskním stylu a obsahuje volně navazující scény komické i sentimentální, vtipné úvahy a ironické komentáře, narážky na časové poměry národní, společenské a literární. Výňatky z *Děvina* (v podobě samostatných humoristických básní) dlouho patřily do kmenového repertoáru besed a deklamačních představení. – Knížka překladů *Zpěvy z Čarodějné flétny* vybrané, v češtinu uvedené od B. R. A. (1794), která někdy bývá v odborné literatuře (podle údaje B. J. Dlabáče) uváděna jako společné dílo H., Puchmajera a V. Nejedlého, je nepochybně dílem jen Puchmajerovým.

PSEUDONYM, ŠIFRA: Málokdy smutný; H ... vk. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach aneb Novoročenka na rok 1823 (1823); ČČM (1834); Čes. včela (1838–44); Denice (1840); Květy české, pokr. Květy (1834–36); V. Nejedlý: Václav (1837, životopis V. Nejedlého); alm. Sebrání básní a zpěvů (1795, 1797, pokr. Nové básně, 1798, 1802, 1814); Věnc ze zpěvů vlastenských (1835); – posmrtně: ČČM (1905 a 1906, autobiografie v čl. R. Jelínkové-Doubkové). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: *Děvín*. Báseň směšnohrdinská v 12 zpěvích (1805, zachován unikátní exemplář vyd. z 1804; přeprac. 1829 s podtit. Báseň romanticko-hrdinská v 18 zpěvích; 1905 ed. F. Střejček, 1. kn. vyd. a texty z alm. Sebrání...); *Básně drobné* (1820); *Zlomky o českém básnictví*, zvláště pak o prozódii (pojednání, 1820); *Jaromír* (D 1835); *Námluvy v Koloději* (D 1839); *Nové básně drobné* (1841); *Doktor Faust* (B 1844). ■ KORESPONDENCE: I. Klicpera: Listy některých starých českých vlastenců k V. K. Klicperovi (V. K. Klicperovi z 1825–27), *Světobzor* 1877; J. Šťastný: Korespondence Š. H. (J. Nejedlému z 1804, 1819, 1828), *Výr. zpráva c. k. vyššího gymnázia českého na Novém Městě v Praze v Truhlářské ulici*, 1909/10; F. L. Čelakovský: Korespondence a zápisky 2 (Čelakovskému z 1829; 1910, ed. F. Bílý). ■

LITERATURA: V. Š. K. (V. S. Štulc): Š. H. Životopisný nástin (1871). ■ V. F. Hříb: České básnictví v novém rouše, *Literní příl. k Vid. novinám* 4, 1816; V. Nejedlý: ref. *Básně drobné*, *Krameriusovy c. k. vlastenské noviny, Závěsek*, 22. 5. 1821; F. B. Štěpnička: *Drvovoz*. K Hněvkovskému, *Čechoslav* 1821, s. 26; J. Jungmann: ref. *Zlomky o českém básnictví*..., *Krok* 1821 → *Boj o obrození národa* (1948); V. Nejedlý: ref. *Děvín* (2. vyd.), ČČM 1831; J. K. Tyl: ref. *Námluvy v Koloději*, *Čes. včela* 10. 9. 1839 → *O umění* (1951) a *Národní zábavník* (1981); V. Filípek: Š. H., *Květy* 1842, s. 402; ● nekrolog: an. (K.

V. Zap), Poutník 1847, s. 224; J. K. Tyl, Pražský posel 1847, s. 570 → O umění (1951) a Čtení pro lid (1986) ●; V. Filípek: zprávy o koresp. a lit. pozůstalosti, Čes. věsta 1848, s. 59 a Lumír 1852, s. 381; K. Sabina: Š. H., Krit. příloha k NL 1864, s. 257 + Počátkové novějšího českého básnictví, tamtéž 1865, s. 33, obojí → Články literárně dějepisné 1 (1912); F. Schulz: Česká balada a romance, Osvěta 1877; J. Neruda: Š. H., Humor. listy 22. 6. 1888 → Podobizny 3 (1954); J. Král: O prozódii české 1 (1923 ← LF 1894); J. Vlček: První novočeská škola básnická (1896) → Kapitoly z dějin české literatury (1952) a Z dějin české literatury (1960); F. Střejček in Š. H.: Děvín (1905); R. Jelínková-Doubková: Popsání života Š. H., ČČM 1905 + Běh života básníkovy. Rýmovaná autobiografie Š. H., ČČM 1906; M. Hýsek: Bürgerovy ohlasy v české literatuře, LF 1908; J. Thon: K rozšíření H. balady Vnislav a Běla v lidu, ČL 18, 1908/09; J. Šťastný: Korespondence Š. H. 1. (dopisy J. Nejedlého adresované H. z 1797–1829) a 2. (dopisy V. Nejedlého adresované H. z 1792–98), Výr. zpráva c. k. vyššího gymnázia českého na Novém Městě v Praze v Truhlářské ul. 1908/09, 1909/10; A. Procházka: Děvín Š. H., LF 1908 + H. Děvín romantický, LF 1910; J. Vejvara: Zápis o úmrtí Š. H. 1847, ČČM 1910; J. Šťastný: Korespondence Vojtěcha Nejedlého (dopisy adresované H. z 1799–1841, výňatky), Výr. zpráva c. k. vyššího gymnázia českého na Novém Městě v Praze v Truhlářské ul. 1910/11; F. Kocourek: Balada a romance v českém písemnictví, Výr. zpráva realky na Žižkově 1910/11 + Večer balad a romancí, tamtéž 1911/12; M. Hýsek: Mělnické víno u H. a Nerudy, ČMF 1911, s. 470; J. Šťastný: Několik listů A. J. Puchmajera Š. Hněvkovskému, ČMF 1912; Č. Zibrt: Dodatky a opravy... 276. V. Krolmusa pohřební obřady u hrobu Š. H. a J. Kaliny r. 1847, ČČM 1913, s. 388; M. Hýsek: Poznámky k počátkům novočeského básnictví, LF 1913; A. Procházka: H. a Mácha, LF 1914; F. Střejček: Nejstarší naši humoristé (H. a Rubeš), Zvon 17, 1916/17; K. Svoboda: H. Doktor Faust, Naše doba 1918; A. Procházka: H. balada Vnislav a Běla, LF 1921; B. Václavěk: Parafráze a parodie písní zlidovělých (H. Vnislav a Běla), ČMF 1925 → O lidové písni a slovesnosti (1963); F. Střejček: Jarmareční písně 18. stol. a Š. H., Sb. prací věnovaných prof. J. Máchalovi... (1925); J. V. z Finberka: F. J. Rubeš, ctitel Š. H., Naše kniha 1928, s. 85, 101, 122; J. Volf: R. B. A. = B. R. A. = B (P)uchmajer Antonín (o autorství Zpěvů z Čarodějné flétny vybraných), RA 5, 1929/30; A. Procházka: K baladě Š. H. o Vnislavovi a Běle, ČMF 1929 + K H. a Máchovi, sb. K. H. Mácha, Osobnost, dílo, ohlas (1937); F. X. Sladkovský: Z korespondence Š. H. (výňatky z dopisů J. Nejedlého adresovaných H. z 1805), Napoleon 3, 1939/40; B. Václavěk in Lidová slovesnost v českém vývoji literárním (1940) → O české písni lidové a zlidovělé (1950); J. Mukařovský: Dobrovského Česká prozódie a prozodické boje jej podnícené, ČLit 1954; V. Palivec in Literární místo-

pis Berounska (1957); M. J. Pulec: Podání o zahynutí kněžny Drahomíry, ČL 1961; M. Bakoš: Počátkové českého básnictví, obzvláště prozódie, a ich význam vo vývine české a slovenské poezie, in ed. Počátkové českého básnictví, obzvláště prozódie (Bratislava 1961); K. Horálek: K námětu balady Vnislav a Běla, in Studie o slovanské lidové poezii (1963); K. Krejčí in Heroikomika v básnictví Slovanů (1964); J. Růžička, J. Krušina: Básník a purkmistr Š. H., in Dějiny města Poličky (1968); M. Otruba: Š. H., Čes. jazyk a literatura 20, 1969/70; V. Bechyňová: Česká burleskní balada, Slavia 1974.

mo

Antonín Vojtěch Hnojek

* 5. 12. 1799 *Stará Boleslav* (Brandýs n. L.-S.B.)
† 23. 1. 1866 *Nymburk*

Teolog, autor naukově popularizujících spisů pro mládež, prozaik a překladatel povídek.

Studoval teologii v Litoměřicích (vysvěcen 1822). Jako kaplan v Českém Dubu (1822–23) začal psát prózu i básně a přispívat do Čechoslava. 1824–31 byl profesorem pastýřského bohosloví v Litoměřicích. Plodným tvůrčím obdobím H. života byla léta v Mělníku (děkan 1831–49): účastnil se aktivně vlasteneckého ruchu 1848, působil při založení veřejné knihovny, proslul jako kazatel, soustavně publikoval v oboru teologickém (pětisvazkové dílo *Christ-katholische Liturgik*; autorův český výtah *Katechismus v svatých obřadech církve katolické* byl zaveden jako učebnice do českých gymnázií) a napsal svá nejúspěšnější díla pro dospívající mládež, která popularizují z náboženského hlediska poznatky astronomické a zeměpisné (*Nebe a země klíč čili Vsesrozumitelní začátkové učení o nebi a zemi*) a poznatky antropologické (*Tělo lidské s ohledem na duši lidskou* z 1849, 1853 vyd. J. Pečířka). H. se dostalo významných církevních poct: byl veřejným biskupským notářem, c. k. dvorním kaplanem a biskupským konzistorním radou. 1849–52 byl proboštem v Bohosudově u Teplic a do 1861 farářem a čestným děkanem v Libochovicích. Ačkoliv byl již nemocen, přispíval do Riegrova Slovníku naučného a pořádal pro tisk výklad evangelií. Od 1862 žil na odpočinku v Nymburku, kde byl také pohřben.

Beletrie zaujímá v H. díle ve srovnání s teologickými spisy skrovnější místo. 1823–24 tiskl

v Čechoslavu krátké prózy: pověsti, legendy, bajky, podobenství, anekdoty. Své vyprávěčství uplatnil i v náboženských spisech (exempla v kázáních) a také jeho naukově popularizační spisy obsahují relativně samostatné partie drobné prozaické epiky. Přeložil několik morálně a nábožensky výchovných povídek pro mládež od Ch. Schmidta. Rozměrnější původní próza *Příběhy Vojtěchovy* patří do dobového kontextu české povídkové tvorby, která je i při dominujícím výchovném zaměření a při užití konvenčních fabulačních postupů schopna registrovat některé věcné údaje přítomné životní skutečnosti. Líčí život ševcovských učňů ve městě, alkoholismus a hrubost mravů; autor spatřuje nápravu v náboženství a v návratu do venkovského prostředí.

ŠIFRY: A. V. H-k, Hj. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: Blahověst (1847, překl.); Časopis katol. duchovenstva (1833–34, 1837, 1848); Čechoslav (1823–24, též překl.); Pražské noviny (1847); sb. Sbirka výkladův a kázání (1853–54); Škola (1853); Štěpnice (1859). ■ **KNIŽNĚ**. *Beletrie*: Příběhy Vojtěchovy (P 1851). – *Překlady*: Ch. Schmid: Květný košíček (1825) + Růženka Jedlohradská (1827) + Kanárek, Svatojánská muška, Lesní kaple (1827). – *Ostatní práce*: Otčenáš v desateru modliteb pro dítky (1824); Christkatholische Liturgik 1–5 (1835–41); Nebe a země klíč čili Vsesrozumitelní začátkové učení o nebi a zemi (1843); Katechismus v svatých obřadech církve katolické (1846); Řeč při svěcení praporu národní strážce mělnické, dne 28. září 1848 (b.d., 1848); Tělo lidské s ohledem na duši lidskou (1853); Evangelia na všechny neděle a svátky... vyložená dle katolického učení víry a mravů z dějů svatých i světských, ze zeměpisu, ze starožitností, přírodnictví, z mluvozpytu, z obřadů a obyčejů bohoslužebných židovských a katolických 1, 2 (1854); Krátký dějepis církve Páně, s obzvláštním ohledem na českou vlast (1857); Řeči a epištoly na všechny neděle a svátky... vyložené dle katolického učení víry a mravů, z dějů svatých i světských, ze zeměpisu, ze starožitností, přírodnictví, z obřadů a obyčejů bohoslužebných židovských i katolických (1861). ■

LITERATURA: ● ref. Příběhy Vojtěchovy: an. (V. Štulc), Blahověst 1851, s. 240; J. Malý: Přehled literární činnosti Čechů od r. 1848 až do nynější doby, ČČM 1852, IV, s. 7 ●● nekrology (an.): Lumír 1866, s. 74; NL 25. 1. 1866 ●; T. Škrdlé in: Zasluby českého, moravského a slezského duchovenstva o zakládání knihoven, rozšiřování knih a časopisů po dědinách a městech (1889).

is

Marie Hnyková

* 6. 3. 1893 *Písek*

† 1. 12. 1974 *Praha*

Prozaička, autorka románů analyzujících rodinné vztahy.

Dcera berního kontrolora. Nejdřív studovala jako privatistka, 1908 složila přijímací zkoušky do tercie píseckého gymnázia, po maturitě studovala 1914–20 na lékařské fakultě v Praze (v posledních ročnících už zapsána jako Weberová). Po studiu pracovala jako odborná zubní lékařka v Praze. Byla spřízněna s R. Svobodovou, roz. Čáповou (sama se podepisovala i Weberová-Čáповá).

H. začala publikovat během první svět. války drobné prózy ve Zlaté Praze a Topičově sborníku pod patronací R. Svobodové. Po dlouholetém odmlnění se znovu vrátila do literatury až za druhé svět. války. Románovou prvotinu *Veliká oběť* s námětem obětavé sesterské lásky situovala do rodného Písku, stejně jako svůj druhý román *Nachový plamen*, kroniku lékařského rodu Marků, zabírající život tři generací od 50. let 19. století až po období meziválečné.

PŘÍSPĚVKY in: Topičův sborník (1918–20, podp. Marita Hnyková); Zlatá Praha (1917, podp. Marie Weberová-Čáповá). ■ **KNIŽNĚ**. *Beletrie*: Veliká oběť (R 1942, podp. Marita Weberová); Nachový plamen (R 1943). ■

LITERATURA: jšk (J. Š. Kvapil): ref. Veliká oběť, LidN 15. 1. 1943; J. Kotalík: Jak studovali významní žáci ústavu, sb. 170 let píseckého gymnázia (1948).

dv

Zdeněk Hobzík

* 9. 5. 1900 *Hovorčovice* u Prahy

† 8. 4. 1969 *Praha*

Překladatel dobrodružné literatury pro mládež převážně z francouzštiny a angličtiny.

Pocházel z rolnické rodiny. Absolvoval gymnázium v Praze-Libni (mat. 1919), pro otcovu úmrť nedokončil právnickou fakultu UK a od 1923 pracoval jako poštovní úředník (1945–48 byl zaměstnán na min. pošt); 1957 odešel do invalidního důchodu.

H. se uvedl překlady několika velkých jmen francouzské prózy a poezie (Rabelais, Musset,

Barbey d'Aurevilly). Od počátku 30. let se zaměřil na překládání dobrodružné literatury pro mládež, především z francouzštiny a angličtiny, přičemž věnoval soustavnější pozornost dvěma klasikům žánru, J. Vernovi a R. Kiplingovi; řadu vlastních i cizích překladů doprovodil doslovy. V mnoha případech zahrnovala H. překladatelská práce i úpravu zastarávající předlohy, ojediněle vyústila až do jejího samostatného převyprávění.

PSEUDONYM: Jiří Verat. ■ PŘÍSPĚVKY in: Kmen (1926); Malý čtenář (1928–29); Nová scéna (1929); Ohníček (1957). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: J. A. Barbey d'Aurevilly: Básně (1926, se S. Jílovskou) + Ďábelské (1928) + Čtyři básně (1929) + Ryšavá milenka (1929); F. Rabelais: Hrůzostrašná historie velkého Gargantuy, otce Pantagruelova (1927); L. Motta: Maják na Ostrově racků (1928) + Plenitelé Polynésie (1929); A. de Musset: Výbor z básní (1929); O. W. Gail: Raketou do měsíce (1930); R. Kipling: Kniha džunglí 1, 2 (1931, 1933, úprava překl. V. Messiho; 1948 samostatně) + Mauglí (1947, 1956 s J. Beránkem) + Stateční kapitáni (1948, 1970 s J. Kovandou) + Bajky i nebajky (1958); T. M. Reid: Bělouš prerie (1931, převyprávění; spolu s tit. J. C. Ferris: Hoši z farmy X, překl. J. Vorel); H. Wast: Kamenitá poušť (1931); O. Hanstein: Tureček Ali (1932); C. Branchi: Černý aeroplán (1933); F. Molnár: Hoši z naší ulice (1935); P. F. Westerman: Bílý arab (1935); J. Verne: Dva roky prázdnin (1936) + 20 000 mil pod mořem (1937) + Patnáctiletý kapitán (1938) + Tajuplný ostrov (1939) + Děti kapitána Granta (1940) + Nový hrabě Monte Christo (1941) + Tajemství pralesa (1942) + Hvězda jihu (1948) + Zemí šelem (1948) + Podivuhodná dobrodružství výpravy Barsacovy (1951) + Matyáš Sandorf (1954) + Vynález zkázy (1955) + Na vlnách Orinoka (1959) + Maják na konci světa (1961); A. Galopin: Skautova dobrodružství na cestě kolem světa 1, 2 (1936, 1937, pseud. Jiří Verat) + Patnáctiletý letec 1, 2 (1937, 1938, pseud. Jiří Verat) + Lovce šelem 1, 2 (1938, 1939); M. Carême: Království květin (1961, s A. Kučerovou); A. Laurie: Dědic Robinsonův (1962) + Magnetová hora (1969, převyprávění). ■

LITERATURA: ● ref. překl. A. de Musset: V. Stupka, LidN 18. 1. 1930; an., LitN 1930, č. 1 ●; pt: Zastaralý Verne? (překl. Dva roky prázdnin), LidN 12. 1. 1936.

jjp

Helena Hodačová

* 16. 9. 1916 Jičín

Prozatěrka s výrazným zájmem o ženské postavy, autorka píšící též románové životopisy a příběhy pro děti a mládež; v mládí též básnířka.

Roz. Božena Homoláčová (dcera malíře O. Homoláče, 1872–1957), provd. Svobodová; už v začátcích užívala pseud. Hodačová, zprvu Elena a od 30. let i Helena; jméno Helena přijala po 1945 i za své jméno občanské. – Studovala na dívčím reál. gymnáziu Elišky Krásnohorské a na reál. gymnáziu Ch. G. Masarykové v Praze (mat. 1935), pak francouzštinu a němčinu na filoz. fakultě UK (1935–39, 1945; 1945 doktorát prací *Šalda a Flaubert*); těsně před válkou si doplňovala studium srovnávací literatury u prof. G. Cohena na pařížské Sorbonně. Po uzavření vysokých škol 1939 externě spolupracovala s Lid. novinami a jinými listy, 1945–48 byla lektorkou nakl. Podroužek; jako lektorka byla činná i v 60. letech (1964–65 pro televizi). Od dětství pobývala často v cizině, zejm. v Itálii, Jugoslávii a Francii, po válce poznala Rakousko, Bulharsko a Švédsko; z cest těžila i pro svou literární práci.

Knižně debutovala sbírkou málo původní melodické dívčí lyriky s četnými literárními a uměleckými reminiscencemi, ale už předtím časopisecky publikovala, ovlivněna okruhem Lidových novin, fejetony, sloupky, causeristicky laděné povídky a prózu pro děti. Tematicky soustředěna na děje dětství i dospívání a na většinou neradostné osudy žen psala pod různorodými vlivy (J. Svatá, B. Benešová, M. Pujmanová). U Pujmanové se učila psychologické drobnokresbě a vnitřnímu monologu; svůj vztah k ní zpodobila v jedné z próz knihy *Hlavou ve hvězdách*. J. Svatou beletristicky portrétovala v herečce a spisovatelce Adéle, ústřední postavě románu *Zpožděný vlak do Paříže*. Do svých převážně komorních příběhů, pravidelně z prostředí intelektuálů, zvláště do příběhů zklamanych aspirací a deziluzí, únavy z životního koloběhu a nepřipravenosti postav orientovat se v nových politických i literárních poměrech po únoru 1948 promítala vlastní životní a spisovatelskou zkušenost. Pokusila se i o generační román (*Závratný poločas*). Po úsilí zobrazit intelektuály na přelomu společenských epoch našla H. svou doménu v produkci dívčí

četby. Svou literární úroveň pozvedají se nad ostatní knihy obě její rodinné kroniky: o otci *Život a vzpomínky malíře Homoláče* a o nemoci a umírání vlastní dcerky *Malá dětská kronika*.

ŠIFRY: E. H., H. H. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: Čes. slovo; Doba; Eva; Host do domu (1966); Lid. noviny (zejm. od 1939); Lit. noviny (1935); Nár. práce; Nové knihy; Nový život (1956–57; 1957 P Dvacet osm rudých růží); Práce; Přítomnost; Studentský časopis (1932–35); Svět práce; Světozor. ■ **KNIZNĚ.** *Beletrie*: Děšť do oken (BB 1941); Holčička Káťa (P pro ml., 1941); Červená zástěrka a sedmnáct jiných povídek (pro ml., 1941); Zítřka už nepříjdu (R 1942); Eolova harfa (R 1943); Vůně léta (P 1944); O vázce tanečnici (P pro ml., 1945); Mrak (P 1946); Tři doby (PP 1946); Honzik a strašidla (P pro ml., 1947); Lesančiny střevíčky (P pro ml., 1948); Odklad na neurčito (P 1949); Pomněnky (PP 1958, s J. Krulišovou, O. Srbovou); Kapesní zrcátko (PP 1958); Život a vzpomínky malíře Homoláče (1959); Hlavou ve hvězdách (PP 1963); Slaměný klobouk (P 1964); Malá dětská kronika (P 1965, psáno 1951–52; 1972 s tit. Bílé nebe černá zem); Zpožděný vlak do Paříže (R 1965); Závratný poločas (R 1967); Výlet s Hanou (P pro ml., 1974); Prázdniny s Milenou (P pro ml., 1979); Radek, Brouk a Andulka Šafařová (P pro ml., 1980); Ptáci odlétají (R 1986). ■

LITERATURA: ● ref. Děšť do oken: A. M. Piša, Nár. práce 1. 3. 1941; J. Hora, Čes. slovo 15. 3. 1941; J. Pilař, Venkov 21. 5. 1941 ●; V. T. (Tichý): ref. Červená zástěrka..., Nár. práce 19. 6. 1942; jbc (J. B. Čapek): ref. Zítřka už nepříjdu, LidN 22. 11. 1942; strn. (J. Strnadel): ref. Eolova harfa, Nár. práce 16. 4. 1944 + ref. Vůně léta, Nár. práce 17. 4. 1945; ● ref. Mrak: J. Pilař, Zeměd. noviny 17. 7. 1946; Brk (F. Buríánek), Zeměd. noviny 28. 3. 1947; V. Hellmuth-Brauner, KM 1947, s. 36 ●; J. Marek: ref. Lesančiny střevíčky, LidN 25. 12. 1948; J. Cetl: Schéma a skutečnost (o P Dvacet osm rudých růží v NŽ 1957), HD 1957, s. 370; ● ref. Kapesní zrcátko: kh (K. Hrách), Květen 1958, s. 827; M. Suchomel, HD 1959, č. 2; M. Blahynka, NŽ 1959, s. 236 ●; V. Frýbová: ref. Pomněnky, Kultura 1959, č. 13; V (Z. Vavřík): ref. Hlavou ve hvězdách, LitN 1964, č. 2; ● ref. Slaměný klobouk: v. f. (V. Forst), Večerní Praha 18. 5. 1964; I. Fencel, Plamen 1964, č. 6 ●; ● ref. Malá dětská kronika: zn (Z. Neumannová), LitN 1965, č. 20; dš (D. Šafaříková), Práce 18. 7. 1965; -zm-, RP 24. 7. 1965 ●; ● ref. Zpožděný vlak do Paříže: h. h. (H. Hrzalová), Večerní Praha 10. 12. 1965; S. Bartůšková, HD 1965, č. 12; Š. Vlašín, Impuls 1966, s. 199 ●; ● ref. Závratný poločas: H. Hrzalová, Večerní Praha 26. 1. 1968; O. Rafaj, LitN 1968, č. 5; M. B. (Blahynka), Kult. tvorba 1968, č. 9; Z. Heřman, Lit. listy 1968, č. 23 ●; ● ref. Bílé nebe černá zem: V. M. Nejtek, Nové knihy

1972, č. 42; sk (M. Borský), Práce 18. 10. 1972 ●; B. Balajka: ref. Výlet s Hanou, Práce 10. 4. 1974; A. Haman in H. H.: Ptáci odlétají (1986).

mb

Lilly Hodačová

* 5. 11. 1910 Praha

Autorka pohádek, próz pro mládež ze současnosti a dramatických prací; herečka.

Vl. jm. Ludmila H. – Její matka sama živila rodinu jako vychovatelka a učitelka jazyků. Dětství strávila H. v Kouřimi u dědečka a od jedenácti let studovala na gymnáziu v Praze (mat. 1929). Během dalšího studia, které zahájila na filoz. fakultě UK (filozofie, germanistika), přijímala krátkodobá zaměstnání: 1929 byla úřednicí ve Stát. statistickém úřadě, později vychovatelkou v Brně. Zde 1932–36 vystudovala dramatickou konzervatoř a zároveň dokončila i filoz. fakultu (doktorát 1947 na UK prací *Estetická struktura Klímovy filozofie a beletrie*). 1937 se seznámila s V. Nezvalem, s nímž ji pak pojilo mnohaleté přátelství. 1946 se provdala a přijala občanské jméno Schindlerová, podle pův. jména manželova, které pak společně s ním změnila (Karel Konstantin, 1903–1961, divadelní režisér; syn Jan K., nar. 1945, klavírista a profesor konzervatoře). 1959 přijala občan. jméno Jirsová podle svého druhého manžela. Jako herečka působila od 1940 na Nové české scéně, pak rok v divadle Anny Sedláčkové, 1943–48 v Měst. divadlech pražských (Vinohradské a Komorní), potom jako herečka a dramaturgyně v Měst. oblastním divadle v Kolíně, od 1961 jako dramaturgyně ve Stát. divadelním studiu v Praze; 1963 odešla do invalidního důchodu. Hrála též ve filmech (Za tichých nocí, Valentin dobrotitivý, Jan Roháč z Dubé), 1938–41 psala pohádky pro pražský rozhlas, v němž také pod pseud. Františka Heroldová recitovala. Podnikla řadu studijních cest do cikánských osad v okolí Košic, Bardějova, Svidníku a Humenného.

V prózách pro děti H. nejprve přetvářela tradiční pohádkové motivy tak, že nechala vniknout dětského hrdinu ze současnosti do pohádkového světa (*Zub času, Krásný nový čas*) nebo naopak pohádkové bytosti do současného světa (*Bubáči*). Později se věnovala problemati-

ce cikánů; v knize *Král bydlí za rohem* převyprávěla jejich pohádky, v próze *Ondřejka* ukázala na zážitcích dvou malých sourozenců úsilí dnešní cikánské rodiny o nový způsob života. Své znalosti líce i rubu divadelního prostředí uplatnila H. v románu pro dívky *Bláhový sen*, rozbijejícím iluze o hereckém životě, a zčásti i v divácký úspěšné hře o F. Kmochovi. – Rukopis vzpomínkového románu *Zpěv Orfeův*, věnovaný přátelství s V. Nezvalem, je uložen v Literárním archivu PNP.

PŘÍSPĚVKY in: Rudé právo. ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie:* Zub času (pohádka 1942); Krásný nový čas (pokr. předchozího, 1946); Naše říkanky (BB pro ml., 1946); Bláhový sen (R pro ml., 1948); Bubáčky (pohádka, b. d., 1949); Tak žil a hrál nám Kmoch (D 1954, i prem., hudba J. Jankovec); Předtucha (dramatizace povídky M. Pujmanové, 1958, podp. Ludmila Hodáčová, prem. 1956); Ondřejka (P pro ml., 1966, přeprac. vyd. 1972); Král bydlí za rohem (pohádky 1973). ■

LITERATURA: ● ref. Zub času: p. (A. M. Piša), Nár. práce 18. 12. 1942; J. Rey, Řád 1942, s. 547; vpa (V. Pazourek), LidN 6. 8. 1943 ●; ● ref. Krásný nový čas: kp (K. Polák), Štěpnice 1, 1946/47, s. 316; P. Laichter, Naše doba 53, 1946/47, s. 135 ●; ● ref. Tak žil a hrál nám Kmoch: E. Kopecký, Práce 15. 11. 1955; we (M. Wendt), LD 17. 11. 1955; J. Kotek, Mladá fronta 8. 1. 1956 ●; K. Dvořák: ref. Předtucha, LitN 1956, č. 44; ● ref. Ondřejka: V. Vařejková, Komenský 91, 1966/67, s. 448; J. Voráček, Impuls 1966, s. 213; J. Rulík, ZM 1967; M. Tmá, Komenský 97, 1972/73, s. 319 ●; O. Ch. (Chaloupka): ref. Král bydlí za rohem, ZM 1973.

pb

Bohuslav Hodějovský z Hodějova

* 1525

† 1553 *Trevír* (Německo)

Latinsky píšící humanistický básník, autor převážně příležitostných veršů.

Syn Smila H. na Chtěticích a Anežky, roz. Mitrovské z Nemyšle. Jeho strýc J. st. Hodějovský z Hodějova, zemský místosoudí a literární mecenáš, věnoval značné prostředky na jeho studium doma i v zahraničí, aby jej připravil k dráze latinského básníka. V Praze jej uvedl do společnosti členů své básnické družiny a svých vlivných přátel, mezi nimiž byl i proslulý učenec J. Horák z Milešovky, vychovatel dětí Ferdi-

nanda I.; učiteli H. byli mj. humanističtí básníci M. Collinus a J. Šentygar. Od 1544 studoval H. na pražské univerzitě, o rok později na katolické univerzitě v bavorském Ingolstadtu. Ta natrvalo ovlivnila H. náboženské i politické názory, z nichž vzešel i jeho pozdější zamítavý postoj k protihabsburskému povstání českých stavů 1547 a jeho rozhodnutí s bývalým učitelem Šentygarem. Po krátkém pobytu doma na rozhraní 1546–47 se H. v Lovani věnoval zejména studiu práva. Strýc mu 1549 u krále vymohl čtyřleté užívání důchodu uvolněného vyšehradského proboštství, vázané na podmínku, že se zde po návratu ujme úřadu. Nové studie mu strýc umožnil nejdříve na říšském francouzském území v burgundském Dôlu a Besançonu a od 1550 i v Paříži. H. však koncem 1552 studie opustil a vstoupil do vojenské služby v českém oddílu, jež Ferdinand I. poslal k Rýnu (vzhledem k očekávané srážce s Francií). Ve službě H. záhy onemocněl a počátkem 1553 v Trevíru zemřel. Několik členů humanistické družiny jeho strýce (M. Collinus, D. Crinitus, T. Mitis, S. Proxenus) uctilo památku H. latinskými verši.

H. se cele soustřeďoval na příležitostnou tvorbu. Jeho básnické dílo je složeno většinou z rozsahově nevelkých skladeb psaných ponejvíce v elegickém distichu; prvočinou je oslava rodného kraje (*De districtu Vultaviensi*, O vltavském kraji), v podstatě básnický popis. Tento literární druh s úspěchem pěstoval H. i později, ve skladbách, které vznikaly vesměs za studií v cizině a jsou psány oblíbenou formou listů. H. jimi reagoval na své dojmy a zážitky a vyjadřoval své postoje k dobovému dění v bližším i vzdálenějším okolí, takže lze podle nich rekonstruovat i jeho životní osudy a názorový vývoj. Převážně jsou adresovány strýci a nezdíra obsahují žádosti o zaslání peněz. – Pokud je známo, nebyly H. skladby za jeho života vydávány tiskem. Rozptýleně byly otištěny až ve 2. až 4. sv. sbírky Farragines, a to podle zřetelů formálních a tematických, takže je nelze přesněji datovat.

KNÍŽNĚ: in *Secunda Farrago* + in *Tertia Farrago* (1561); in *Farrago quarta* (1562). ■ **EDICE** (*ukázky*): in *Rezensanční poezie* (1975, ed. a přel. H. Businská). ■ **BIBLIOGRAFIE:** Rukověť human. básnictví 2 (1966). ■ **LITERATURA:** J. Jireček: B. H. z H., ČČM 1884; J. Hejnic: Dva humanisté v roce 1547 (1957).

ep

Hodějovský z Hodějova

Jan starší Hodějovský z Hodějova

* 6. 1. 1946 tvrz *Kotýřina* u Milevska

† 11. 2. 1566 tvrz *Řepice* u Strakonice

Humanistický vzdělanec, mecenáš soudobých českých spisovatelů, především latinsky píšících básníků, vydavatel čtyřdílné sbírky nové humanistické poezie.

Původem z katolické rodiny, která patřila k drobné venkovské šlechtě a vlastnila tvrz Kotýřinu (Chotěřina); rozsáhlého vzdělání nabyl doma, na latinských školách v Míšni a Svídnicí a od 1517 na univerzitě ve Wittenbergu. Po návratu ze studií (asi 1519) zvolil zřejmě úřednickou dráhu a dosáhl 1537 významného postavení jako zemský místosudí (do 1555). Zasloužil se o obnovu zemských desk zničených požárem 1541. Vzhledem k své neúčasti na nezdařeném protihabsburském povstání 1547 mohl účinně vystupovat ve prospěch uvězněných a pokutovaných provinilců. Domohl se i společensky významného postavení a rozšířil rodinné jmění; tvrz Řepici, již zvolil za své sídlo, proměnil na jakési renesanční tuskulum, kam se natrvalo uchýlil po odchodu z úřadu.

Za univerzitních studií byl H. svědkem Lutherových prvních kroků k reformaci; i když ani později nezměnil své náboženské přesvědčení, nepochybně jej právě wittenberské zážitky formovaly v osobnost nábožensky velmi tolerantní. Oddaný humanistickým studiím, všestranně vzdělaný a dychtivý vědeckého poznání, zejména historického, stal se štědrým mecenášem velkého počtu domácích literátů. Z jeho popudu a za jeho přispění vznikala a byla vydána Hájkova kronika, k níž sepsal komentář; stejně věnoval přízeň i nekatolíkům Kuthenovi, Sixtovi z Ottersdorfu a Konáčovi, jehož Hořekování Spravedlnosti vydal ještě po jeho smrti. Také družinu latinských humanistických básníků, kterou se H. obklopol, tvořili ze značné části nekatolíci. H. usiloval o to, aby se domácí latinské básnictví navrátilo k úrovni, jakou mělo na přelomu století, kdy byl jeho vůdčí postavou B. Hasištejnský z Lobkovic. Snažil se působit na členy své družiny tím, že jim sám zadával témata k zpracování. Tento kulturní voluntarismus H. je pozoruhodný tím, že se tu modelem žádoucího vývoje stává právě nedávný stav domácího písemnictví. Práce členů své básnické družiny dával H. zapisovat a naplnil jimi téměř třicet kopiářových souborů (dochoval se z nich

jediný) a po 1550 se rozhodl vydat je tiskem. Tak vznikla pod redakcí předních členů družiny – M. Collina, T. Mitise a J. Handschia – čtyřdílná sbírka *Farragines* (1561–62), která zůstává zdrojem poznání dobového latinského básnictví v českých zemích. Osobnost H. dokresluje i to, že sice přijímal oslavné básnické výtvary přátel, ale sám – třebaže psal latinské básně – není ve *Farragines* zastoupen. Z jeho skladeb se tak ani jediná nedochovala.

BIBLIOGRAFIE: Rukověť human. básnictví v Čechách a na Moravě 2 (1966, literatura do 1962). ■ **LITERATURA:** J. Martínek: *De Hodeiovini bibliothecae reliquiis*, LF 1955 + *O zahraničních studiích J. H.*, LF 1960 + *Zájmy a názory J. H. ve světle jeho rukopisných poznámek*, sb. Strahovská knihovna 1969; I. Záchová: *K návrhu rekonstrukce kapitulinho konvolutu*, LF 1981.

ep

Jan Hájek z Hodětína viz

Jan Hájek z Hodětína

Kvido Hodura

* 2. 2. 1879 *Litomyšl*

† 17. 9. 1960 *Praha*

Lexikolog, dialektolog a stylistik; iniciátor jazykových koutků Čs. rozhlasu.

Syn učitele. Dětství a mládí prožil v Litomyšli (odtud osobní celoživotní přátelství s vrstevníkem Z. Nejedlým). Po maturitě (1898) na litomyšlském gymnáziu (učitel J. Voborník) vystudoval bohemistiku a romanistiku na filoz. fakultě v Praze (žák J. Gebauera, J. Zubatého, J. Polívky, O. Hostinského); 1901–02 byl na studijním pobytu v Paříži (přednášky A. Meilleta). 1902–03 učil na malostranské reálce, 1903–08 na gymnáziu v Náchodě, 1908–20 na žižkovské reálce (s F. Bílým, A. Pražákem, F. Ryšánkem, J. Vodákem). Od 1920 byl členem kanceláře Slovníku jazyka českého, 1929–39 ředitelem tohoto našeho prvního kolektivního jazykovědného pracoviště. 1935–40 vedl první jazykovou poradnu Čs. rozhlasu. Za okupace byl nucen odejít do penze, po osvobození byl reaktivován. Od 1946 přednášel na pedagog.

fakultě UK (od 1947 jako řádný profesor a vedoucí katedry českého jazyka a literatury), později v téže funkci na Vysoké škole pedagogické.

H. dlouholetá odborná činnost byla spjata s přípravou Příručního slovníku jazyka českého, okruh jeho vědeckého zájmu byl však mnohem širší. Dialektologický výzkum, jímž H. začínal a v němž se netradičně soustředil především na frazeologii a syntax (*Nářečí litomyšlské*), uplatnil později při studiu jazyka a slohu literárních děl (stylistické hodnocení nářečních prvků v Jiráskově *Otcích* a *Vojnarce* a ve staročeském *Miliónu*); v těchto pracích průkopnický ukazoval, jak bylo nářečí využito k účelům uměleckým. Zájem o stylistiku vyvrcholil v analytické studii o individuálním slohu Z. Nejedlého a v cyklu osobitě pojatých univerzitních přednášek *O slohu*. H. články o osobnostech české lingvistiky (V. Ertl, J. Gebauer, F. Ryšánek, J. Zubatý) jsou dílčími příspěvky k dějinám naší jazykovědy. Citlivý vztah k současnému živému jazyku, promítaný především do práce na Příručním slovníku, projevil H. také v řadě drobných problémových studií, v posudcích a charakteristikách jazyka nových beletristických a memoárových prací a v originální rozhlasové popularizaci spisovné češtiny, jíž přispěl k vytváření obecnějšího povědomí jazykové kultury.

ŠIFRA: Kv. H. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: sb. Alois Jirásek (1921); Bratislava (1929); Čes. literatura (1957); sb. Čeština v životě a v literatuře (1947); Informace Osvětových sborů na Kroměřížsku (1937); sb. Jazykový koutek. První výběr (1949), Druhý výběr (1955); Lid. noviny (1929); Listy filologické (1913, 1940); Listy pro umění a kritiku (1934); sb. Mělnicko (1939); Národopisný sb. československý (1899); Naše řeč (1925–59); sb. O Zdeňku Nejedlém (1938, 1948); sb. Otakar Chlup (1955); sb. Padesát let Zdeňka Nejedlého (1928); sb. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy (1947); sb. Poznání 1, 2 (1927, 1929); Revue des études slaves (Paříž, 1954); Střední škola (1923–37); sb. Studie a práce lingvistické I (1954); Tvorba (1958); Věstník KČSN (1953); Věstník okresu litomyšlského (1899); sb. Výchova v zrcadle pramenů (1950); sb. Zdeněk Nejedlý a Univerzita Karlova (1953); sb. Zdeňku Nejedlému Čs. akademie věd (1953); Zprávy pro češtináře (1947); Zvon (1907). ■ **KNÍŽNĚ**. *Jazykovědná díla*: Nářečí litomyšlské (1904); O jazyce staročeského *Miliónu* (1953); O slohu (skripta, 1953, přeprac. vyd. 1955). – *Překlad*: N. V. Gogol: Korespondence s přáteli (1921). ■ **REDIGOVAL časopis**: Naše řeč (1933–48, člen red. rady); *sborník*: Zdeněk Nejedlý a Univerzita Karlova (1953, s jinými); *slovník*: Příruční slovník jazyka čes-

kého 1–8 (1935–57, vnitřní redakce rukopisu písmen A–O, s A. Získalem, zpracování dílčích částí rukopisu písmen P–Ž). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: Pozůstalé spisy Václava Freyna (1911, s předml. a bibliografií); A. Jirásek: Psohlavci (1949, od vyd. 1951 s R. Skřečkem); Marko Polo: Milión (1950, s B. Horákem); J. de Léry: Historie o plavení se do Ameriky, kteráž i Brasilie slove (1957, s B. Horákem). ■

BIBLIOGRAFIE: V. Formánková: Soupis prací K. H., Studie o jazyce a literatuře nár. obrození, Sb. Vysoké školy pedagogické v Praze, Jazyk - literatura 1, 1959. ■ **LITERATURA**: B. Havránek: K. H. šedesátníkem, LidN 2. 2. 1939; A. Pražák: Na Žižkově 1909–1914, sb. Padesát let reálky na Žižkově (1947); ● k sedmdesátnám: A. Jedlička, NŘ 1949, s. 50 + Zeměd. noviny 2. 2. 1949; B. Havránek, LidN 2. 2. 1949; vř. (V. Forst), RP 2. 2. 1949; Bra (J. Brambora), Práce 3. 2. 1949 ●; ● k pětasedmdesátnám: A. Jedlička, Čes. jazyk 4, 1954/55, s. 81; an., NŘ 1954, s. 65; B. Havránek, LitN 1954, č. 6; J. Bělič, RP 2. 2. 1954; K. Spěváček, Pedagogika 1954, s. 783 ●; ● k osmdesátnám: V. Formánková, Čes. jazyk a literatura 9, 1959/60, s. 4; J. B. (Bělič), LitN 1959, č. 5; A. Jedlička, NŘ 1959, s. 1; B. Havránek, RP 2. 2. 1959; Z. Koníková-Pátková, Učitel. noviny 1959, č. 5 ●; ● nekrolog: B. Havránek, NŘ 1960, s. 258; L. Jánský, LF 1962, s. 210 + Čes. jazyk a literatura 11, 1960/61, s. 137; A. Jedlička, Učitel. noviny 1960, č. 39; -mi- (V. Michálková), RP 20. 9. 1960 ●.

bš

Jaroslav Hof

* 10. 11. 1839 *Karlín* (Praha-K.)

† 10. 6. 1906 *Praha*

Autor, překladatel a upravovatel dramatických textů; divadelní podnikatel, herec a režisér, organizátor ochotnického divadla.

Pocházel z devíti dětí majitele domu a obchodníka oděvy; jeho nejstarším bratrem byl spisovatel Karel Vít H. – J. H. navštěvoval střední školu, ale studií zanechal a pomáhal v otcově obchodě. Vychován ve vlasteneckém duchu, začal 1856 hrát jako ochotník divadlo, 1860 se stal hercem z povolání (u společnosti J. A. Prokopa, pak J. Štandery a dalších). 1864 se vrátil domů, aby po dobu otcovy nemoci pracoval v rodinném obchodě, který po jeho smrti (1865) vedl s matkou; zároveň působil mezi karlínskými ochotníky (zejm. ve spolku Občanská beseda, kde spolupracoval s J. Mikulášem Boleslavským a J. J. Stankovským). Koncem 1869 byl angažován jako tajemník, režisér a herec ke

společnosti P. Švandy a oženil se tu 1870 s herečkou Aloisí Schulhofovou (1841–1917), která pak vystupovala pod pseud. Louisa Dvorská; pod jm. L. Hofová byla 1871–75 autorkou řady scénických překladů a úprav divadelních her (z němčiny a zejm. z francouzštiny) a dramatiizační románů K. Světle (Oběť lásky, Kříž u potoka, Smrt z povinnosti). Později překládala z francouzštiny drobné povídky a črty pro nedělní přílohy denních listů (podepisovala je jménem svého muže). – 1870 se H. stal správcem společnosti H. Víceny, 1871 získal koncesi sám a utvořil společnost, která hrála na venkově; 1872 s J. Mikulášem Boleslavským vybudoval na rozhraní Vinohrad, Žižkova a Karlína arénu na Komotovce, kde zamýšlel pořádat letní představení. Po neúspěšné první sezóně se pro dluhy dalšího podnikání vzdal (do 1877 byl ještě majitelem koncese, kterou pronajímal); sám byl krátce pokladníkem, napovědou a opisovačem úloh u P. Švandy, pak se stal advokátním, v 80. letech soudním úředníkem; působil znovu jako organizátor kulturního života (1878 byl mezi zakladateli Čtenářsko-zábavního spolku Hálek), ochotnického divadla v Karlíně (ve spolku Pokrok) a 1896 letního divadla na Žižkově ve Štítného ul. Od 1891 byl H. nehonoreným účetním a pokladníkem První všeobecné záložny na Žižkově, 1896 byly revizi v jeho hospodaření zjištěny nesrovnalosti. H. se odstěhoval do Týna n. Vltavou, kde byl (1899–1902) výpomocným soudním úředníkem a jeho manželka vyučovala řečem. 1905 byla na něho při likvidaci žižkovské záložny podána žaloba pro zpronevěru a byl odsouzen k 6 měsícům žaláře. Zemřel ve vězeňské nemocnici na Karlově náměstí.

Literární činnost J. H. vyplynula z jeho divadelních snah. Koncem 60. let překládal a upravoval dramatické texty, z nichž některé vyšly i knižně ve sbírce Divadelní ochotník, jiné byly provedeny jen scénicky (zejm. v době jeho působení v aréně na Komotovce). Jednalo se vesměs o ukázky starších her určených lidovým vrstvám (J. N. Nestroy, A. Kotzebue, H. Kuno) nebo o nenáročný repertoár typický pro 70. léta (F. Kaiser, F. Hopp, K. Elmar). V duchu tehdejší překladatelské praxe H. dramatické texty lokalizoval, počesťoval vlastní jména a prováděl některé úpravy uvádějící dramatický děj do vztahu k české skutečnosti. Texty dvou původních děl, o nichž existují novinové zprávy (1886 zadal Národnímu divadlu historické drama *Ná-*

rodní divadlo před sto lety v Praze, zpracované podle látky J. J. Stankovského, 1896 hráli žižkovští ochotníci v aréně u Deutschů v Libni H. aktovku *Starý dobrák*), se nezachovaly.

KNIŽNĚ. *Překlady a úpravy her*: an.: Malí hrdinové (1869); J. N. Nestroy: Rozpustili kluci ve škole (1869); H. Kuno, J. N. Štěpánek: Loupežníci na Chlumu (1869); A. Kotzebue: Křižáci ve Svaté zemi aneb Zaživa pohřbená jeptiška (1870); an.: Dcera katova (1870); K. Blum: Marie, dcera pluku. ■ SCÉNICKY. *Hra*: Starý dobrák (1896). – *Překlady a úpravy*: F. Kaiser: Zchudlý boháč (1872); E. A. F. Klingemann: Doktor Faust aneb Nevěsta z pekel (1872); K. Elmar: Židovská hospodyně (1872); F. Hopp: Husaři a dětská punčoška (1872); Ph. Galen, Seidan: Otcova poslední vůle aneb Boj o dědictví (1872). ■

LITERATURA: A. Javorin in Pražské arény (1958, s. 148).

ll

Karel Vít Hof

* 16. 7. 1826 Praha

† 9. 8. 1887 Kunratice (Praha-K.)

Autor kulturněhistorických statí, fejetonů a povídek.

Podepisoval se též Karel H. – Syn majitele domu a obchodníka, starší bratr divadelního autora a podnikatele Jaroslava H. V Praze vystudoval gymnázium a tzv. filozofii; stal se patrimoniálním úředníkem, později působil na tzv. vyvazovacím úřadě a u zemské účtárny, odkud přešel k pražskému magistrátu. – Od studentských let se účastnil vlasteneckého spolkového i literárního života: po Tylově odchodu z Prahy převzal údajně na krátký čas redakci Pražského posla, 1862 se stal redaktorem Rodinné kroniky, kterou 1863 předal „svému mladšímu příteli“ J. Nerudovi. V 60. letech aktivně působil v Umělecké besedě (přednášky, členství v komisi pro Dějepis novodobé literatury, jednatel literárního odboru aj.), byl jedním z organizátorů postavení Husova pomníku v Kostnici, 1864 iniciátorem akce za označování památných pražských budov deskami, zejména se však podílel na přípravách založení Nár. divadla (1865 zvolen účetním Sboru pro zřízení ND a organizoval sbírky na jeho stavbu). Podle údajů v nekrolozích žil v 60. letech delší čas v Polsku. Po neúspěšné operaci oční choroby na konci 70. let skoro oslepl, musel se vzdát úřadu a odešel do Kunratic u Prahy, kde posledních deset let žil

Adolf Hoffmeister

* 15. 8. 1902 *Praha*† 24. 7. 1973 *Říčky* v Orlických horách

Spisovatel, výtvarný umělec a publicista, spoluzakladatel Devětsilu, jehož odkaz rozvíjel, vykládal a propagoval; autor a ilustrátor lyricky i humorně laděné prózy, veršů, her, libret, fejetonů, causerií a reportáží z cest, interviewů s význačnými osobnostmi světové kultury a knih o umění a umělcích.

Syn pražského advokáta Adolfa H. Absolvoval gymnázium v Křemencově ul. (mat. 1921) a právnickou fakultu UK (doktorát 1925); v letním semestru 1924 studoval v Cambridgi na Selwyn-College. Jeho první ženou byla tehdejší překladatelka a později spisovatelka Marie Průšáková (sňatek 1926, rozvod 1930), druhou (od 1946) Lilly Strichovou, dříve herečka. – 1925–30 pracoval jako advokátní koncipient v kanceláři svého otce, po vykonání advokátské zkoušky (1930) se stal společníkem advokátní kanceláře A. H. staršího a F. Tondera, po otcově smrti (1936) s JUDr. Pacákem. Zároveň pracoval jako novinář, od 1922 v Tribuně, od prosince 1928 do února 1930 byl řádným redaktorem Lid. novin, 1930–32 redaktorem Lit. novin. Už za studií a pak v souvislosti s publicistickou prací hojně cestoval: 1921 po Německu (Báseň z cest v čas. Červen), 1922 navštívil poprvé Paříž (tam pak ještě na půl sta pobytů), poznal většinu evropských zemí, 1931 byl poprvé v SSSR (*Povrch pětiletky*), 1936 v USA (*Americké houpačky*); 1934 se účastnil sjezdu sovětských spisovatelů v Moskvě. Ve 20. letech byl činný v pokrokových sdruženích uměleckých (Devětsil, S.V.U. Mánes) a postupně pak i v organizacích kulturněpolitických: v Levé frontě, ve Společnosti pro hospodářské a kulturní styky s SSSR, v antifašistické Obci československých spisovatelů (jako její představitel 1938 v Paříži a v Londýně), ve Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku, Klubu českých a německých divadelních pracovníků. Po okupaci českých zemí emigroval: 23. 4. 1939 odjel na fingoanou pracovní schůzku a žil v Paříži, kde spolupracoval s odbojovými a dělnickými organizacemi i s Association Internationale des Écrivains a kde založil jako středisko české kultury v zahraničí Maison de la Culture Tchecoslovaque; v září 1939 byl zatčen, sedm měsíců vězněn v La Santé, pak pařížským vojenským tribunálem zproštěn obvinění z činnosti proti

v soukromí (přes svůj neduh pracoval na přípravách velkého historického kalendáře všech národů a věků). Pohřben byl v Kunraticích.

H. byl oblíbeným fejetonistou a zejména autorem mnoha populárních kulturněhistorických, historických a etnografických statí, které otiskoval v předních časopisech své doby (např. ve Zlaté Praze). Nejčastějším H. tématem byly pražské nebo kutnohorské památky (chrámy sv. Víta, Štěpána, Barbory, Anežský klášter, Betlémská kaple aj.), o nichž otiskoval rozsáhlé, materiálově zevrubné články, psané jasným výkladovým slohem. K příležitosti kladení základního kamene ND 1868 vydal brožuru *Dějiny velkého Národního divadla v Praze*, pojednávající o dosavadních českých snahách o reprezentativní divadlo národa (knížka byla zazděna do kopule ND). Čistě beletristické prózy (drobné novely, memoárové obrázky, povídky) byly v H. díle spíš výjimkou a vycházely pouze časopisecky; v polovině 70. let pak H. publikoval dva rozsáhlejší texty, historickou povídku *Pluk madlonský*, zasazující sentimentální příběh zhrzené lásky do kulís třicetileté války, a povídku z vesnického prostředí *Dluh a vina*, jejíž fabule staví do vzorového protikladu mravní a citové hodnoty chudé chalupnické rodiny a majetnickou morálku bohatého sedláka, ničící lidské štěstí.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. K. Havelský, Karel Havelský, Lacritius (Paleček, roč. 5); Hý, V. H. (FF v Nár. listech). ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. včela (1876 *Dluh a vina*); kal. Českomoravská pokladnice (od 1856, etnograf. články o orientálních zemích); Koleda (1877–79); Lada (1862); Lumír (1876); Nár. listy (1876–77); Obrazy života (1861); Paleček (1877); Pokrok (1875–77); Politik (1874–78); Posel z Prahy (1876); Pražský posel (1852); Rodinná kronika (1862–63); Slavia (1876); Světozor (1875 *Pluk madlonský*); Zábavné listy (1881); Zlatá Praha (1864–65). ■ KNIŽNĚ. *Historické a kulturněhistorické práce*: Dějiny velkého Národního divadla v Praze (1868); Hus a Betlém (1870, pseud. Karel Havelský). ■ SCENICKY. *Překlad a úprava*: G. Moser: Paní, která žila v Paříži (1863). ■ REDIGOVAL *časopis*: Rodinná kronika (1862–63). ■

LITERATURA: ● nekrology: J. Neruda, Humorist. listy 1887 → Podobizny 3 (1954); an., Ruch 1887, s. 412; an., Zlatá Praha 1887, s. 623; an., Lit. listy 1887, s. 308; J., Světozor 1887, s. 607; an., Květy 1887, sv. 2, s. 378 ●.

II

Francii, ale přesto internován v koncentračních táborech v Rolland Garros v Paříži, v Damigny u Alençonu v Normandii a v Bas-sens u Bordeaux. Po kapitulaci Francie byl propuštěn, plavil se do Maroka, tam byl držen s jinými uprchlíky na nemocniční lodi Canada a v koncentračním táboře Ain Čok, pak byl cestou do Portugalska zadržen v Tangeru Frankovými úřady, až se konečně přes Lisabon a Havanu dostal v lednu 1941 do New Yorku. V USA pobýval též v Clevelandu, v Hollywoodu, z pověření Mezinárodního dělnického řádu (IWO) podnikl přednáškové turné, pro Československé informační středisko a později pro Úřad spojených národů kreslil karikatury a navrhoval plakáty, od 1942 působil jako hlasatel, pak jako redaktor Hlasu Ameriky, od 1944 řídil československou sekci ve státním rozhlasu USA. Do ČSR se vrátil koncem srpna 1945, od ledna 1946 řídil 6. odbor min. informací (kult. styky se zahraničím). Od června 1948 byl velvyslancem ČSR ve Francii, od 1951 profesorem filmové grafiky na Vysoké škole uměleckoprůmyslové. 1948–50 byl členem československé delegace na 3.–5. zasedání OSN v New Yorku, od 1946 se účastnil práce pro UNESCO na generálních konferencích, 1948–51 byl stálým delegátem ČSR při UNESCO, od 1956 členem předsednictva československé komise pro UNESCO. Jako výstavní komisař působil na expozicích československého umění v Číně (1954, *Pohlednice z Číny*), starého českého a slovenského umění v Paříži (1957; z této návštěvy i dalších později svazek *Paříž & okolí*), zastupoval ČSR v jury Světové výstavy v Bruselu (1958) apod. Jako předseda československého Penklubu zastupoval 1957 českou literaturu na kongresu Penklubů v Tokiu (*Made in Japan*), avšak i kromě toho hojně cestoval: 1956 do Egypta (*Vyhliídka z pyramid*), 1962 s vládní delegací do Jižní a Střední Ameriky (*Mrakodrapy v pralese*) aj. Aktivně se podílel na mírovém hnutí (*Reportáž o kongresu pro odzbrojení a spolupráci národů ve Stockholmu*). Jako malíř a hlavně jako karikaturista a autor koláží se účastnil na výstavách skupinových (od 1921) i samostatných doma (od 1927) i v cizině (poprvé 1928 Galerie Contemporaine v Paříži); v Praze organizoval výstavu Mezinárodní architektura (1934). 1965–67 byl předsedou Svazu československých výtvarných umělců. 1967 byl jmenován národním umělcem. V 70. letech mu byla

znemožněna kulturní a literární činnost; zemřel v místě svých pravidelných letních pobytů v Orlických horách.

V raném období svého tvůrčího úsilí, které se záhy rozvíjelo pod patronací S. K. Neumanna, našel H. spontánní výraz pro nesentimentální sociální pohled, revoluční citění a internacionální solidaritu s proletářským světem. Ve spádných prostých verších, většinou volných a často sdruženě rýmovaných, i v lyricky modulovaných prózách s ústředními obrazy srdcí a rukou vyjádřil dobové naděje v „lásky království“ s naivitou odpovídající jeho mládí. Chystaná prvotina *Předobrazy*, názvem i názorem blízká Teigově soudobé programové statí *Obrazy a předobrazy*, vinou nakladatelova úpadku nevyšla, a když pak H. debutoval knížkou *Podmořské hvězdy*, nebyl už počítán k tvůrčímu jádru Devětsilu, prošlému mezitím rychlým vzestupem. H. spíše dadaistická a groteskní než poetistická próza a jeho causeristika i poezie nedosáhly obecnějšího přijetí; v H. knížkách byla postrádána životní plnost, vadila chtěná vtipnost a pseudonaivita, i když byla uznávána H. ostře reagující senzibilita a výtvarná vnímavost. Poměrně neúspěšnější bylo H. avantgardní úsilí dramatické v „americké veselohře“ *Nevěsta*, ironicky namířené proti myšlení a morálce peněžního světa, ve výtvarné a výjimečně i textové spolupráci na hrách V + W a ve hře napsané pro Burianovo D 35 (*Mládí ve hře*), odhalující polovičatost revolty mládeže měšťanského vychování a zázemí. Metodu aktualizáčních adaptací Burianova divadla, s nímž H. spolupracoval (s E. F. Burianem mj. na Haškových novinách jako autor textů pro songy a spoluautor baletu písmen, prem. 1935), anticipoval H. už ve hře *Zpívající Benátky* (podle Goldoniho) a v protiválečné komedii *Mír*, napsané 1933 podle Aristofana (potlačeno cenzurou). V antifašistickém zápase se H. sblížil s pražskými německými divadelníky; *Mládí ve hře* bylo uvedeno i na německou pražskou scénu Kleine Bühne (s tit. Anna sag' nein) a pro hudebního skladatele H. Krásu (autora hudby pro *Mládí ve hře*) napsal H. libreto k dětské opeře *Brundibár* (prem. až v září 1943 v Terezíně). Dramatickou prací se H. vyrovnal se samovazbou v La Santé („rychlöhra“ o svobodě „pro poučení dospělých i dětí“ *Trhanec aneb Král Hladomor*) a také s lidickou tragédií (*Slepcova píšťalka...*, prem. 7. 3. 1943 v režii J. Voskovce v New Yorku). Libreto k opeře *Brundibár* a hra

Trhanec byly přirozeným vyústěním H. hravosti a humoru, Slepčova píšťalka doložila i v dramatu H. vývoj k faktu a dokumentu. – Své nejvlastnější tvůrčí pole našel H. na přelomu 20. a 30. let v portrétních esejích, rozhovorech s významnými osobnostmi a v reportážích, pravidelně provázených vlastními kresbami. Vybaven znalostí světových jazyků, širokým kulturním rozhledem, úctou ke kulturním hodnotám starým i novým i bytostnou komunikativností a zvidavostí přešel H. koncem 20. let od vtípného glosování kulturního, literárního a uměleckého života k soustavnějšímu a úhrnnějšímu poznávání osobností a zemí přitahujících zájem veřejnosti. Ve službě časopisu *Rozpravy Aventina* se v létě 1930 vydal za autory tehdy u nás překládanými, zpovídal je a kreslil; tak vznikl cyklus interviewů *Rozpravy Rozprav* (knižně *Piš jak slyšíš*); rok na to se vypravil do SSSR a své poznání shrnul do tematických kapitol, zčásti formulovaných jako otevřené dopisy do ČSR přátelům i nepřátelům (*Povrch pětiletky*). Po reportáži otevřeně stranící sovětskému budovatelskému rozmachu napsal reportáž o USA výslovně jako karikaturista, který se po celou cestu napříč zemí nezbavil dojmu, že vše, co vidí, je jen film. Z dlouhé, nedobrovolné i nepohodlné cesty, která byla útekem před fašismem, H. vytěžil knihu napsanou nejprve anglicky a pak pro poválečné vydání v Praze přeloženou H. do češtiny (*Turistou proti své vůli*); po letech vyšly i zápisky z La Santé (*Vězení*). – Po osvobození H. nejprve shrnul nejlepší část svého kreslířského díla do svazku *Kreslíř Adolf Hoffmeister* a vydal poprvé knižně komedii *Zpívající Benátky*; pak se jeho knižní dílo rozdělilo ve dva proudy, vnitřně spojitě světonázorově i programem přispívat k procesu demokratizace a obrany kultury, přesto ostře rozhraničené: jeden představoval reportáže, druhý odborné práce o dějinách a osobnostech našeho i zahraničního výtvarného umění. Poutavě psané, poznatky i postřehy a úvahami až přeplněné reportáže seznamovaly především s nejvzdálenějšími zeměmi a jejich kulturami, ale též se soudobým zápasem o mír, s politickým děním i pozoruhodnými osobnostmi. Jako historik umění se H. věnoval především karikatuře, na výbor z díla československých karikaturistů za války *Jesters in earnest* navázal knihou *Sto let české karikatury* a vydáním *Politických kreseb J. Effela i jeho Stvoření člověka a Stvoření světa*; své stati z let 1929–60 o karikatuře vydal ve

svazečku *Poezie a karikatura*. Napsal i monografii o českém grafiku a vynálezci heliografury (*Karel Václav Klíč*) a zajímal se o čínské umění. Výbor z H. díla vyšel v šesti svazcích 1958–1963. Kromě prostých reedic a výběru z juvenilií přinesl ve svazcích *Podoby, Předobrazy, Hry z avantgardy* a *Hry a protihry* i řadu prací předtím knižně netištěných a průvodní memoárové studie, jimiž se H. podílel na rehabilitaci meziválečné umělecké avantgardy. K šestici svazků Výboru se pak formátově i uspořádáním přiřadily ještě knihy portrétů, reportáží a esejí i kreseb *Čas se nevrací a Paříž & okolí*. Ojedinele H. též překládal, časopisecky poezii (P. A. Birot, Host 1921–22; T. Tzara a R. Desnos, Zvěrokruh 1930; J. Tuwim a W. Broniewski, Kytice 1947), knižně J. Joyce a H. Johnsona. Originální podobu vtiskl H. uspořádáním, kresbami a grafickou úpravou i knihám, které redigoval (alm. Víno, Jarní almanach Kmene 1932 aj.).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jan Watig (Domov 1918), Jaroslav Stý (Kmen, Červen 1919–20); A. H., AH₂₅ (vždy s dvojcíslím letopočtu). ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach Kmene. Jaro 1934 (1934); Almanach Kmene. Jaro 1937 (1937); Almanach pro poezii a život 1 (1930); sb. Ani labuť ani Lůna (1936); Aventinský magazín; Cesta (1919–21); Červen (1919–21); Československo; Čtete; sb. 10 let Osvobozeného divadla 1927–1937. V + W (1937); sb. Dílo V. H. Brunnera (1929); Divadelní zápisník (1945); Divadlo (roč. 2, 1921/22, č. 20; jednoaktovka Mrtvý na ulici); Doba (1934–35); Dobrý den (1928); Domov (1918); Eva; sb. Fronta (1927); Gentleman; Haló noviny (od 1934); Host (od 1922); Index; Jarní almanach Kmene (1932); Kmen (1920–21); Kmen (1927–28); Kultura 1957 (–... 1962); Kult. politika (od 1945); Kult. tvorba (od 1963); Kult. večerník D 35 (1935 D Mláde ve hře); Květy (1955); Kytice (1947); Leták Klubu českých a německých divadelních pracovníků (1936); Lid. noviny (od 1922); Listy (1968); Lit. noviny (od 1930); Lit. noviny (od 1952); Ludový deník (USA); Měsíc (Brno, 1934); Milostný almanach Kmene pro jaro 1933 (1933); Most (1921–22); Nár. divadlo (1931–32); Nová doba; Nová svoboda; sb. Nové české divadlo (1926); Nový život (1950, 1954–56); Obrana lidu (1953); Obzor (Londýn); Orfeus (1920); Panoráma (od 1929); Pásmo (1924–25); Pestrý týden (od 1926); Plamen; Prager Presse; Právo lidu; Proletkult (1922); Prospekt (1930–31); Přítomnost; ReD (1928–30); Republika (1919); Rozpravy Aventina (1925–34; 1929–30 R Zeměkoule); Rudé právo (od 1922); Sborník Masarykova státního reálného gymnázia v Praze II, Křemencova ulice. 1871–1946 (1946); Simplicus; Studentský časopis (1924–25); Studio (od 1930); sb. Šťastnou cestu (1927); Tribuna

(1921–28; 17. 4. 1921 jednoaktovka ***); Trn (od 1924, četné příspěvky an.); Tvorba (od 1925); sb. U vrbiček (1934); Veraikon; Vest pocket revue; sb. Víno (1930); Volné směry; Výtvarná práce; Výtvarné umění; Zítřek (New York); Zlatý máj (od 1959); Zvěrokruh (1930); Žijeme 1932 (1932); mimoto zahraniční časopisy. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a umění*: Podmořské hvězdy (PP, BB 1922); Obratník Kozoroha (R 1926); Abeceda lásky (BB b.d., 1926); Cambridge–Praha (FF, epigramy, 1926); Hledá se muž, který má dost času (PP 1927); Nevěsta (D, baletní libreto, 1927); Hors d'oeuvre (FF 1927); Kalendář (EE 1930); Světobol (FF 1931); Piš jak slyšíš (interviewy, 1931); Povrch pětiletky (Rp 1931); Svět za mřížemi (D 1933, i prem., s J. Voskovcem, J. Werichem); Americké houpavky (Rp 1937); The Animals Are in Cages (Rp, New York 1941, Londýn 1942 s tit. Unwilling Tourist; česky 1946 s tit. Turistou proti své vůli); Slepčova píšťalka aneb Lidice (D, New York 1942, prem. 1943); Zpívající Benátky (D 1949, prem. 1932, adaptace Goldoniho hry Kavárnička); Tři měsíce v New Yorku (Rp 1951, s M. Galušskou); Jak jsem znal V. H. Brunnera (1954, pův. v odlišném znění in Kalendář, 1930); Kuo chua (monografie, 1954); Pohlednice z Číny (Rp 1954, rozšř. vyd. 1956); Karel Václav Klíč (monografie, 1955); Dalekohled aneb Kdo nevěří, ať tam běží (PP pro ml., 1956); Vyhlička z pyramid (Rp 1957); Made in Japan (Rp 1958); Reportáž o kongresu pro odzbrojení a spolupráci národů ve Stockholmu od 16. do 22. července 1958 (1958); Současná česká malířství (E 1959, s L. Hájkem, E. Rychterovou); Poezie a karikatura (EE 1961, z 1930–60); O Nezvalovi (E 1961, pak in Čas se nevrací); Předobrazy (BB, PP, R 1962; zde knižně poprvé: nevydaná prvotina Předobrazy a prózy, psáno 1918–21 + část R Zeměkoule, čas. 1929–30 + básně z konce 30. let); Mrakodrapy v pralese (Rp 1963); Hry z avantgardy (1963; zde knižně poprvé: Mládí ve hře, prem. i čas. 1935 + Mír, podle Aristofana, psáno 1933 + cyklus kreseb Osvobozené divadlo); Hry a protihry (1963; zde knižně poprvé: Trhac aneb Král Hladomor, D pro ml., psáno 1939 + Brundibár, libreto k dětské opeře H. Krásky, prem. 1943); Čas se nevrací (EE 1965); Paříž & okolí (RpRp, EE 1967); Historie povstání jedné proti druhým (P 1968, pův. in sb. Víno, 1930); Vězení (deník, 1969, psáno 1939–40). – *Překlady*: J. Joyce: Anna Livia Plurabella (1932, s V. Procházkou, M. Weatherallovou); H. Johnson: Sovětská moc (Chicago 1941). – *Ostatní práce*: Podoby (kresby, 1934); Šalda a česká literatura (kresby, 1934, rozšř. přetisk in F. X. Šalda. Napsal Z. Nejedlý a nakreslil A. H. 1937); Kreslíř Adolf Hoffmeister (průřez dosavadním kreslířským dílem, 1948). – *Výbor*: Podoby & předobrazy (1988, ed. M. Masáková). – *Souborné vydání*: Výbor z díla A. H. (nakl. Čs. spisovatel, 1958–62, 4 sv., a nakl. Orbis, 1963, 2 sv.; tituly svazků: Trojcestí, Lety proti slunci, Podoby, Předobrazy; Hry z avantgardy, Hry a protihry). ■ SCÉNICKY. *Hra*: *** (1921). ■ REDIGO-

VAL *almanachy*: Víno (1930), Jarní almanach Kmen. Jízdní řád literatury a poezie (1932), Wein (1933); *časopisy*: Pestrý týden (1926–27), Kmen (1928, rubrika Pestrý měsíc), Literární noviny (1930–31, s J. Horou, 1931–32 s J. Horou, E. Vachkem), Prospekt (1930, č. 1, rubrika Pestrý měsíc). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Jesters in earnest (výbor z díla čs. karikaturistů v zahraničí, Londýn 1944); Jean Effel. Politické kresby 1939–1953 (1953); Sto let české karikatury (1955); Kavárna Union (1958); Labyrint (výbor ze světové sci-fi, 1962). ■

BIBLIOGRAFIE: in Kreslíř A. H. (1948); in A. H.: Trojcestí (1958). ■ LITERATURA: M. Lamač: Výtvarné dílo A. H. (1967). ■ S. K. Neumann: Orfeus, Kmen 4, 1920/21, s. 333 + Devěsil, Kmen 4, 1920/21, s. 550, obojí → Stati a projevy 5 (1971); ● ref. Podmořské hvězdy: M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 17. 12. 1922; A. M. Piša, Průlom 3. 1. 1923; an. (J. Hora), RP 21. 1. 1923; F. Götz, Host 2, 1922/23, s. 214 ●; K. Teige: A. H., RA 1, 1925/26, s. 85; ● ref. Obratník Kozoroha: M. P. H. (Pujmanová-Hennerová), Tribuna 18. 4. 1926; F. Götz, NO 5. 5. 1926; A. M. Piša, Host 5, 1925/26, s. 234 → Dvacátá léta (1969); Reed (B. Václavek), Rovnost 26. 9. 1926; J. Matouš, Nové Čechy 10, 1926/27, s. 101 ●; ● ref. Abeceda lásky: F. Götz, NO 6. 6. 1926; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 6. 6. 1926; an. (J. Hora), RP 13. 6. 1926 (též o Obratníku Kozoroha a Cambridge–Praha); A. N. (Novák), LidN 27. 6. 1926 (též o Cambridge–Praha); fxš (F. X. Šalda), Tvorba 1, 1925/26, s. 237 → KP 13 (1963); O. S. M. (Štorch-Marien), RA 2, 1926/27, s. 9 (též o Cambridge–Praha); Reed (B. Václavek), Rovnost 26. 9. 1926 ●; ● ref. Cambridge–Praha: M. P. H. (Pujmanová-Hennerová), Tribuna 25. 7. 1926; J. B. Čapek, Sever a východ 1926, s. 223; E. A. Saudek, Host 6, 1926/27, s. 52 (též o Abeceda lásky) ●; ● ref. Nevěsta, Park: If. (I. J. Fischerová), NO 27. 5. 1927; J. H. (Hilbert), Venkov 27. 5. 1927; M. M. (Majerová), RP 27. 5. 1927; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 28. 5. 1927; Schz (K. Schulz), LidN 28. 5. 1927 ●; ● ref. Hledá se muž...: A. N. (Novák), LidN 19. 6. 1927; F. Götz, NO 4. 8. 1927; B. V. (Václavek), ReD 1, 1927/28, s. 230 ●; ● ref. Hors d'oeuvre: J. Matouš, Nové Čechy 11, 1927/28, s. 183; jšr. (J. Šnobl), LitN 1927, č. 8 ●; ● ref. Kalendář: G. (F. Götz), NO 20. 8. 1931; M. M. (Majerová), Čin 2, 1930/31, s. 807 ●; Š. Jež: ref. Světobol, Lumír 58, 1931/32, s. 287; ● ref. Piš jak slyšíš: J. Knap, Venkov 29. 6. 1932; J. V. P. (Pleva), Index 1932, s. 97; J. Teichman, Panorama 1933, s. 65 ●; ● ref. Povrch pětiletky: lš (L. Štoll), Levá fronta 2, 1931/32, s. 125; jhch (J. Heidenreich), LidN 1. 1. 1932; J. Rybák, Tvorba 1932, s. 11; F. V. Krejčí, PL 31. 1. 1932; J. H. (Hora), LitN 6, 1931/32, č. 2; p. (A. M. Piša), Večerník PL 5. 2. 1932 ●; ● ref. Zpívající Benátky: Ot. F. (Fischer), LidN 4. 10. 1932; A. M. Piša, PL 4. 10. 1932 → Stopami dramatu a divadla (1967); H. Jelínek, Lumír 59, 1932/33, s. 50; jtg (J. Träger), Čin 4, 1932/33, s. 162 ●; ● ref. Svět za mřížemi: A. M. P. (Piša), PL 26. 1.

1933 → Divadelní avantgarda (1978); -jef- (J. Fučík), Tvorba 1933, s. 172 → Divadelní kritiky (1956, 1984) ●● ref. Podoby: á (J. Rybák), Haló noviny 5. 12. 1934; jk (J. Krejčí), RP 21. 2. 1935 ●● ref. Mládí ve hře: Ot. F. (Fischer), LidN 21. 2. 1935; jk (J. Krejčí), RP 21. 2. 1935; A. M. P. (Píša), PL 21. 2. 1935 → Stopami dramatu a divadla (1967); -vka (M. Hlávka), LitN 7, 1934/35, č. 8; J. Träger, LUK 1935, s. 85 ●● ref. Americké houpačky: vbk. (V. Běhounek), PL 12. 9. 1937; M. Pujmanová, Tvorba 1938, s. 57 ●● ref. Turistou proti své vůli: Z. Lorenc, Mladá fronta 2. 7. 1946; F. Stuchlý, LD 2. 7. 1946; G (F. Götz), NO 3. 7. 1946; b. (V. Běhounek), Práce 19. 7. 1946; F. Buriánek, Zeměd. noviny 30. 7. 1946; V. Černý, KM 1947, s. 14 ●; O. Mrkvička: Padesátiny A. H., LitN 1952, č. 28; ● ref. Pohlednice z Číny: Břz. (B. Březovský), LitN 1955, č. 9; Z. K. Slabý, NŽ 1955, s. 554; L. Hájek, Výtvarné umění 1955, s. 473 ●● ref. Dalekohled...: K. Dvořák, LitN 1957, č. 7; V. Frýbová, Kultura 1957, č. 8; J. Rybák, RP 17. 3. 1957; J. Tichý, NŽ 1957, s. 322 ●● ref. Vyhlídka z pyramid: j. f. (J. Frel), Tvorba 1957, č. 48; Kap. (K. Ptáčník), Květen 1957, s. 159 ●; J. Tomeček: Slovo o vzdělanosti, HD 1957, s. 268; ● ref. Made in Japan: J. Strnadel, NŽ 1959, s. 398; J. Bžoch, Slovenské pohľady 1959, s. 339 ●● ref. Poezie a karikatura: ŠH (L. Hlaváček), Kultura 1961, č. 13; In, LitN 1961, č. 15 ●● k šedesátinám: M. Mičko, Kultura 1962, č. 32; J. Rybák, LitN 1962, č. 32; J. Kotalík, RP 15. 8. 1962; J. Šmíd, Tvorba 1962, č. 33; Z. Kožmín (o stylu cestopisné prózy), ZM 1962, s. 348 ●● ref. Předobrazy: sch (J. Schnabel), Mladá fronta 27. 1. 1963; J. Hek, Rovnost 17. 3. 1963 ●; V. Lacina: ref. Hry a protihry, Nové knihy 1963, č. 25; ● ref. Hry z avantgardy: F. Černý, Divad. noviny 6, 1962/63, č. 21–22; Z. Heřman, Divadlo 1963, č. 7 ●● ref. Mrakodrapy v pralese: b., Práce 22. 12. 1963; Z. Heřman, Plamen 1964, č. 5 ●● ref. Čas se nevrací: Z. Kožmín, LitN 1965, č. 43; M. Pohorský, RP 22. 10. 1965; M. Blahynka, Kult. tvorba 1965, č. 43; J. Hek, Impuls 1966, s. 140 ●; K. Štorkán: Proměny publicistiky (o metodě H. interviewů), Sešity novináře 1967, č. 4; ● k pětadesátinám: V. Fiala, Květy 1967, č. 32; M. Lamač, LitN 1967, č. 32; J. Šetlík, Plamen 1967, č. 9 ●● ref. Paříž & okolí: J. Lang, Kult. noviny 1968, č. 8; M. Blahynka, Kult. tvorba 1968, č. 14; -mk- (J. Marek), Impuls 1968, s. 525; J. Opelík, Plamen 1968, č. 9 ●● ref. Vězení: M. Nyklová, Večerní Praha 30. 5. 1969; al, RP 10. 10. 1969 ●; A. M. Píša in Dvacátá léta (1969, psáno pro Pramen 1928, netištěno); ● nekrology: -hof- (J. Hofmeisterová), Tvorba 1973, č. 31; AJL (A. J. Liehm), Listy (Řím) 3, 1973, č. 5/6 ●; J. Kliment: Vzpomínka na A. H., RP 14. 8. 1982; J. Rybák in A. H.: Podoby & předobrazy (1988).

mb

Rudolf Richard Hofmeister

* 17. 5. 1868 *Rožmitál pod Třemšínem*

† 6. 10. 1934 *Rožmitál pod Třemšínem*

Zprvu reflexivní lyrik, pak prozaik; tvůrce beletristických obrazů z prehistorického období Čech a Slovanstva, adaptátor biblických a orientálních mýtů; autor historických obrázků z Rožmitálska, výchovných povídek pro mládež, cestopisných a memoárových prací.

V matrice zapsán jako Rudolf Jan H. (podnětem birmovacího jména byl anglický hrdina Richard Lví srdce). – Pocházel z početné jirchářské rodiny, jež požárem 1871 přišla o majetek a nadále žila ve svízelných hmotných poměrech. H. chodil osm let do obecné školy v rodišti (již tehdy se zajímal o historii, pomáhal také při opisu archivních listin lékaři Kerbrovi, zabývajícimu se regionálními dějinami). Na další vzdělání neměl prostředky, od února 1882 se učil rukavičkářem, nejprve v Mariánských Lázních, pak v Praze; zde 1883–84 absolvoval učňovskou průmyslovou školu a po vyučení (listopad 1885) pracoval jako rukavičkářský dělník a dílovodoucí. Pokračoval v sebevzdělání, psal i verše (ukázky mu pomohl umístit F. Zákrejs v čas. Jitřenka); se svými básnickými pokusy navštěvoval i J. Vrchlického, později se seznámil s E. Kreibichem a J. Krapkou Náchodským a krátce přispíval do sociálně demokratického časopisu Heslo (mj. báseň *1. máj 1890*). V říjnu 1892 vstoupil do večerního kursu soukromé obch. školy a po jeho dokončení v červnu 1894 se stal účetním ve velkoobchodě s průmyslovými potřebami. V červnu 1895 odejel do Mnichova, kde našel zaměstnání v továrně na rukavice, po návratu pracoval opět v Praze. Od října 1896 žil v Rožmitále, kde si zařídil rukavičkářskou živnost. Ve volných chvílích se věnoval studiu prehistorie, archeologie a paleontologie, z něhož čerpal materiál pro své literární práce. Za světové války byl úředníkem místní továrny Ferrum a jako zaměstnanec vojensky důležitého podniku byl osvobozen od povinnosti nastoupit na frontu. V této době začal hojněji publikovat, zvláště zásluhou K. M. Čapka Choda, s nímž se sblížil a jenž mu od 1916 otiskoval prózy ve fejetonu Nár. listů; 1917 navázal přátelské kontakty také s malířem J. Konůpkem, jenž se stal nejčastějším ilustrátorem jeho knih. Po válce se H. plně věnoval literární práci a studiu odborných pramenů a archiválií, jež získával z míst-

ních zdrojů (zvl. rožmitálský a březnický archiv) i z pražských muzeí a knihoven. 1925 podnikl větší cestu do Jugoslávie. Pohřben byl v rodišti.

Po básnické prvotině, zrcadlící duchovní tužby a zápasy mladého autora (*Báseň samouka* R. R. H.), se H. obrátil k pravěkým a mytickým látkám. Záměr vytvořit eposej Země a jejích praobyvatel ho vedl k širokému tematickému záběru, při jehož literární realizaci byl veden příklady cizími (např. J. V. Jensena a J. H. Rosnyho) i domácími (kosmické meditace O. Březiny). Eposej koncipoval jako volný sled obrazů z geologických a biologických dějin naší planety, v němž se popularizace odborných poznatků pojí s poutavou literární formou, zpřítomňující dávné děje a procesy konkrétním příběhem a barvitým koloritem pravěkého přírodního prostředí. V „potápěcím zvonu fantazie“ se autor nořil do hlubin věků, aby přiblížil vznik Země a vývoj organického života od prvotních projevů až po rozmach lidského rodu a aby vyvolal představu nesmírné plodivé síly přírody, hýřící nespočetnými a stále dokonalejšími tvary (*Život v pravěku, Zátoka života, Pouští* aj.); sérii obrazů profilel prehistorii českých zemí (trídílný *Pravěk Čech*) a zejména její pozdější vývojová stadia (od dob diluviálních) usiloval vždy ozřejmit konkrétním dějem a konkrétní lokalizací (např. v 2. dílu moravské dějiště kapitoly Homo předmostensis, v 3. dílu Pootaví a Třemšín jako sídliště pravěkých cromagnonských nomádů). Sklon k didaxi a četné úvahy s průhledy do budoucna rozrušují místy jinak působivou obraznou fikci těchto prací. Sourodným prvkem se reflexe stala v H. vizích, upínajících se k mystériím kosmického života (*Extáze, úzasy a vidění*) a evokujících představu všeprostupující a všeoživující vesmírné Praduše či Prabytosti. Tato idea dala vznik próze *Eopsyché*, báji o „jitřence duše“, která od prvopočátku oduševňovala tvorstvo a vytvořila Eohoma, člověka s uvědomělou myslí a vůlí. Z kombinace bájeslovného a naukového základu vycházela H. dvojdílná eposej, líčící život Slovanů na Východě, jejich boje se Skyty a Avary a příchod kmene Čechů na horu Říp (*V kolébce Praslovanstva*), a rovněž i parafráze příběhů biblických (*Judith, Mojžiš, Pod žezlem Jahvovým*), staroperských (*Spargapises*) a indických (*Zarathuštra*). S tímto typem „obnovených obrazů“ se stýká autorovo rozměrné dílo *Věčné návraty* o slavnostech zimního slunovratu u různých

národů Evropy (Řeků, Římanů, Vikingů, Kelů, Markomanů, Slovanů a starých Čechů) i jiných světadílů (dávných obyvatel Persie, Tibetu, Číny, Egypta a Mexika). H. si vybíral i jisté úseky pozdějších historických epoch (např. téma francouzské revoluce, první světové války nebo soudobého života venkova v kn. *Neznámá dramata*); především se však zaujal pro regionální historii Rožmitálska a Březnicka a ve svých obrazech z období 16.–18. století se po způsobu Z. Wintra přidržel autentických dějů i archaizujícího podání, přičemž četné dokumenty o místním občanském životě, řemeslech, trestním právu atd. ponechával bez jakéhokoliv beletristického zásahu (*Rožmitálské obrázky* aj.); baladickým obrázkem připomněl též pohnutý život rožmitálského kantora a hudebníka J. J. Ryby (*Uštvaný génius*). Kulturněhistorické pozadí, nejprve s dějištěm rožmitálským, pak pražským z 80.–90. let, mají H. paměti (*Kořeny, Probíjení, Cesta člověka*) a historizující úhel názírání uplatňují i cykly cestopisných črt (*Luháčovické dojmy* aj.), eseje a lyrické skici (*Sto a jeden den lovce dojmů*), stejně jako většina vlastenecky akcentovaných próz pro mládež (*Třemšín, Čest* aj.).

ŠIFRA: R. R. H. ■ PŘÍSPĚVKY in: Akademie, příl. Rudé květy (1925); Besedy lidu (1900); Cesta (1919–29); sb. Čs. básníci skautům (1931); Čes. svět (1914–29); Heslo (1890); Jas (1927–29); Jitřenka (1888–94); Kult. zpravodaj (1927); Lid. noviny (1921–24); Lit. rozhledy (1925, 1930); Lumír (1923, 1930); Malý čtenář (1931–33); Nár. listy (od 1916); Nár. osvobození (1929); Otavan; Pramen (1922); Ru-kavičkářské listy (od 1889); Samostatnost (1924); Světozor (1926–29); Topičův sborník (1922–24); Tribuna (1923); Venkov (1924–31); Zlatá Praha (1898, 1917–24); Zvon (1919–26); Ženský obzor (1925–27). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Báseň samouka* R. R. H. (1898); *Koloběh slávy a jiné skici* (PP 1913; P První člověk 1918 in *Život v pravěku*; PP Zrada, Osel a lilie, Propasti života, Koloběh slávy s tit. Soumrak Budhův 1923 in *Neznámá dramata*; P Hřích Adamův a Kain 1926 in *Pod žezlem Jahvovým*); *Život v pravěku* (PP 1918); *Pravěk* (texty k osmi leptům J. Konůpka, 1920); *Pravěk Čech 1–3* (PP 1921, 1925, 1929); *Extáze, úzasy a vidění* (PP 1922); *Rožmitálské obrázky* (PP 1922; 1929 in *Nové rožmitálské obrázky*); *V jeskynním bludišti moravském* (P 1922); *Zátoka života* (P 1922); *Judith* (R 1923); *Neznámá dramata* (PP 1923); *Paměti literáta 1–3* (1. *Kořeny*, 1924, 2. *Probíjení*, 1926, 3. *Cesta člověka*, 1931); *Obrazy z pravěku země české* (PP pro ml., 1924); *Třemšín* (P pro ml., 1924); *Malebné toulky po Čechách* (cest. črty, 1925); *Ostrov Ráb, perla Adrie* (cest. črty, 1925);

Večer ve vranovickém dvoře (P pro ml., 1925); Čest (PP pro ml., 1926–27); Pod žezlem Jahvovým (PP b. d., 1926); Poušť (P 1926); Spargapises (P pro ml., 1926); Eopsyché (P 1927); Kosmický smích, Smích všedního života (PP 1928); Sto a jeden den lovce dojmů (PP 1928); V kolébce Praslovanstva 1, 2 (R 1928); Mojžiš (R 1929); Nové rožmitálské obrázky (PP 1929); Zarathušta (R 1930); Březnické obrázky (PP 1932); Luhačovické dojmy (cest. črty, 1932); Jak vznikla kniha Březnických obrázků (přednáška, 1933); Uštváný génius (P 1934); – posmrtně: Věčné návraty 1, 2 (PP 1935). – *Výbor*: Uštváný génius a jiné příběhy (1971, ed. F. Hampl). ■ KORESPONDENCE: Korespondence J. Konůpka s R. R. H. (z 1917–34; 1949, ed. neuveden). ■

LITERATURA: T. J. Jiroušek: Dělnický sociální tisk v Rakousku (H. příspěvky v čas. Heslo), Vlast 7, 1890/91, s. 383; -a-: ref. Básně samouka R. R. H., Světozor 1898, s. 537; Ant. Veselý: ref. Koloběh slávy a jiné skici, Čes. revue 7, 1913/14, s. 57; ● ref. Život v pravěku: K. Sezima, Lumír 47, 1918/20; Ed. Štorch, Úhor 1919, s. 123 ●; J. Knap: Vůně pravěku (ref. Život v pravěku a Pravěk), Cesta 2, 1919/20, s. 870; Š. Jež: ref. Extáze, úžasy a vidění, Tribuna 17. 12. 1922 a Lumír 1922, s. 553; J. V. Sedlák: ref. Rožmitálské obrázky, Tribuna 24. 12. 1922; F. Š. (Šimek): ref. V jeskynním bludišti moravském, Zlatá Praha 1922, s. 359 + ref. Zátoka života, Zlatá Praha 1922, s. 379; K. H. (Hikl): ref. Neznámá dramata, Naše doba 1924, s. 247; F. Sekanina: Dva, kteří k nám přišli zdaleka (R. Medek, R. R. H.), Lit. rozhledy 8, 1923/24, s. 34; A. D. (Dichtl): ref. Obrazy z pravěku země české + ref. Pravěk Čech 2, Střed. škola 1925, s. 197 a 281; Sk. (F. Skácelík): ref. Pravěk Čech 2, Lumír 1925, s. 161; ● ref. Poušť: vz. (V. Zelinka), Zvon 26, 1925/26, s. 547; an., Děln. ročenka 1926, s. 170 ●; drb. (J. Borecký): ref. Malebné toulky po Čechách + ref. Večer ve vranovickém dvoře, Zvon 26, 1925/26, s. 218, 378 + ref. Spargapises, Zvon 27, 1926/27, s. 251; -och- (F. S. Procházka): ref. Probíjení, Zvon 27, 1926/27, s. 518; drvm. (V. Matula): ref. Eopsyché, NO 30. 12. 1927; drb. (J. Borecký): Rožmitálský rodák, spisovatel R. R. H., Zvon 28, 1927/28, s. 492; J. Polánka: ref. Čest, Úhor 1928, s. 31; ● ref. V kolébce Praslovanstva: A. Dichtl, Střed. škola 9, 1928/29, s. 189 a 288; jh. (Hora), RP 27. 1. 1929; B. Jedlička, LidN 9. 3. 1929 ●; drvm. (V. Matula): ref. Pravěk Čech 3, NO 29. 6. 1929 + ref. Mojžiš a Nové rožmitálské obrázky, NO 27. 10. 1929; J. Laube: O životě a snahách spisovatele R. R. H. (podle přednášky H. dcery Heleny), RA 5, 1929/30, s. 386; A. G. (Grund): ref. Zarathušta, RA 5, 1929/30, s. 462; ● ref. Cesta člověka: M. Novotný, LidN 24. 2. 1932; B. S. (Slavík), RA 7, 1931/32, s. 32 ●; -or. (A. C. Nor): ref. Luhačovické dojmy, Rozhledy 1932, s. 124; ● nekrology: K. N. (Nový), NO 7. 10. 1934; pt., LidN 7. 10. 1934; vk (Kaplický), Panoráma 1934, s. 144; H. J. (Jelínek), Lumír 61, 1934/35, s. 62; -š- (F. S. Procházka), Zvon 35, 1934/35, s. 71 ●; J. Skutil: R. R. H. a předhistorické román-

ny, Rozhledy 1934, s. 101; V. Matoušek: Dílo R. R. H. v literatuře pro mládež, Úhor 1934, s. 138; fb. (F. Bartoš): ref. Uštváný génius, Rozhledy 1935, s. 35; drb. (J. Borecký): ref. Věčné návraty, Zvon 36, 1935/36; V. Matoušek: Vzpomínáme spisovatele R. R. H., Božeňsko 1948, s. 45; J. Klos (J. Biskup): Po stopách R. R. H., Od stříbrných hor 15, 1947/48 (k tomu dodatek S. Reiniše, Od stříbrných hor 16, 1948/49); M. Laštuvková: Chtěl vědět a znát, Svoboda 16. 10. 1966; an.: V Rožmitále pod Třemšínem (k 100. výr. narození), Lit. listy 1968, č. 14; F. Hampl in Dobrodružství Jaroslava Seiferta a jiné vzpomínky... (1969); B. Hofmeisterová: Podnám u Čapků (o přátelství Čapka Choda s H.), LD 26. 11. 1970; F. Hampl in R. R. H.: Uštváný génius a jiné příběhy (1971).

et

Louisa Hofová viz in Jaroslav Hof

Josef Hokr

Působnost 1923–1949

Pražské nakladatelství zaměřené na vydávání literatury pro děti a mládež, knih o přírodě, technické literatury, odborných příruček a jazykových učebnic.

Založil je a po celou dobu trvání řídil J. H. (* 9. 10 1898 Komušín u Horažďovic, dnes Horažďovice-K., † 21. 7. 1969 Sušice). Pocházel z početné chalupnické rodiny, v deseti letech mu zemřel otec. Po absolvování tří let měšťan. školy odešel do Prahy, kde se vyučil v Cyrilometodějském knihkupectví Gustav Francel (v době učení absolvoval 1914–16 dvouletou odbornou pokračovací školu Grémia knihkupců a nakladatelů v Praze). Zaměstnan byl krátce u firmy G. Francel, po nuceném přerušení (1916–19 vedl za staršího bratra, který narukoval, hospodářství své matky) pracoval do 1924 v nakladatelství V. Kotrba. 1923 ještě jako zaměstnanec této firmy vydal a ze svého bytu distribuoval první knihu (J. Spáčil: Ochrana před ztrátou zubů a chrupu čili Péci o chrup ke zdraví). Koncesi, kterou získal 1924 do Vratislavovy ul. 1, přeložil téhož roku do Valentinské ul. 7, kde zahájil samostatnou nakladatelskou činnost. V ní zprvu převažovala dobrodružná překladová literatura a společenské konvenční romány. Nevelká vlastní produkce byla doplňována prodejem zbytků nákladů jiných firem (Ústřední tiskové